

Διαιρεμένη Κύπρος: Ο Συμβιβασμός με την Ιδέα Μίας Ατελούς Πραγματικότητας

Ευρώπη Μελέτη N°229 | 14 Μαρτίου 2014

Πίνακας Περιεχομένων

Σύνοψη	i
Εισηγήσεις	iv
I. Εισαγωγή.....	1
II. Τα Όρια μίας Ομοσπονδιακής Επανάωσης	6
Α. Οι Παράμετροι που Επιφέρουν Περιπλοκές.....	6
Β. Μέτρα Απολεσθείσας Εμπιστοσύνης	9
Γ. Οι Προσδοκίες για τα Απρόσμενα Οφέλη του Αερίου Οξύνουν τις Διαφορές.....	11
Δ. Μία Διένεξη που Εν Μέρει Έχει Λυθεί Αφ' Εαυτού της	14
Ε. Η Πραγματικότητα: Εξάντληση	15
III. Προς την Επίτευξη Μίας Εναλλακτικής Διευθέτησης	18
Α. Μία Ελληνοκυπριακή Αναθεώρηση	20
Β. Οι Τουρκοκύπριοι Χάνουν την Εμπιστοσύνη Τους	24
Γ. Η Ανάγκη της Τουρκίας να Προβεί σε Κινήσεις Προσέγγισης	26
Δ. Η Συμμετοχή της Ελλάδας	28
Ε. Ανεπιθύμητοι Αλλά Απαραίτητοι Ξένοι	29
1. Απογοητεύσεις σε Διεθνές Επίπεδο	30
2. Ευρωπαϊκή Ευθύνη	32
IV. Ένα Νέο Είδος Ευρωπαϊκής Διευθέτησης	34
Α. Προς Αποφυγή Ενός Κυβερνητικού Αδιεξόδου	35
Β. Το Περιουσιακό Ζήτημα Έχει Σημασία.....	36
Γ. Η Λύση της ΕΕ	38
Δ. Μία Οικονομία Δύο Κρατών	42
Ε. Διευθετώντας το Ζήτημα της Υπηκοότητας	43
ΣΤ. Θέτοντας Ένα Τέλος στις Εγγυήσεις του 1960	44
Ζ. Το Εδαφικό Ζήτημα και ο Χάρτης	46
V. Συμπεράσματα	48
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
Α. Χάρτης της Κύπρου	50
Β. Μειζονες Γύροι Συνομιλιών επί του Κυπριακού	51

Σύνοψη

Για ακόμη μία φορά, έχουν ξεκινήσει οι συνομιλίες προς την εξεύρεση μίας διευθέτησης για τη διαιρεμένη Κύπρο. Για την αποφυγή μίας ακόμη αποτυχημένης προσπάθειας προς την κατεύθυνση μίας ομοσπονδίας, απαιτούνται νέες ιδέες. Το βασικό πρόσκημα είναι ότι οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι διάγουν ξεχωριστούς βίους, έχουν διαφορετικές γλώσσες και υποδομές και ανησυχούν πως μία νέα ενιαία διοίκηση θα ενέχει περισσότερες απειλές από το υπάρχον ειρηνικό status quo. Στο διάλογο και τη νέα παρασκηνακή διπλωματία, θα πρέπει οι ίδιοι και η διεθνής κοινότητα να δοκιμάσουν μία πορεία προς ένα νέο είδος ενότητας, η οποία θα μπορούσε να περιλαμβάνει και την παραχώρηση προς τους Τουρκοκύπριους πλήρους ανεξαρτησίας και ένταξη στην Ε.Ε. Ένας τρόπος σκέψης πέραν των υφιστάμενων περιορισμών θα μπορούσε να πείσει τα δύο μέρη ότι μία ομοσπονδία θα ήταν προτιμότερη, ιδιαιτέρως από τη στιγμή που το μικρότερο τουρκοκυπριακό κράτος θα ήταν τόσο ανίσχυρο. Όμως μία ρεαλιστική νέα προσέγγιση θα μπορούσε να αποτελέσει τον καλύτερο τρόπο ώστε τα μέρη να εκμεταλευτούν τη νέα πολιτική βούληση της Τουρκίας για μία διευθέτηση, την ανάγκη των Ελληνοκύπριων για μία αξιοπρεπή διέξοδο από την οικονομική δυσχέρεια και την επιθυμία των Τουρκοκύπριων να βρίσκονται εντός της Ε.Ε. και να αναλάβουν τον έλεγχο των υποθέσεών τους.

Η νομιμοποίηση της τουρκοκυπριακής αυτοδιάθεσης έχει υπάρξει θέμα ταμπού εκτός της τουρκοκυπριακής οντότητας και των υποστηρικτών της στην Τουρκία. Η ελληνοκυπριακή πλειοψηφία, η οποία ανέλαβε αποκλειστικό έλεγχο της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας το 1964, εξακολουθεί να παραμένει στις δημόσιες τοποθετήσεις της πλήρως αντίθετη προς μία επίσημη διχοτόμηση. Η θέση της αυτή υποστηρίζεται από ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και από το δίκτυο υποστηρικτών της Κύπρου, ιδιαιτέρως από την Ε.Ε., κυρίως εξαιτίας της τουρκικής εισβολής του 1974 και του επακόλουθου γεωγραφικού διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων. Ωστόσο, σε πέντε γύρους διαπραγματεύσεων οι οποίες διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια τεσσάρων δεκαετιών κυρίως με τη διαμεσολάβηση των Ηνωμένων Εθνών, τα εμπλεκόμενα μέρη δεν έχουν καταφέρει να έλθουν σε μία συμφωνία για την επανένωση της Κύπρου σύμφωνα με τις επίσημες παραμέτρους μίας διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας. Χιλιάδες συναντήσεις υπό δεκάδες μορφές έχουν αποφέρει μόνο μία παγιωμένη, ατελή εξομάλυνση της de facto διχοτόμησης μεταξύ της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας στο νότο και των Τουρκοκύπριων στο βορρά.

Οι αξιωματούχοι που συμμετέχουν στο νέο γύρο συνομιλιών από το Φεβρουάριο του 2014 δηλώνουν πως στόχος τους είναι η πλέον χαλαρή ομοσπονδία που έχει έως τώρα αποτελέσει αντικείμενο σκέψης. Οι επικεφαλής Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι διαπραγματευτές έχουν επισκεφθεί την Άγκυρα και την Αθήνα, διανοίγοντας με αυτόν τον τρόπο ένα σημαντικό νέο διάυλο επικοινωνίας. Όμως υπάρχει πλήθος κακών οίωνων. Μόνο οι συνομιλίες σχετικά με την εναρκτήρια δήλωση διήρκεσαν πέντε μήνες. Ο δημόσιος σκεπτικισμός είναι υψηλός. Τα προτεινόμενα μέτρα οικονομικής εμπιστοσύνης, συμφωνία επί των οποίων επιτυγχάνεται ούτως ή άλλως δύσκολα κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, έχουν απωλέσει τη δυναμική τους. Τα ευρύματα φυσικού αερίου στα νότια του νησιού είναι ακόμη ελάσσονος σημασίας, και μάλλον έχουν αποτελέσει παράγοντα αποπροσανατολισμού των εμπλεκόμενων μερών παρά παράγοντα σύγκλισης. Η Τουρκία και η Ελλάδα, οι εξωτερικές δυ-

νάμεις με τη μεγαλύτερη δυνατότητα παροχής βοήθειας προς επίτευξη μίας συμφωνίας, υποστηρίζουν τις συνομιλίες επί της αρχής, όμως οι ηγεσίες τους έχουν προβεί σε ελάχιστες μόνο κινήσεις δημόσιας διπλωματίας προς την κατεύθυνση μίας προσέγγισης, οι οποίες θα μπορούσαν να αυξήσουν τις πιθανότητες επιτυχίας των συνομιλιών.

Το status quo έχει αποδειχθεί ανθεκτικό και ειρηνικό και βελτιώνεται συνεχώς. Από το 1996 και έκτοτε, δεν έχει σημειωθεί ούτε ένας θάνατος στην Πράσινη Γραμμή, η οποία χωρίζει το νησί. Το κύριο καθημερινό πρόβλημα δεν είναι τόσο η διαίρεση του νησιού, αλλά το γεγονός πως η de facto διχοτόμησή του δεν έχει επέλθει ως προϊόν διαπραγμάτευσης. Σε κατ' ιδίαν συνομιλίες, επιχειρηματικοί ταγοί σε αμφότερα τα μέρη και διπλωμάτες από όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές επιδεικνύουν ολόένα και μεγαλύτερο ενδιαφέρον για ένα νέο πλαίσιο συνομιλιών. Οι Τουρκοκύπριοι το 2010 εξέλεξαν έναν ηγέτη, ο οποίος τίθεται ανοιχτά υπέρ της μέγιστης δυνατής ανεξαρτησίας για την κοινότητά τους. Ορισμένοι Ελληνοκύπριοι φαίνονται κατ' ιδίαν έτοιμοι να εξετάσουν μία τέτοια προοπτική, αν και η οργή για τις αδικίες της τουρκικής εισβολής και η ισχυρή εθνικιστική ρητορεία ακόμη κυριαρχούν στο δημόσιο διάλογο.

Η παρούσα έκθεση υποστηρίζει ότι τα εμπλεκόμενα μέρη θα πρέπει ανεπίσημα να εξετάσουν την προοπτική μίας αμοιβαία συμφωνημένης ανεξαρτησίας των Τουρκοκύπριων εντός της Ε.Ε. Το κατά πόσο μία τέτοια προοπτική είναι εφικτή εξαρτάται από τις ενταξιακές διαδικασίες της Ε.Ε. οι οποίες στη δεδομένη περίπτωση βασίζονται στην εθελούσια συγκατάθεση των Ελληνοκύπριων, το κράτος των οποίων είναι ήδη μέλος της Ε.Ε., και συνεπώς έχει το δικαίωμα βέτο απέναντι σε νέες υποψηφίες χώρες. Για να εκμειεύσουν μία τέτοια εθελούσια συγκατάθεση η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι θα πρέπει να προσφέρουν πολλά: να επιστρέψουν εδάφη τα οποία κατέχουν επί μακρόν, όπως η πόλη φάντασμα της Αμμοχώστου· να αποσύρουν το σύνολο ή το μεγαλύτερο μέρος των στρατευμάτων κατοχής· να παραιτηθούν από τις διεθνείς εγγυήσεις που συνδέονται με την ανεξαρτησία του νησιού από το 1960· να προσφέρουν εγγυημένες αποζημιώσεις στα πλαίσια μίας συνολικής συμφωνίας επί των περιουσιών που οι δύο κοινότητες ακόμη κατέχουν η μία στα εδάφη της άλλης· να αποσύρουν τις αξιώσεις τους για παρεκκλίσεις από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, οι οποίες μετά την εξεύρεση μίας λύσης θα εμπόδιζαν την αγορά έγγειας ιδιοκτησίας από τους Ελληνοκύπριους σε ένα μελλοντικό τουρκοκυπριακό κράτος· και να αναγνωρίσουν τον πλήρη έλεγχο εκ μέρους των Ελληνοκύπριων των χωρικών υδάτων στα νότια του νησιού, στα οποία αποδεδειγμένα βρίσκονται κοιτάσματα φυσικού αερίου.

Η συνύπαρξη εντός της Ε.Ε. της ήδη υπάρχουσας Κυπριακής Δημοκρατίας με μία νέα Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου θα μπορούσε να καλύψει μεγάλο μέρος από αυτά που οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι επιθυμούν. Θα απουσίαζε μία ομοσπονδιακή κυβέρνηση με δυσκίνητες εθνικές ποσοστώσεις, οι οποίες ούτως ή άλλως θα μπορούσαν να προσβληθούν από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Το ακανθώδες ζήτημα της ελληνοκυπριακής ιδιοκτησίας των δύο τρίτων των έγγειων περιουσιών στο βορρά θα καθίστατο πιο ξεκάθαρο και ευκολότερο ως προς τη λύση του. Σε περίπτωση ανεξαρτησίας, η τουρκοκυπριακή οντότητα θα ήταν πιθανόν πρόθυμη να θέσει κάποια όρια στην έλευση νέων Τούρκων “εποίκων” από την ενδοχώρα. Η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι πιθανόν να συναπταν μία νέα αμυντική συμφωνία, καθώς παρέχεται μία τέτοια δυνατότητα εντός της Ε.Ε. Και

με μία διευθέτηση στο Κυπριακό, ο δρόμος για την ενταξιακή διαδικασία της Τουρκίας θα ήταν και πάλι ανοικτός.

Ελλείψη μίας διευθέτησης, οι εντάσεις της διχοτόμησης, η οποία δεν επήλθε ως προϊόν διαπραγμάτευσης, θα εξακολουθούν να υφίστανται. Η σχέση της Τουρκίας με την Ε.Ε. θα συναντά προσκόμματα, και η Ε.Ε. με το ΝΑΤΟ θα εξακολουθούν να μη μπορούν να συνεργαστούν επισήμως, εξαιτίας των διπλωματικών αψιμαχιών μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Τουρκίας, οι οποίες είναι αντίστοιχα μέλη ενός μόνο από τους δύο αυτούς οργανισμούς. Οι Τουρκοκύπριοι θα εξακολουθήσουν να ζουν σε μία αδικαιολόγητη απομόνωση. Και οι Ελληνοκύπριοι θα υποστούν μία ακόμη βαθύτερη οικονομική κρίση, περαιτέρω στέρηση των ιδιοκτησιακών τους δικαιωμάτων, δαπανηρά εμπόδια στην αξιοποίηση του φυσικού αερίου, ολοένα μειούμενη δυνατότητα επιρροής επί της Τουρκίας, και, ενδεχομένως το χειρότερο από όλα, επ' αόριστον αβεβαιότητα.

Εισηγήσεις

Προς τις ηγεσίες των κοινοτήτων στην Κύπρο και τις κυβερνήσεις της Τουρκίας και της Ελλάδας:

1. Να ενθαρρύνουν έναν πιο ανοιχτό διάλογο για όλες τις μορφές μίας διευθέτησης στην Κύπρο, ιδιαίτερα ενός ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού κράτους εντός της Ε.Ε.
2. Να επιδιώξουν χωρίς χρονοτριβή την απ'ευθείας επικοινωνία μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων μερών, ιδιαίτερα μέσω συνεχών επισκέψεων των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων επικεφαλής διαπραγματευτών στην Άγκυρα και την Αθήνα.
3. Να ενθαρρύνουν την ανταλλαγή επισκέψεων μεταξύ βουλευτών, ηγετών επιχειρηματικών συλλόγων, εκπροσώπων του Τύπου, και ακαδημαϊκών.

Προς την ηγεσία της ελληνοκυπριακής κοινότητας:

4. Παράλληλα με τις συνομιλίες για μία ομοσπονδιακή επανένωση, να εξετάσει κατ' ιδίαν ένα πλήρες φάσμα εναλλακτικών προς μία διευθέτηση εντός του πλαισίου της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης και της αναγνώρισης ενός ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού κράτους.
5. Να βρει τρόπους συνεργασίας με τα τουρκοκυπριακά θεσμικά όργανα, ξεκινώντας από μία μονομερή άρση της απαγόρευσης που έχει θέσει η Κυπριακή Δημοκρατία στο απευθείας, αδασμολόγητο εμπόριο με την Ε.Ε.

Προς την ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας:

6. Να ευθυγραμμίσει τις τουρκοκυπριακές αρχές και τη νομοθεσία τους με το ευρωπαϊκό κεκτημένο (νομοθεσία).
7. Να ανταποδώσει τις όποιες ελληνοκυπριακές χειρονομίες για εξομάλυνση των επίσημων επαφών.

Προς την Τουρκική Κυβέρνηση:

8. Να εξασφαλίσει μία σταθερή ροή καθησυχαστικών δημόσιων τοποθετήσεων και συναντήσεων με Ελληνοκύπριους αξιωματούχους και διαμορφωτές της κοινής γνώμης ώστε να πείσει την ευρύτερη ελληνοκυπριακή κοινότητα ότι η Τουρκία επιδιώκει μία δίκαιη και μακροχρόνια διευθέτηση.
9. Να παύσει τις προσπάθειές της για μονομερή διεθνή αναγνώριση των τουρκοκυπριακών θεσμών και να επικεντρωθεί στην κατ' ιδίαν αναζήτηση μαζί με τους Ελληνοκύπριους ενός πλήρους φάσματος εναλλακτικών για τη διευθέτηση, συμπεριλαμβανομένης και της προοπτικής για ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος εντός της Ε.Ε.
10. Να προβεί στη μονομερή επέκταση της ευρωπαϊκής τελωνειακής ένωσης εκ μέρους της Τουρκίας και στην Κύπρο, επικυρώνοντας το Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας, εξομαλύνοντας με τον τρόπο αυτό τη διεξαγωγή εμπορίου με τους Ελληνοκύπριους και ανοίγοντας τα μισά κεφάλαια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων τα οποία είναι κλειστά για λόγους που σχετίζονται με το ζήτημα αυτό.

Προς την Ελληνική Κυβέρνηση:

11. Να έλθει σε επαφή με την Άγκυρα για να τονίσει την ειλικρίνεια των Ελληνοκύπριων ως προς την αναζήτηση μίας συμφωνίας και να επισημάνει τους τρόπους με τους οποίους η Άγκυρα θα μπορούσε να προβεί σε δημόσιες χειρονομίες προσέγγισης των Ελληνοκύπριων ώστε να προωθηθεί μία διευθέτηση.

Προς τον Ο.Η.Ε., τις Η.Π.Α., το Ηνωμένο Βασίλειο, και την ευρύτερη διεθνή κοινότητα:

12. Να υποστηρίξουν τις συνομιλίες περί μίας διευθέτησης μεταξύ των δύο κοινοτήτων με τη σταθερή, ευρύτερη συμμετοχή εκπροσώπων από την Τουρκία και την Ελλάδα.
13. Η Ε.Ε., σε περίπτωση που της ζητηθεί, θα πρέπει να έχει προετοιμαστεί κατάλληλα ώστε να ενημερώσει τα εμπλεκόμενα μέρη σχετικά με το πώς οι διάφορες εναλλακτικές λύσεις εντάσσονται στο υφιστάμενο πλαίσιο αρχών της Ε.Ε., συμπεριλαμβανομένης και της ύπαρξης ενός τουρκοκυπριακού κράτους εντός του οργανισμού.
14. Να διατηρήσουν την ατζέντα για το Κυπριακό ανοικτή προς όλες τις μορφές μίας διευθέτησης στην οποία τα εμπλεκόμενα μέρη θα συμφωνήσουν, και να προσφερθούν να μεταφέρουν μηνύματα και να αποφανθούν για εκκρεμείς διαφορές μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών.

Λευκωσία/Κωνσταντινούπολη/Βρυξέλλες, 14 Μαρτίου 2014

Διαιρεμένη Κύπρος: Ο Συμβιβασμός με την Ιδέα Μίας Ατελούς Πραγματικότητας

I. Εισαγωγή

Ένας νέος γύρος συνομιλιών για την επίλυση του Κυπριακού ξεκίνησε στις 11 Φεβρουαρίου 2014¹. Αν αποκτήσουν πραγματική δυναμική θα αποτελέσουν την έκτη μείζονα προσπάθεια υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε. για εξεύρεση μίας λύσης στη βάση μίας διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας από το 1977 κι έκτοτε².

Ο προηγούμενος γύρος είχε αρχίσει το Μάρτιο του 2008. Αρχικά διεξήχθη ανάμεσα στον Ελληνοκύπριο ηγέτη Δημήτρη Χριστόφια και τον Τουρκοκύπριο ομόλογό του, Μεχμέτ Αλί Ταλάτ, ένα παλιό φίλο και αριστερό σύντροφο. Οι ηγέτες και οι επικεφαλής διαπραγματευτές τους πραγματοποίησαν πάνω από 250 συναντήσεις³. Δημιούργησαν ένα πλαίσιο με έξι βασικούς διαπραγματευτικούς τομείς, το οποίο εκπονήθηκε από νωρίς από τις ομάδες εργασίας και επτά τεχνικές επιτροπές. Ένα νέο σημείο διέλευσης άνοιξε στο κέντρο της Λευκωσίας και ακόμη ένα στα βορειοδυτικά του νησιού, τα οποία αποτέλεσαν σημαντικά βήματα προς την εξομάλυνση.⁴

Ωστόσο, οι συνομιλίες ατόνησαν, εν μέρει λόγω της βραδείας αρχικής κινητοποίησης του Χριστόφια, εν μέρει λόγω της εκλογής από τους Τουρκοκύπριους ενός νέου ηγέτη, του Ντερβίς Έρογλου, ο οποίος ήταν γνωστός για την υποστήριξη του προς μία λύση δύο κρατών, και ο οποίος διέκοψε τις διαπραγματεύσεις όταν η Κύπρος ανέλαβε την εξάμηνη προεδρία της Ε.Ε. τον Ιούλιο του 2012,⁵ και εν μέρει λόγω της ελληνοκυπριακής οικονομικής κατάρρευσης το Μάρτιο του 2013.⁶ Ένας επιπλέον λόγος, όπως υποστηρίζει η έκθεση αυτή, είναι ότι οι δύο πλευρές έχουν απλώς απομακρυνθεί πολύ η μία από την άλλη.

Ένας νέος παράγοντας αναδύθηκε με την εκλογή του Νίκου Αναστασιάδη στη θέση του Προέδρου, το Φεβρουάριο του 2013. Ο πραγματιστής αυτός Ελληνοκύ-

¹ Για προηγούμενες αναφορές στην Κύπρο, βλ. Crisis Group Europe Μελέτες Ν°171, Το Αδιέξοδο της Κύπρου: Το Επόμενο Βήμα, 8 Μαρτίου 2006· Ν°190, Κύπρος: Αναστοργή της Διολίσθησης προς Διχοτόμηση, 10 Ιανουαρίου 2008· Ν°194, Επανένωση της Κύπρου: Η Ευνοϊκότερη ως Τώρα Συγκυρία, 23 Ιουνίου 2008· Ν°201, Κύπρος: Επανένωση ή Διχοτόμηση;, 30 Σεπτεμβρίου 2009· Ν°210, Κύπρος: Προς Γεφύρωση του Χάσματος στο Ιδιοκτησιακό, 9 Δεκεμβρίου 2010· Ν°216, Το Δώρο της Αφροδίτης: Μπορεί το Φυσικό Αέριο να Ενεργοποιήσει Έναν Νέο Διάλογο;, 2 Απριλίου 2012· και Ενημερωτικό Δελτίο Ν°61, Κύπρος: Έξι Βήματα Προς Μια Διευθέτηση, 22 Ιανουαρίου 2011.

² Βλ. Παράρτημα Β για τις κύριες φάσεις.

³ Κουντρέτ Οζερσάι, “Exhaustion and Time for Change”, *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 24:4, Νοέμβριος 2012, σελ. 406-413.

⁴ “[Οι συνομιλίες υπήρξαν] εξαιρετικά δύσκολες. Ωστόσο, επιτεύχθηκαν περισσότερα απ’ όσα αναγνωρίζονται”. Αλεξάντερ Ντάουνερ, Ειδικός Απεσταλμένος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, ομιλία, Βουλή των Λόρδων, Λονδίνο, 13 Ιουνίου 2012.

⁵ “Η κατάσταση αυτή ήδη υφίσταται. Στην Κύπρο υφίστανται δύο περιοχές, δύο λαοί, δύο κράτη, δύο έθνη και δύο διαφορετικές θρησκείες. Είναι πιθανό να φτάσουμε σε κάποιο αποτέλεσμα, έχοντας ως αρχή αυτές τις πραγματικότητες”. Ντερβίς Έρογλου, ομιλία στο Γκαζιαντεπ, Κίβρις (Κύπρος), 26 Δεκεμβρίου 2011.

⁶ “Η δεδηλωμένη επιθυμία του Προέδρου [της Δημοκρατίας της Κύπρου] για επανεκκίνηση των συνομιλιών σε εκείνο το στάδιο αναβλήθηκε και ο ΟΗΕ εξέφρασε ξεκάθαρα την κατανόησή του για αυτές τις συνθήκες”. Μάρτιν Νεσίρκι, εκπρόσωπος του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Μπαν-Κιν Μουν, δήλωση, 4 Φεβρουαρίου 2014.

πριος είχε διακινδυνεύσει την πολιτική καριέρα του σε μία ιδεαλιστική εκστρατεία υπέρ του σχεδίου επανένωσης του 2004 που πήρε το όνομά του από τον τότε Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ Κόφι Ανάν. Το Σχέδιο Ανάν αποτέλεσε το σημείο κατά το οποίο Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι έφτασαν εγγύτερα από ποτέ στην επίλυση του ζητήματος της διαίρεσης του νησιού.⁷ Οι μακροχρόνιες προσπάθειες του Αναστασιάδη να σφυρηλατήσει δεσμούς με Τουρκοκύπριους και Τούρκους ηγέτες πρόσφερε ελπίδες για μία νέα ώθηση. Όμως, η ηγεσία του υπέστη ένα καίριο πλήγμα, όταν ως προϋπόθεση μίας δέσμης μέτρων της ΕΕ για τη διάσωση του κυπριακού χρηματοπιστωτικού συστήματος που κατέρρευσε τον Μάρτιο του 2013, αναγκάστηκε να δεχθεί την απώλεια κατά το ήμισυ των τραπεζικών καταθέσεων ορισμένων Ελληνοκύπριων πέραν του ασφαλισμένου ορίου των 100.000 ευρώ.⁸

Τον Απρίλιο του 2013, ο ΟΗΕ παρουσίασε στις δύο πλευρές 75 σελίδες “συγκλίσεων” που επιτεύχθηκαν κατά τη διάρκεια του γύρου των συνομιλιών μεταξύ 2008 και 2012.⁹ Οι συγκλίσεις αυτές, οι οποίες δημοσιεύθηκαν στα κυπριακά μέσα ενημέρωσης, ούτε έχουν αποκηρυχθεί εξ ολοκλήρου, αλλά ούτε έχουν υιοθετηθεί από τις δύο πλευρές. Όμως παρά τα όσα αυτές οι συχνά περίπλοκες, δύσκαμπτες, και υπό όρους συντεταγμένες συγκλίσεις φάνηκε να προκρίνουν, η βασική αρχή των διαπραγματεύσεων για το Κυπριακό συνίστατο ανέκαθεν στο ότι τίποτα δεν έχει συμφωνηθεί μέχρι να συμφωνηθούν όλα.

Το καλοκαίρι του 2013 έφερε εμφανώς ελπιδοφόρα σημάδια. Ο Αναστασιάδης φάνηκε να μεταβάλλει τους ελληνοκυπριακούς στόχους προς μία πιο χαλαρή ομοσπονδία, ένα σενάριο το οποίο οι Τουρκοκύπριοι θα ήταν πολύ πιθανότερο να αποδεχθούν.¹⁰ Οι Ελληνοκύπριοι ηγέτες επανέφεραν την ιδέα ενός μέτρου οικοδόμησης εμπιστοσύνης για την απόδοση της πόλης – φάντασμα της Αμμοχώστου από τον τουρκικό στρατιωτικό έλεγχο στους αρχικούς της ιδιοκτήτες, οι οποίοι κατά το μεγαλύτερο μέρος ήταν Ελληνοκύπριοι. Σε αντάλλαγμα, Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι δήλωσαν ότι θα επιτρέπταν στους Τουρκοκύπριους να χρησιμοποιούν το λιμάνι της

⁷ Η Κύπρος είναι πολιτικά διαιρεμένη από το 1963-1964, όταν η εθνοτική αρχιτεκτονική της κυβέρνησης κατέρρευσε και το τότε 20% της τουρκοκυπριακής μειονότητας υποχρεώθηκε να ζει σε γκέτο και θύλακες χωρίς πολιτική εκπροσώπηση. Οι κοινότητες διαχωρίστηκαν φυσικώς το 1974, όταν η Τουρκία εισέβαλε για να ανατρέψει ένα πραξικόπημα υποστηριζόμενο από την Αθήνα που είχε ως σκοπό την ενσωμάτωση της Κύπρου στην Ελλάδα. Έκτοτε, οι Τουρκοκύπριοι και ο τουρκικός στρατός ελέγχουν το 37% του βορείου τμήματος του νησιού.

⁸ Οι κυπριακές τράπεζες είχαν δανείσει τεράστια ποσά σε τοπικούς εργολάβους και φορείς στην Ελλάδα που δεν μπορούν πλέον να τα ξεπληρώσουν. Η κρίση επιδεινώθηκε από την προγενέστερη δημοσιονομική κακοδιαχείριση και την απόφαση της ΕΕ να καταστεί η Κύπρος παράδειγμα για άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης που εξέταζαν το ενδεχόμενο να προσφύγουν σε σχέδιο διάσωσης. “Το Eurogroup τον αποδυνάμωσε [τον Αναστασιάδη]. Είναι εγκληματικός ο τρόπος που τους χειρίστηκαν. Πώς θα μπορούσε να επιστρέψει και να ηγηθεί, πώς θα μπορούσε να διαπραγματευτεί”; Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος πολιτικός ακτιβιστής, Αθήνα, Μάιος 2013. “Από όλους της γενιάς του, είναι εκείνος που φαίνεται να είναι ο πλέον έτοιμος να προχωρήσει [τη διαδικασία] παραπέρα. Αλλά οι Κύπριοι δεν έβλεπαν τα σημάδια. [Η κρίση του ευρώ έφερε] ταπεινώση από την ΕΕ.... Ένωθε τελείως υποτιμημένος, έχασε την πίστη του στο να κάνει πράγματα. Έφτασε σε αδιέξοδο... αλλά όπως και όλοι οι άλλοι”. Συνέντευξη στην Crisis Group, ανώτερος Ευρωπαίος διπλωμάτης, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

⁹ “Συγκλίσεις – 2008-2012”, 30 Απριλίου 2013, διαθέσιμο στον ιστότοπο <http://bit.ly/1hriuSo>.

¹⁰ “Δεν αποσκοπούμε σε μία ομοσπονδιακή δομή κατακλυσμένη από δημοσίους υπαλλήλους... [κανονικά] οι πολίτες θα έχουν μόνο επαφές στην καθημερινή τους ζωή με τα συνιστώσα κράτη, στα οποία θα μπορούσε ακόμη και να ανατεθεί η εξουσία να χειρίζονται θέματα όπως η σφράγιση των διαβατηρίων στα σύνορα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ανδρέας Μαυρογιάννης, Ελληνοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής, 12 Σεπτεμβρίου 2013.

Αμμοχώστου για απευθείας εξαγωγές προς την ΕΕ, ως μέρος ενός πακέτου μέτρων που θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν τη νομιμοποίηση ορισμένων διεθνών πτήσεων προς το κύριο τουρκοκυπριακό αεροδρόμιο.¹¹ Η ιδέα δεν προχώρησε πολύ πέραν των αρχικών μηνυμάτων.

Η Τουρκία άρχισε να εκφράζει νέο ενδιαφέρον για τη διαδικασία ένταξης της στην Ε.Ε. – η επιτυχία της οποίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επίλυση του κυπριακού ζητήματος – και η Ε.Ε. το 2013 άνοιξε ένα διαπραγματευτικό κεφάλαιο για πρώτη φορά σε τρία χρόνια.¹² Τον Ιούνιο, η Τουρκία επέτρεψε στην Κυπριακή Δημοκρατία να λάβει μέρος στους Μεσογειακούς Αγώνες τους οποίους φιλοξένησε, παρότι δεν αναγνωρίζει αυτό το κράτος, και παρά το γεγονός ότι η ομάδα αποτελείτο εξ ολοκλήρου από Ελληνοκύπριους.¹³

Οι υπουργοί Εξωτερικών Τουρκίας και Ελλάδας έκαναν ένα μεγάλο βήμα προς τα εμπρός, συμφωνώντας πως οι διαπραγματευτές της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν στις πρωτεύουσες των δύο χωρών αντίστοιχα. Αυτό έγινε για να τεθούν οι βάσεις για τον πρώτο ανοικτό, τακτικό, απευθείας διάυλο επικοινωνίας από το 1970 για την επαφή μεταξύ των Ελληνοκύπριων αξιωματούχων και της Τουρκίας. Η συνάντηση, που είχε αρχικά προγραμματιστεί για τα τέλη Οκτωβρίου, αναβλήθηκε εν μέσω αλληλοκατηγοριών, αλλά τελικά πραγματοποιήθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 2014.¹⁴

Στην Κύπρο, οι απευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ των κοινοτήτων, οι οποίες συντονίζονται από τον ΟΗΕ επρόκειτο να ξεκινήσουν τον Οκτώβριο του 2013. Είχαν καθυστερήσει, ωστόσο, εξαιτίας της ελληνοκυπριακής απαίτησης για μία ουσιαστική κοινή δήλωση περί των επιθυμητών στόχων, όπως αυτός για μία ενιαία κυριαρχία και υψηλότητα, καθώς επίσης και εξαιτίας μίας τουρκοκυπριακής ανταπαίτησης για κάποια αναγνώριση της διαφοροποίησης μεταξύ των κοινοτήτων.¹⁵ Ως ένδειξη

¹¹ Αυτή τη στιγμή, μόνο τα αεροσκάφη που απογειώνονται από τουρκικά αεροδρόμια μπορούν να πετάξουν προς το αεροδρόμιο Ερτζάν (Τύμβου στα ελληνικά). “Το άνοιγμα των λιμένων δεν είναι σημαντικό για εμάς. Το αεροδρόμιο Ερτζάν είναι σημαντικό. Η [τουρκοκυπριακή] οικονομία βασίζεται στα πανεπιστήμια και τον τουρισμό”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Μάιος 2013. “Αφήστε τους [την τουρκική πλευρά] να έρθουν και να το προτείνουν, και θα διαπραγματευτούμε”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος ανώτερος πολιτικός, Λευκωσία, Ιούνιος 2013. “Αν το θέσουν επί τάπητος, έχουμε διατυπώσει τις συνθήκες υπό τις οποίες θα είμαστε έτοιμοι να το συζητήσουμε. Είμαστε, ωστόσο, προσηλωμένοι στη νομιμότητα, και επομένως ο σεβασμός αυτός είναι εκ των ων ουκ άνευ”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ανδρέας Μαυρογιάννης, Ελληνοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής, Λευκωσία, 12 Σεπτεμβρίου 2013.

¹² “Ο ηγετικός ρόλος της Τουρκίας στους διατλαντικούς οργανισμούς είναι ο κύριος πυλώνας της εξωτερικής της πολιτικής... η διαδικασία ένταξης στην ΕΕ έχει εκ νέου ενεργοποιηθεί”. Αχμέτ Νταβούτογλου, “With The Middle East in Crisis, U.S. and Turkey Must Deepen Alliance”, Foreign Policy (online), 15 Νοεμβρίου 2013.

¹³ Οι Τουρκοκύπριοι αντέδρασαν με πικρία. “Η σοβαρότητα του προβλήματος υπογραμμίζεται από το γεγονός ότι εμείς [οι δημοσιογράφοι] δε μπορούσαμε ούτε καν να πάρουμε διαπιστευτήρια για τους Μεσογειακούς Αγώνες”. “KTSYD’den olimpizm günü açıklaması” [“Δήλωση από την Ολυμπιακή Ημέρα της Ένωσης Τουρκοκύπριων Αθλητικογράφων”], Star Kıbrıs, 24 Ιουνίου 2013.

¹⁴ Η Crisis Group είχε πείσει πολύ γι’ αυτό το επίτευγμα, ιδίως για το Ενημερωτικό Δελτίο, Κύπρος: Έξι Βήματα Προς Μία Διευθέτηση Crisis Group, ό.π.

¹⁵ Ο Αναστασιάδης ήθελε “μία νέα και οριστική Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου, 34 χρόνια μετά από την τελευταία”. “Η επίσκεψη Ντάουνερ στα βόρειο τμήμα του νησιού ενοχλεί την ελληνοκυπριακή πλευρά”, Cyprus Mail, 17 Δεκεμβρίου 2013. “Πρέπει να υπάρχει ουσία. Χρειαζόμαστε συγκεκριμένα αποτελέσματα... για να πειστεί πραγματικά ο κόσμος, για να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη, όχι συναντήσεις για χάρη των συναντήσεων”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ανδρέας Μαυρογιάννης, Ελληνοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής, 12 Σεπτεμβρίου 2013. Το θνησιγενές τουρκοκυπριακό αίτημα για ρητή αναγνώριση μίας ξεχωριστής εθνικής κυριαρχίας ήταν “όχι για το δικαίωμα

των υφιστάμενων παραδόξων προς το τέλος του 2013, ο Ελληνοκύπριος κυβερνητικός εκπρόσωπος δήλωνε για μήνες ότι οι συνομιλίες έχουν ξεκινήσει, κατηγορώντας παράλληλα την τουρκική πλευρά για αδιαλλαξία· οι Τουρκοκύπριοι επέμειναν ότι οι συνομιλίες δεν είχαν ξεκινήσει, διατηρώντας, όμως, μία θετική αύρα σε ό,τι αφορά την πρόοδο. Κατόπιν σημαντικής διπλωματικής ενθάρρυνσης εκ μέρους της Τουρκίας προς τους Τουρκοκύπριους, και εκ μέρους των Η.Π.Α. προς όλες τις πλευρές, οι πάντες υποδέχτηκαν με ικανοποίηση μία κοινή δήλωση στις 11 Φεβρουαρίου 2014.¹⁶

Παρ' όλα αυτά, οι αξιωματούχοι που συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις και έχουν δεσμευθεί για την εξεύρεση μίας διευθέτησης, φοβούνται ότι η συναισθηματικά χρωματισμένη αισιοδοξία κρύβει την έλλειψη νέου περιεχομένου και την απουσία συναίνεσης ως προς τους πραγματικούς στόχους.¹⁷ Η νέα συζήτηση περί μίας “ομοσπονδίας light” δεν μπορεί να κρύβει και μεγάλες διαφορές σε ό,τι αφορά την ερμηνεία.¹⁸ Ο Μπεσίρ Αταλάι, ο Τούρκος υπουργός Επικρατείας στο χαρτοφυλάκιο του οποίου περιλαμβάνεται η Κύπρος, δήλωσε: «λέμε στους Τουρκοκύπριους ότι θέλουμε να φτάσετε μέχρι το τέλος, αλλά αυτό δεν μπορεί να επισπευστεί... το νησί δεν είναι έτοιμο [να αποδεχτεί μία ομοσπονδία]». ¹⁹ Πράγματι, οι Τουρκοκύπριοι είναι κατ' ιδία αμφίθυμοι, αφενός μεν ανυπομονώντας να αποτελέσουν μέρος της Ε.Ε., αφετέρου δε εξακολουθώντας να επιθυμούν την προστασία της Τουρκίας έναντι των Ελληνοκύπριων.²⁰ Οι Ελληνοκύπριοι αξιωματούχοι παραμένουν εγκλωβισμένοι ανάμεσα στο βαθύ σκεπτικισμό τους σχετικά με τις προθέσεις της Τουρκίας, στην απόρριψη από την κοινή γνώμη κάθε υπόνοιας αναγνώρισης ενός τουρκοκυπριακού κράτους, και στην επείγουσα ανάγκη του κράτους τους για ανόρθωση της ισοπεδωμένης του οικονομίας. Ένας ακτιβιστής της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιείται εντός και των δύο κοινοτήτων, μίλησε εξ ονόματος πολλών παρατηρητών:

Φοβάμαι ότι βιάζονται. Οποιαδήποτε συμφωνία είναι καταδικασμένη. Κανείς δε θέλει μία ομοσπονδία. [Οι Ελληνοκύπριοι] είναι αλλεργικοί στο Σχέδιο Ανάν, το οποίο ήταν το αποτέλεσμα 40 χρόνων συνομιλιών, και δε θα βρείτε κάποια συμφωνία περί ομοσπονδίας που να απέχει και πολύ από αυτό. Θα αποτύχει εάν τεθεί σε δημοψήφισμα. Αλλά ακόμα κι αν πετύχει, και μία ομοσπονδιακή συμφωνία γίνει αποδεκτή, θα υπάρχει η επόμενη μέρα, όπου κανείς δεν θα ξέρει τι να κάνει.²¹

στην απόσχιση, αλλά για να διασφαλιστεί ότι, αν η μελλοντική ομοσπονδία καταρρεύσει για οποιονδήποτε λόγο, καμμία πλευρά δεν θα έχει τη δυνατότητα να εκπροσωπεί την άλλη, ή ολόκληρη την Κύπρο”. Αλληλογραφία με την Crisis Group, Οσμάν Ερτούγ, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Φεβρουάριος 2014.

¹⁶ Βλ. Hugh Pope, “A Little Something New”, Crisis Group blog, 11 Φεβρουαρίου 2014.

¹⁷ “Κανείς δεν μιλά για τις λεπτομέρειες της διευθέτησης. Επικεντρωνόμαστε στη διαδικασία. Οι ΗΠΑ και η Τουρκία πιέζουν πιο σκληρά από ό, τι οι άνθρωποι στο νησί”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Δυτικός διπλωμάτης, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

¹⁸ “Όταν μιλάμε για “χαλαρή ομοσπονδία” το ομοσπονδιακό επίπεδο θα πρέπει να συγκεντρώνει όλες εκείνες τις εξουσίες που είναι αναγκαίες για την ύπαρξη του κράτους”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014. “Δημοσίως λέμε θετικά πράγματα, αλλά εγώ δεν ακούω τίποτα νεότερο· δεν πιστεύω ότι οι συνομιλίες [για ομοσπονδιακή επανένωση] θα φτάσουν στο στάδιο του δούναι και λαβείν”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

¹⁹¹⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014.

²⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

²¹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Κωνσταντινούπολη, Φεβρουάριος 2014.

Η Crisis Group έχει δημοσιεύσει επτά εκθέσεις μεταξύ 2006 και 2011 προς στήριξη μίας δικαιοδικής, διζωνικής ομοσπονδίας επισημαίνοντας το κόστος της αποτυχίας επίτευξής της. Η παρούσα εργασία – αποτέλεσμα επανειλημμένων ερευνητικών επισκέψεων κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους σε αμφότερες πλευρές της Λευκωσίας, την Άγκυρα, την Αθήνα, τις Βρυξέλλες, το Λονδίνο και την Ουάσινγκτον – είναι διαφορετική. Ενώ εξακολουθεί να υφίσταται ισχυρή επιθυμία και από τις δύο πλευρές για μία διευθέτηση, η παρούσα μελέτη αναλύει το γιατί το υφιστάμενο πλαίσιο συνομιλιών αποδείχθηκε εγγενώς άκαρπο και εξετάζει το εάν η εξασφάλιση μίας κρίσιμης μάζας για να σημειωθεί σημαντική πρόοδος σε ό,τι αφορά το ζήτημα της ομοσπονδίας είναι πράγματι επιτεύξιμη.²² Θέτει και επιχειρεί να απαντήσει σε νέα ερωτήματα: αν ως εναλλακτική στην περαιτέρω διολίσθηση προς μία de facto μη συμφωνημένη διχοτόμηση, θα πρέπει να αρχίσει μία δημόσια συζήτηση περί ανεξαρτησίας της αυτο-ανακηρυχθείσας “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου” (“ΤΔΒΚ”) εντός της ΕΕ· αν, παράλληλα με την τρέχουσα διαδικασία που διεξάγεται υπό τη διαμεσολάβηση του Ο.Η.Ε προς μία ομοσπονδιακή διευθέτηση, οι αξιωματούχοι θα πρέπει ανεπίσημα να εξετάζουν μία τέτοιου είδους συμφωνία· και, αν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις θα μπορούσε αυτό να επιτευχθεί.

---

²² “Φτάνουμε στα όρια της υπομονής μας”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Δυτικός διπλωμάτης, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

II. Τα Όρια Μίας Ομοσπονδιακής Επανένωσης

Σχεδόν κάθε μέθοδος έχει δοκιμαστεί κατά τις τέσσερις δεκαετίες των διαπραγματεύσεων περί μίας ενιαίας πολιτικής διευθέτησης. Καμμία από αυτές δεν αποδειχτηκε αποτελεσματική, συμπεριλαμβανομένων αυτοκρατορικών βρετανικών διαταγμάτων, έξωθεν επιδιαιτησίας, ουδέτερης διαμεσολάβησης του ΟΗΕ, και τοπικών διαδικασιών που διεξήχθησαν με πρωτοβουλίες των ίδιων των Κύπριων. Ενδεχομένως η μόνη ιδέα που δεν έχει δοκιμασθεί είναι η ανάθεση της διαδικασίας σε γυναίκες, οι οποίες έως τώρα έχουν σχεδόν πλήρως αποκλεισθεί από οποιοδήποτε ενεργό ρόλο.²³

Χιλιάδες συναντήσεων έχουν πραγματοποιηθεί μεταξύ διαφόρων τύπων ηγεσιών, από τον τομέα των επιχειρηματιών μέχρι τον κλήρο. Σε αυτές έχουν συμμετάσχει και υποστηρικτές και πολέμοι μίας συμβιβαστικής διευθέτησης σε όλους τους δυνατούς συνδυασμούς. Έχουν συνομιλήσει απευθείας στις οικίες τους, στην ουδέτερη ζώνη της Πράσινης Γραμμής, σε εκ του σύνεγγυς συνομιλίες με διαμεσολαβητές, διαμένοντας σε διπλανά δωμάτια πολυτελών ξενοδοχείων στην Ελβετία, στην έδρα του ΟΗΕ στη Νέα Υόρκη, και έχουν επιδοθεί και σε ένα “παιχνίδι καταλογισμού ευθυνών” στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ο Τουρκοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής Kudret Özersay επεσήμανε ότι έχουν παραβρεθεί σε πρωινά εργασίας, γεύματα και δείπνα, με ή χωρίς συζύγους, και με ή χωρίς γραβάτες (μία φορά κατόπιν σύστασης του ΟΗΕ). Μία φορά μάλιστα, ο Özersay πρότεινε την αλλαγή θέσεων με τον Ελληνοκύπριο ομόλογό του, μόνο και μόνο για να αποδείξει πως οι δύο πλευρές γνώριζαν τις θέσεις του άλλου από μνήμης.

Σχεδόν όλες οι εναλλακτικές αναφορικά με τα σχέδια για μία λύση εντός του υφιστάμενου πλαισίου του ΟΗΕ έχουν επίσης εξαντληθεί. Τα εμπλεκόμενα μέρη και ο ΟΗΕ έχουν δοκιμάσει χιλιάδες “Non-Papers”, έγγραφα που περιέχουν “τροφή για σκέψη”, “μελέτες σύγκλισης”, “μελέτες πιθανής σύγκλισης”, “συνολτικές μελέτες”, και “εναρκτήριες δηλώσεις του Γενικού Γραμματέα”. Αν πρόκειται οι πλευρές να επιλύσουν το Κυπριακό πρόβλημα, τότε θα πρέπει να τους δοθεί η ευελιξία να συζητήσουν και άλλα εναλλακτικά μοντέλα λύσεων που σήμερα βρίσκονται πέρα από την υπάρχουσα βάση του ΟΗΕ για μία διευθέτηση μέσω διαπραγματεύσεων.²⁴

A. Οι Παράμετροι που Επιφέρουν Επιπλοκές

Το πολύπλοκο σύστημα ελέγχων και εξισορροπήσεων που προέβλεπε το σύνταγμα τη στιγμή της ανεξαρτησίας κατέρρευσε εντός τριών μόλις ετών. Από τότε, διάφορα μοντέλα διευθέτησης έχουν αποτελέσει αντικείμενο δημόσιας συζήτησης. Η κοινή γνώμη στο νησί είναι διχασμένη, και η ομοσπονδιακή επανένωση δεν είναι η πρώτη επιλογή κανενός. Οι Ελληνοκύπριοι υποστηρίζουν σθεναρά τη λύση ενός ενιαίου κράτους, όμως αυτό απορρίπτεται από τους περισσότερους Τουρκοκύπριους. Μία λύση δύο κρατών, υποστηρίζεται, σε γενικές γραμμές από την τουρκοκυπριακή κοινή γνώμη, αλλά απορρίπτεται από τους Ελληνοκύπριους. Οι Ελληνοκύπριοι αντιτίθενται εντόνως στη διχοτόμηση, αλλά αναιώντας το στην πράξη, απορρίπτουν, επίσης, τα περισσότερα στοιχεία μίας διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας. Πιο ου-

²³ “Οι διαπραγματευτικές ομάδες ήταν πάντα αντροκρατούμενες και οι γυναίκες της Κύπρου είχαν εξαιρεθεί από οποιαδήποτε ουσιαστική συμμετοχή σε αυτές... πραγματικά αισθάνομαι ντροπή για αυτή την τραγική κατάσταση”. Ερατώ Κοζάκου-Μαρκουλλή, πρώην υπουργός Εξωτερικών, Κυπριακή Δημοκρατία, “Πού είναι οι γυναίκες στις Διαπραγματεύσεις για την Ειρήνη” Σεμινάριο, 12 Νοεμβρίου 2013, <http://on.fb.me/1gvpQWP>

²⁴ Κουντρέτ Οζερσαί, “Exhaustion and Time for Change”, ό.π., σελ. 406-411.

σιαστικά, ίσως, η πλειοψηφία σε αμφότερα τα μέρη δεν επιθυμεί καθόλου το διαιμοιρασμό της εξουσίας με την άλλη πλευρά.²⁵

Οι διαπραγματευτές, επομένως, έχουν εστιάσει στην εξεύρεση μίας φόρμουλας την οποία οι δημοσκοπήσεις της κοινής γνώμης να καταδεικνύουν ως τη δεύτερη καλύτερη επιλογή για τις δύο κοινότητες: μία “διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία” με “πολιτική ισότητα”.²⁶ Παρόλ’ αυτά οι δημοσκοπήσεις δείχνουν μία ανοδική τάση σε αμφότερες τις κοινότητες του ποσοστού αυτών που θα ψήφιζαν “όχι” σε ένα δημοψήφισμα αν ποτέ οι ηγεσίες τους έφταναν σε μία τέτοια ομοσπονδιακή συμφωνία.²⁷

Κατά καιρούς, οι διαπραγματευτές κλίνουν περισσότερο προς τη λύση μίας εγγύτερης ομοσπονδίας, όπως κατά τις συνομιλίες Χριστόφια – Ταλάτ την περίοδο 2008-2012, οπότε ήταν και η πρώτη φορά που οι τρεις κυριότερες πλευρές (Ελληνοκύπριοι, Τουρκοκύπριοι, Τουρκία) αναζητούσαν ειλικρινώς και ταυτόχρονα μία διευθέτηση.²⁸ Οι πιο πρόσφατες συνομιλίες μεταξύ Αναστασιάδη και Έρογλου φαίνεται να στοχεύουν σε μία πιο χαλαρή ομοσπονδία.²⁹ Για ακόμη μία φορά, ο ΟΗΕ φαί-

²⁵ Οι Τουρκοκύπριοι οραματίζονται έναν συναινετικό διαχωρισμό με τα δύο κράτη εντός της ΕΕ ως το ιδανικό αποτέλεσμα (79 τοις εκατό) και καλύτερη από την τουρκοκυπριακή εκδοχή της ομοσπονδίας (69 τοις εκατό), ενώ οι ενδιάμεσες λύσεις όπως η ταϊβανοποίηση ή κοσσοβοποίηση απορρίφθηκαν ως ημίμετρα (50 τοις εκατό και 46 τοις εκατό, αντίστοιχα). Οι Ελληνοκύπριοι θεωρούν έναν συναινετικό διαχωρισμό ως εντελώς απαράδεκτο (79 τοις εκατό), αλλά από την άλλη δεν υποστηρίζουν τους δεδηλωμένους στόχους-κλειδιά των συνομιλιών: πολιτική ισότητα (32 τοις εκατό), μία ομοσπονδιακή κυβέρνηση (31 τοις εκατό), διζωνικότητα (19 τοις εκατό), δικοινοτική λύση (18 τοις εκατό), και ισότιμα συστατικά κράτη (15 τοις εκατό). Όσο για το ενδεχόμενο και οι δύο κοινότητες να μοιράζονται την εξουσία, το 58 τοις εκατό των Ελληνοκυπρίων και το 54 τοις εκατό των Τουρκοκυπρίων αντιτίθενται. “Κύπρος 2015: Έρευνα και Διάλογος για ένα Βιώσιμο Μέλλον”, Interpeace, Δεκέμβριος 2010.

²⁶ Οι έννοιες, αν όχι ο πλήρης όρος, χρονολογούνται από τις “συμφωνίες υψηλού επιπέδου” του 1977 και 1979, οι οποίες εγκρίθηκαν από τον ΟΗΕ και έγιναν θεωρητικά αποδεκτές και από τις δύο πλευρές. Για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου, αυτό και ο όρος “συνομοσπονδία” θεωρούνται περίπου το ίδιο πράγμα, δηλαδή, μία ομοσπονδία, η οποία είναι από τη φύση της διζωνική, και στην περίπτωση της Κύπρου, δικοινοτική, δεδομένου ότι πρόκειται για δύο σχεδόν ομοιογενείς πληθυσμούς που χρησιμοποιούν διαφορετικές γλώσσες, ακολουθούν διαφορετικές θρησκείες και ανήκουν σε διαφορετικές εθνότητες. Ο στόχος της ομοσπονδίας – αλλά χωρίς αυτή να προσδιοριστεί συγκεκριμένα – λέγεται ότι υποστηρίζεται από το 79 τοις εκατό των Ελληνοκυπρίων και το 76 τοις εκατό των Τουρκοκυπρίων. Ωστόσο, το 92 τοις εκατό των Ελληνοκυπρίων εξακολουθούν να προτιμούν ένα ενιαίο κράτος, και το 90 τοις εκατό των Τουρκοκυπρίων εξακολουθούν να υποστηρίζουν τη λύση των δύο κρατών. Και οι δυο πλευρές θεωρούν τον τρόπο με τον οποίο ερμηνεύεται η ομοσπονδία από την άλλη πλευρά ως χειρότερο από το υφιστάμενο status quo, αν και το 53 τοις εκατό των Τουρκοκυπρίων σύμφωνα με πληροφορίες θα μπορούσε να στηρίξει την ελληνοκυπριακή εκδοχή, και το 65 τοις εκατό από αυτούς υπερψήφισαν την εκδοχή του Σχεδίου Ανάν το 2004. Όπως προηγουμένως.

²⁷ Οι Ελληνοκύπριοι μετακινήθηκαν από το 34 τοις εκατό “όχι” τον Ιανουάριο 2009 στο 51 τοις εκατό “όχι” το Μάρτιο του 2012. Οι Τουρκοκύπριοι μετακινήθηκαν από το 38 τοις εκατό “όχι” σε 42 τοις εκατό “όχι” κατά την ίδια περίοδο. “Κατανοώντας τη Δημόσια Διάσταση της Ειρηνευτικής Διαδικασίας στην Κύπρο”, Interpeace, Δεκέμβριος 2012. Μόνο το 38 τοις εκατό των Ελληνοκυπρίων και το 43 τοις εκατό των Τουρκοκυπρίων συμφωνούν “κάπως” ή “πολύ” με την έννοια μίας διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας. “Cyprus 2015”, ο.π.

²⁸ Αυτή ήταν “η μοναδική φορά που φάνηκε να υπάρχει πραγματική δέσμευση και από τις τρεις πλευρές να εργαστούν μαζί για να βρεθεί μία λύση, αλλά και πάλι, αυτό είναι υπό αμφισβήτηση”. Hubert Faustmann, “Can the Cyprus Problem Be Solved”, The Cyprus Review, Φθινόπωρο 2013, σελ. 3.

²⁹ Ο Πρόεδρος Αναστασιάδης πιστεύει ότι “όσο λιγότερα τα θέματα τριβής στη [νέα] κατάσταση, τόσο το καλύτερο... μία χαλαρή, αποκεντρωμένη ομοσπονδία είναι πολύ ισχυρότερη από ό,τι μία με σύνθετη διοίκηση”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος ανώτερος πολιτικός, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

νεται να επιδεικνύει κάποια ανυπομονησία απέναντι σε αυτήν τη γενικά ανακόλουθη προσέγγιση, με τον ειδικό απεσταλμένο Alexander Downer να δηλώνει τον Απρίλιο του 2012 ότι ο παγκόσμιος οργανισμός “δε βλέπει καμμία αξία στο να προγραμματίζει συναντήσεις ηγετών εκτός εάν υπάρχει μία ξεκάθαρη ένδειξη από τις δύο πλευρές ότι υπάρχει κάτι ουσιώδες να συμφωνηθεί”.³⁰

Για μήνες κατά τα τέλη του 2013, η επανέναρξη των συνομιλιών καθυστέρησε εξαιτίας μίας θεμελιώδους διαφοράς στην προσέγγιση του ζητήματος. Οι Ελληνοκύπριοι επέμεναν για μία αρχική κοινή δήλωση των ηγετών ότι η νέα ομοσπονδία θα πρέπει να έχει ενιαία κυριαρχία – κάτι που είχε επί της αρχής συμφωνηθεί ως στόχος κατά τη διάρκεια των περισσότερων γύρων των συνομιλιών. Οι Τουρκοκύπριοι επισήμαναν ότι το 65% από αυτούς υπερψήφισαν την ιδέα μίας ενιαίας κυριαρχίας κατά το δημοψήφισμα επί του Σχεδίου Ανάν το 2004 το οποίο υποστήριζε και η Τουρκία, αλλά πριν συμφωνήσουν εκ νέου σε κάτι τέτοιο επέμεναν να συμπεριληφθεί κάποια πρόβλεψη για εγγενή κυριαρχία σε περίπτωση που η ομοσπονδιακή οντότητα θα κατέρρεε όπως τη δεκαετία του 1960.³¹ Δοθείσης της έλλειψης εμπιστοσύνης και του συγκρουσιακού παρελθόντος – καθώς επίσης και του γεγονότος ότι οι Τουρκοκύπριοι ήδη διαχειρίζονται μόνοι τους τις υποθέσεις τους- το αίτημα για ένα “προγαμιαίο συμβόλαιο” φαίνεται κατανοητό, απορρίφθηκε όμως, ακόμη και από ορισμένους προοδευτικούς Ελληνοκύπριους οι οποίοι τάσσονται υπέρ μίας λύσης. Η *Cyprus Mail* έγραψε, “δεν μπορούμε να συζητούμε τους όρους ενός μελλοντικού διαζυγίου”.³²

Παρόλ’ αυτά, υπό τις πιέσεις των ΗΠΑ, του ΟΗΕ, και της ευρύτερης διεθνούς κοινότητας οι δύο πλευρές τετραγώνισαν τον κύκλο. Οι Ελληνοκύπριοι επέτυχαν την αναφορά σε μία συμφωνία επί ενιαίας κυριαρχίας, διεθνούς ταυτότητας και αποκλήρυξης μίας ενδεχόμενης απόσχισης. Οι Τουρκοκύπριοι επέτυχαν να γίνει αναφορά στην ιδέα ότι η κυριαρχία θα πήγαζε εξίσου από τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους, ότι οι ομόσπονδες κοινότητες θα ήταν πολιτικά ίσες, και ότι καμμία από τις δύο μελλοντικές οντότητες δε θα είχε δικαιοδοσία επί της άλλης. Επιπλέον, και για τις δύο πλευρές, ως συνήθως, “τίποτα δεν έχει συμφωνηθεί, αν δε συμφωνηθούν όλα”.³³

Πολλοί από αυτούς που βρίσκονται κοντά στις εξελίξεις αντιμετωπίζουν τη διαδικασία κυνικά. Ένας έμπειρος Τουρκοκύπριος διαπραγματευτής δήλωσε: “οι συνομιλίες διατηρούν και συντηρούν το status quo στην Κύπρο. Συνεπώς, όταν αποτυγχάνεις, ξεκινάς εκ νέου...Οι παράμετροι του ΟΗΕ αποτελούν το εργαλείο που χρησιμοποιούμε συνεχώς ο ένας εναντίον του άλλου...Μοιάζει με παιχνίδι του τένις”.³⁴ Ένας πρώην υπουργός της τουρκικής κυβέρνησης το έθεσε γλαφυρά:

³⁰ Πρακτικά της τοποθέτησης του Ειδικού Συμβούλου του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, Αλεξάντερ Ντάουερ, μετά από συνάντησή του με τον Γενικό Γραμματέα, Λευκωσία, 27 Απριλίου 2012. <http://bit.ly/1f8C859>

³¹ “Οι Ελληνοκύπριοι, αφού σφετερίστηκαν την συνεταιρική Δημοκρατία του 1960, διέφυγαν με τον τίτλο της Κυπριακής Δημοκρατίας, κρατώντας τους Τουρκοκύπριους έξω από το διεθνές σύστημα τα τελευταία 50 χρόνια.... Οι Ελληνοκύπριοι λένε ότι αν εμείς έχουμε κυριαρχία, θα την αρπάξουμε και θα φύγουμε. Ρωτάμε, ποιος τελικά την άρπαξε;.... Πρέπει να καταλήξουμε σε μία έξοδο κινδύνου, για κάθε ενδεχόμενο”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013.

³² “Our View: Turkey’s waiting game maintains status quo”, *Cyprus Mail*, 12 Δεκεμβρίου 2013.

³³ Για την κοινή δήλωση βλ. <http://bit.ly/1cHFz22>.

³⁴ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

Ολόκληρο το παρόν δόμημα βασίζεται στη μη επίλυση του προβλήματος .... Δεν μπορούμε να βοηθήσουμε τις δύο πλευρές περισσότερο από όσο οι ίδιες θέλουν να βοηθήσουν τους εαυτούς τους. ... η διεθνής κοινότητα αναμένει μία νέα ιδέα, όλοι, οι Τούρκοι, οι Ελληνοκύπριοι, οι Τουρκοκύπριοι. Κάποιος απλά πρέπει να τους ταρρακουνήσει.³⁵

Ένας Ελληνοκύπριος ακαδημαϊκός ερευνητής προειδοποίησε ότι η υφέρπουσα λαϊκή θέληση για επανένωση έχει υπονομευτεί εδώ και χρόνια:

Ενώ στη δεκαετία του 1990 αναδύθηκε ένα ενεργό δικοινοτικό κίνημα υπέρ της αλλαγής, αναζητώντας να επανεξετάσει το παρελθόν και να ορματιστεί ένα κοινό μέλλον μέσω διαλόγου και δικοινοτικών δραστηριοτήτων, αυτό είχε περιορισμένο αντίκτυπο στην ευρύτερη κοινωνία. Εν πολλοίς αυτό οφείλεται στη “ζημιά” που προκάλεσε η ιστορία, και η μισαλλόδοξη παρουσίαση της ιστορίας αυτής από τις δύο πλευρές, ιδιαίτερα από τα εκπαιδευτικά συστήματα. Αναμφισβήτητα υπάρχει μία παρουσίαση αντικρουόμενων ιστορικών ισχυρισμών. Πράγματι, σε αμφότερες τις πλευρές της διαιρεμένης πρωτεύουσας υπάρχει και από ένα Μουσείο Εθνικού Αγώνα, τα ιστορικά αφηγήματα των οποίων εκφράζουν την επίσημη κατασκευή του παρελθόντος σε κάθε πλευρά, με αποτέλεσμα την παρουσίαση δύο πλήρως αντικρουόμενων ιστοριών. Ουσιαστικά, κάθε δυνατή φόρμουλα έχει δοκιμαστεί ώστε να ικανοποιηθούν τα συμφέροντα και των Ελληνοκύπριων και των Τουρκοκύπριων. Και κάθε προσπάθεια για “επίλυση” του προβλήματος του νησιού έχει αποτύχει.³⁶

B. Μέτρα Απολεσθείσας Εμπιστοσύνης

Η ελληνοκυπριακή και τουρκοκυπριακή κοινότητα επιθυμούν εντόνως κάποιου είδους διακανονισμό, αλλά δεν πιστεύουν ότι είναι δυνατόν μία ομοσπονδιακή διευθέτηση πραγματικά να συμφωνηθεί, ή να εφαρμοστεί.³⁷ Η έλλειψη εμπιστοσύνης είναι έντονη, και σε αμφότερα τα μέρη υφίσταται μία ανησυχία επιβολής εκ μέρους της άλλης πλευράς.³⁸ Οι ηγεσίες προσπαθώντας να επιδείξουν προς τους πληθυσμούς τους κάποιου είδους πρόοδο προς έναν διακανονισμό συχνά αναβιώνουν στοιχεία από έναν πλούσιο, πολυσυζητημένο κατάλογο Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (ΜΟΕ).³⁹ Κανένα από αυτά δεν έχει σημειώσει κάποια πρόοδο έως τώρα, πολύ δε

³⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ερτουγρούλ Γκιουνάι, πρώην Υπουργός Τουρισμού & Πολιτισμού της Τουρκίας, Άγκυρα, Ιούλιος 2013.

³⁶ Νικόλας Σολομωνίδης, “Ένα κράτος ή δύο; Η αναζήτηση για μία λύση στο πρόβλημα της Κύπρου”, *International Public Policy Review* 4:1, September 2008, σελ. 67, 71.

³⁷ Περισσότεροι από το 70 τοις εκατό των ερωτηθέντων και από τις δύο κοινότητες επιθυμούν μία κάποιου είδους διευθέτηση. “Cyprus 2015”, ο.π... 84 τοις εκατό των Ελληνοκύπριων και το 70 τοις εκατό των Τουρκοκύπριων πιστεύουν ότι “η άλλη πλευρά δεν θα αποδεχτεί ποτέ τους πραγματικούς συμβιβασμούς και τις παραχωρήσεις που απαιτούνται για μία δίκαιη και βιώσιμη λύση», ενώ το 82 τοις εκατό των Ελληνοκύπριων και το 68 τοις εκατό των Τουρκοκύπριων πιστεύουν ότι η άλλη πλευρά δεν θα τηρήσει μία συμφωνία, και έτσι αυτή θα αποτύχει. Ό.π..

³⁸ Οι δημοσκοπήσεις δείχνουν μεγάλο έλλειμα εμπιστοσύνης (το 84 τοις εκατό των Ελληνοκύπριων, το 70 τοις εκατό των Τουρκοκύπριων) και ανησυχία που σχετίζεται με την επιβολή κυριαρχίας από την άλλη πλευρά (το 87 τοις εκατό και το 59 τοις εκατό, αντίστοιχα). Ό.π.

³⁹ “Όλες αυτές [οι παράμετροι για τα μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης] ταλαντεύονται στη συνείδηση των Ελληνοκύπριων, εξαιτίας αυτής της έλλειψης εμπιστοσύνης. [Το άνοιγμα της πόλης-φαντάσματος] της Αμμοχώστου θα αλλάξει αυτήν την κατάσταση”. Συνέντευξη στην Crisis Group,

λιγότερο τα διαπραγματευθέντα μέτρα για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης σε επίπεδο ομοσπονδιακής επανένωσης. Οι αργοί ρυθμοί οποιασδήποτε αλλαγής απλώς ενισχύουν το γενικότερο σκεπτικισμό.

Τα σταδιακά βήματα που υιοθετήθηκαν από τις δύο πλευρές σε γενικές γραμμές απλά έχουν καταφέρει το καθεστώς διχοτόμησης να μοιάζει πλέον φυσιολογικό.⁴⁰ Συνήθως τα μέτρα αυτά λαμβάνονται μονομερώς, όπως η απόφαση των Τουρκοκυπριών το 2003 να επιτρέψουν σε Κύπριους να διασχίσουν την Πράσινη Γραμμή που χωρίζει το νησί. Κάποιες εξαιρέσεις ήρθαν το 2008, με τη διάνοιξη της Οδού Λήδρας και τη δημιουργία επτά χρήσιμων τεχνικών επιτροπών για καθημερινά θέματα όπως η αστυνόμευση και τα επείγοντα ιατρικά περιστατικά. Ακόμη και η αποναρκοθέτηση της πρώτης γραμμής τη δεκαετία του 2000 – πολλές φορές θεωρούμενη ως ένα από τα πλέον επιτυχημένα ΜΟΕ – ήταν αποτέλεσμα μονομερών χειρονομιών από τα δύο μέρη και παραμένει ατελής.⁴¹

Τα τελευταία χρόνια, οι διπλωμάτες έχουν συχνά προσπαθήσει και αποτύχει να δημιουργήσουν δέσμες στοιχείων τα οποία θα επέτρεπαν την απόδοση της πόλης-φάντασμα των Βαρωσίων κοντά στην Αμμόχωστο στους κατά κύριο λόγο Ελληνοκύπριους ιδιοκτήτες της και τη νομιμοποίηση του τουρκοκυπριακού αεροδρομίου.⁴² Αλλά πιθανά ΜΟΕ που φαίνονται επί του παρόντος να έχουν τελματώσει είναι η παροχή πλήρους πρόσβασης των τουρκοκυπριακών προϊόντων στην ΕΕ (απευθείας εμπόριο)· η εκπλήρωση εκ μέρους της Τουρκίας των ευρωπαϊκών υποχρεώσεων της για επέκταση της τελωνειακής της ένωσης στην Κύπρο (Πρόσθετο Πρωτόκολλο της Συμφωνίας της Άγκυρας)⁴³ η προσφορά της Τουρκίας για επέκταση ενός μείζονος αγωγού πόσιμου ύδατος προς τους Ελληνοκύπριους και τους Τουρκοκύπριους με χρόνο έναρξης το 2014· και ενδοχόμενη απόσυρση των τουρκικών στρατευμάτων.⁴⁴ Όμως, ακόμη και πιο εύκολα ΜΟΕ – δημόσια ρητορική που να εμπεριέχει στοιχεία ενσυναίσθησης, χειρονομίες προσέγγισης εκ μέρους των Ελληνοκύπριων προς τους

Ελληνοκύπριος ανώτερος πολιτικός, Κυπριακή Δημοκρατία, Λευκωσία, Ιούνιος 2013. Για συζήτηση, βλ. Ενημερωτικό Δελτίο Crisis Group, Κύπρος: Έξι Βήματα προς μία Διευθέτηση, ο.π.

⁴⁰ Οι συζητήσεις για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης είναι τόσο μινιμαλιστικές ώστε “αυτό δεν είναι ούτε καν σαν να βλέπεις το δέντρο [και όχι το δάσος]· αυτό είναι απλά σαν να κοιτάς τα φύλλα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, ενεργό μέλος του Δημοκρατικού Κόμματος (ΔΗΚΟ), Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

⁴¹ Η απομάκρυνση των 27.000 ναρκών μεταξύ του 2004-2011 περιγράφεται σε ένα έγγραφο του ΟΗΕ, <http://bit.ly/18Ebyei>. Τέσσερα ναρκοπέδια παραμένουν κλειστά στην προσπάθεια εκκαθάρισης, τρία ελληνοκυπριακά και ένα τουρκοκυπριακό· άλλα παραμένουν εκτός της νεκρής ζώνης. “Εκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο”, 30 Δεκεμβρίου 2013.

⁴² “Η διαπραγματευτική μας στρατηγική είναι να ανταλλάσσουμε έδαφος για την αναγνώριση του καθεστώτος μας. Τι καθεστώς μας προσφέρεται σε αντάλλαγμα για την επιστροφή των Βαρωσίων; Κανένα. Ομοίως, [η αναγνώριση] του [αεροδρομίου] Ερτζάν δεν σημαίνει και πολλά για μας [επειδή έχει ήδη τόση κίνηση]”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

⁴³ Για λεπτομέρειες σχετικά με το πώς η Τουρκία θα μπορούσε εύκολα να πράξει περισσότερα για να εφαρμόσει το Πρόσθετο Πρωτόκολλο, βλ. Mensur Akgün, “Πιθανά σενάρια στη Κύπρο: Υποθέτοντας ότι δεν υπάρχει λύση”, Τουρκικό Ίδρυμα Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών (TESEV), Φεβρουάριος 2012.

⁴⁴ Αυτά επεξηγούνται στο Ενημερωτικό Δελτίο της Crisis Group, Κύπρος: Έξι Βήματα προς μία Διευθέτηση, ο.π.. “Αυτοί [οι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι] μας είπαν κάτι σχετικά με την απόσυρση των στρατευμάτων, αλλά δεν δώσαμε προσοχή σε τέτοια πράγματα, και ούτε θα τα ακούσουμε ποτέ”. Δήλωση του Τούρκου Πρωθυπουργού Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, Βρυξέλλες, 21 Ιανουαρίου 2014.

Τουρκοκύπριους, ή εκ μέρους της Τουρκίας προς τους Ελληνοκύπριους – σπανίως έχουν αποτολμηθεί.

Μικρότερα, τοπικά πιο περιορισμένα ΜΟΕ συνεχίζουν να αποδεικνύουν ότι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι ζουν και αλληλεπιδρούν ειρηνικά, τουλάχιστον όσο διαμένουν σε τόπους ανεξάρτητους οι μεν από τους δε. Επί παραδείγματι, κατά τους τελευταίους έξι μήνες του 2013 η ανταλλαγή αμοιβαίων επισκέψεων Ελληνορθόδοξων κι Μουσουλμάνων ηγετών έφτασε σε νέα επίπεδα. Μία κοινή παράμετρος είναι ότι η διεθνής κοινότητα υποστηρίζει ή αναλαμβάνει το κόστος τέτοιων πρωτοβουλιών, όπως η περίπτωση κατά την οποία ο ΟΗΕ έφερε τους δημάρχους των δύο πλευρών της διχοτομημένης Λευκωσίας σε μία πρώτη συνάντηση κοινωνικού χαρακτήρα σε ξενοδοχείο της νεκρής ζώνης, το οποίο διοικείται από τον ΟΗΕ· η συμφωνία που επετεύχθη με την αρωγή της Διεθνούς Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας, κατά την οποία η τουρκοκυπριακή Ομοσπονδία συμφώνησε προσωρινά να λειτουργήσει μέσω της αντίστοιχης ελληνοκυπριακής· και η κοινή συνάντηση 60 επιχειρηματικών και κοινωνικών εξεχουσών προσωπικοτήτων στη Μάλτα που διοργάνωσε το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα του ΟΗΕ (UNDP).⁴⁵ Παρόλο που οι πρωτοβουλίες αυτές πρόσφεραν ευπρόσδεκτα σημάδια εξομάλυνσης των σχέσεων, καθώς και εκκλήσεις για εισαγωγή μίας υπηρεσίας αμοιβαίας περιαγωγής σε επίπεδο κινητής τηλεφωνίας, οι ενδείξεις ότι οι δύο κοινότητες σχεδίαζαν ή επιθυμούσαν ένα ομοσπονδιακό μέλλον δεν ήταν παρά ελάχιστες.

Γ. Οι Προσδοκίες για τα Απρόσμενα Οφέλη του Αερίου Οξύνουν τις Διαφορές

Ένα μεγάλο κοιτάσμα φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκε το 2011 σε μεγάλο βάθος στα θαλάσσια ύδατα νοτιοανατολικά της Κύπρου, ενέτεινε τις ελπίδες ότι όλα τα εμπλεκόμενα μέρη θα αποκτούσαν ένα κίνητρο προς μία διευθέτηση, στοχεύοντας στα ενδεχόμενα οφέλη που θα προέκυπταν από το διαμοιρασμό των κερδών. Επί της αρχής, οι δύο πλευρές έχουν διακηρύξει ότι τα όποια οφέλη από αυτές τις φυσικές πηγές, θα αποτελέσουν κοινό πόρο, ο οποίος θα τεθεί υπό τον έλεγχο μίας μελλοντικής ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Αν εκλείψουν τα πολιτικά εμπόδια (ένα μεγάλο ‘αν’), η πλέον οικονομική, γρήγορη, ασφαλής και επικερδής αγορά προς εξαγωγή είναι μέσω αγωγού προς την Τουρκία.⁴⁶ Παρόλ’ αυτά, αντί να χρησιμοποιείται αυτό το δώρο της φύσης σαν κίνητρο επανένωσης, έχει χρησιμοποιηθεί έτσι ώστε να εντείνει τη διάσταση μεταξύ των δύο κοινοτήτων.

Η επιθετική ρητορική της Τουρκίας έχει υποδαυλίσει τους βαθύτερους φόβους των Ελληνοκύπριων για στρατιωτική επέμβαση. Η Τουρκία απείλησε με πραγματικά μέτρα εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένης και της προβολής διεκδικήσεων σε περιοχές που βρίσκονται στα νότια του νησιού, δηλώνοντας ότι θα προβεί σε γεωτρήσεις “εκ μέρους” των Τουρκοκύπριων.⁴⁷ Διεξήγε σεισμικές έρευνες εντός διεθνώς αναγνωρισμένων υδάτων της Κυπριακής Δημοκρατίας, όρισε υφαλοκρηπίδα με την “Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου”, και διατήρησε πολεμικά πλοία σε επι-

⁴⁵ Σχετικά με αυτό το προσωρινό ακόμη επίτευγμα της FIFA, ανατρέξτε στο “Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι συμφωνούν σχετικά με την πρόταση της FIFA για ποδοσφαιρική ένωση στην Κύπρο”, *Hürriyet Daily News*, 29 Νοεμβρίου 2013.

⁴⁶ Βλ. Έκθεση Crisis Group, Το Δώρο της Αφροδίτης, ο.π.

⁴⁷ “Γι’ αυτό [το λόγο] οι χώρες έχουν πολεμικά πλοία. Είναι γι’ αυτό το λόγο που έχουμε τον εξοπλισμό και έχουμε εκπαιδεύσει το ναυτικό μας”. Πρώην Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Τουρκίας Εγκεμέν Μπαγίς Ευρώπη, “Η Τουρκία θα παγώσει τις σχέσεις της με την ΕΕ εάν η Κύπρος αναλάβει την προεδρία της ΕΕ”, *Reuters*, 18 Σεπτεμβρίου 2011.

χειρησιακή ετοιμότητα εντός διεθνών υδάτων.⁴⁸ Παρόλα αυτά, κινήθηκε με κάποια προσοχή, συνήθως κρατώντας τα πλοία και τα αεροσκάφη της περισσότερο από δέκα μίλια μακριά από την πλατφόρμα γεώτρησης στο οικόπεδο Αφροδίτη.

Οι Τουρκοκύπριοι ζήτησαν να συζητηθεί το θέμα της εκμετάλλευσης των υδρογονανθράκων σε μία κοινή ομάδα εργασίας, αλλά οι Ελληνοκύπριοι αρνήθηκαν, χωρίς, επίσης, να είναι ενθουσιασμένοι και με την ελπίδα που εκφράστηκε από τους Τουρκοκύπριους για χρήση μέρους των μελλοντικών εσόδων προς αποζημίωση των Ελληνοκύπριων για τις χαμένες περιουσίες τους.⁴⁹ Πράγματι, μέχρι τώρα, οι Ελληνοκύπριοι έχουν προχωρήσει προς εκμετάλλευση των πηγών φυσικού αερίου μονομερώς, με την ΕΕ και τις ΗΠΑ να υποστηρίζουν το κυριαρχικό δικαίωμα της δημοκρατίας για κάτι τέτοιο, (κάνοντας, παράλληλα, έκκληση για ισοκατανομή των μελλοντικών οφελών μεταξύ όλων των Κυπρίων). Οι Ελληνοκύπριοι υπόσχονται διαμοιρασμό των εσόδων στο μέλλον, αλλά συνήθως δηλώνουν ότι επιθυμούν κάποια διευθέτηση, ή μία καλή προοπτική διευθέτησης, πριν να συζητήσουν κάτι τέτοιο.⁵⁰ Αν σκοπεύουν να χρησιμοποιήσουν ένα μέρος του αερίου ως δέλεαρ προς συνεργασία, θα ήταν πιο πειστικό να συμπεριλάβουν τους Τουρκοκύπριους στη διαδικασία εξ αρχής. Οι Τουρκοκύπριοι και οι Τούρκοι αξιωματούχοι δηλώνουν ότι αντιλαμβάνονται τη μονομερή εκμετάλλευση του αερίου σαν διχοτόμηση με άλλο όνομα.⁵¹

Δυστυχώς για όλους, ο όγκος του αερίου είναι σχετικά μέτριος. Οι πολιτικές και εμπορικές περιπλοκότητες “δεν καθιστούν το αέριο της ανατολικής Μεσογείου ένα πιθανό παράγοντα σημαντικής διαφοροποίησης για τις διεθνείς αγορές φυσικού αερίου”.⁵² Η δεύτερη γεώτρηση της Noble Energy στο οικόπεδο Αφροδίτη αποκάλυψε ότι μπορεί να περιέχει μικρότερες ποσότητες από ότι αναμενόταν.⁵³ Αυτό προβάλλει προσκόμματα στα κυπριακά σχέδια για την κατασκευή ενός δαπανηρού εργοστασίου

⁴⁸ Πιο πρόσφατα, ένα τουρκικό πολεμικό την 1η Φεβρουαρίου προειδοποίησε ένα νορβηγικό σκάφος που πραγματοποιούσε σεισμολογικές έρευνες για την γαλλική Total στα νοτιοδυτικά του νησιού να εγκαταλείψει τη θέση του. “Ο ΥΠΕΞ αναφέρει ότι το περιστατικό στην ΑΟΖ της Κύπρου είναι απαράδεκτο”, Κυπριακό Πρακτορείο Ειδήσεων, 3 Φεβρουαρίου 2014.

⁴⁹ “Κάποιος έχει καταλάβει το μισό σπίτι σας. Βρίσκετε κάτι στην πίσω αυλή σας, [και ο κατακτητής λέει], “Θα χρησιμοποιήσω την εν λόγω ροή εσόδων για την αποπληρωμή του χρέους μου”. Για κάτι [που ο κατακτητής έχει] παραβιάσει για 40 χρόνια! Οι Τουρκοκύπριοι έχουν δικαιώματα στα αποθεματικά, αλλά ας το λύσουμε με ένα τρόπο που οι Ελληνοκύπριοι μπορεί να αποδεχθούν”. Συνέντευξη στην Crisis Group, ανώτερος αξιωματούχος, Κυπριακή Δημοκρατία, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

⁵⁰ Ο πρώην Πρόεδρος Χριστόφιας προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, λέγοντας ότι “ως Πρόεδρος εγγυώμαι ότι πριν μία λύση... αν έχουμε έσοδα, θα δούμε με ποιον τρόπο μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα έσοδα αυτά προς όφελος των δύο κοινοτήτων”. Παρατίθεται στο “Η Κύπρος υπόσχεται να μοιραστεί τα οφέλη του φυσικού αερίου με το Βορρά”, Reuters, 22 Σεπτεμβρίου 2011.

⁵¹ “Οι Τουρκοκύπριοι δεν πίστεψαν στις δηλώσεις ότι τα έσοδα θα μοιράζονταν μετά τη λύση... έτσι αυτό εξελίχθηκε σαν ένα θέμα διάστασης παρά συναίνεσης”. Hayriye Kahveci, Τουρκοκύπρια ακαδημαϊκός, ομιλία σε συνάντηση του κόμματος Ηνωμένων Δημοκρατών, Λευκωσία 16 Νοεμβρίου 2013. “Αν συμπεριφερθούν σύμφωνα με αυτό τον ισχυρισμό, είμαστε έτοιμοι να διαπραγματευτούμε μία λύση δύο κρατών. Στη συνέχεια, αυτά τα δύο κράτη θα συναντηθούν στην ΕΕ”. Επιστολή του Υπουργού Εξωτερικών Αχμέτ Νταβούτογλου, Τούρκος ΥΠΕΞ: Η Τουρκία είναι έτοιμη να διαπραγματευτεί τη λύση των δύο κρατών για την Κύπρο”, Hürriyet Daily News, 28 Μαρτίου 2013.

⁵² Hakim Darbouche, Laura El-Katiri και Bassam Fattouh, “Το Φυσικό Αέριο της Ανατολικής Μεσογείου: Τι είδους αλλαγή φέρνει στα έως τώρα δεδομένα;”, Ινστιτούτο της Οξφόρδης για Ενεργειακές Σπουδές, Δεκέμβριος 2012.

⁵³ Μετά από μία πρώτη διάτρηση, ο μέσος όρος των πιθανών αποθεμάτων ήταν 7 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (τ.κ.π.), τώρα είναι 5 τ.κ.π. Μία άλλη διάτρηση θα γίνει κατά πάσα πιθανότητα το 2014. Δοκιμές σε οικόπεδα που έχουν μισθωθεί σε μία κοινοπραξία της ιταλικής ENI και της κορεατικής Kogas, και σε άλλα οικόπεδα που έχουν μισθωθεί στη γαλλική Total θα δώσουν αποτελέσματα μέσα στα επόμενα λίγα χρόνια.

υγροποίησης φυσικού αερίου, τουλάχιστον μέχρι να ανακαλυφθούν και άλλα κοιτάσματα. Βραχυπρόθεσμα είναι πιθανόν αμφότερα τα μέρη να απομείνουν με ελάχιστα.⁵⁴

Ούτε η διαθεσιμότητα έτοιμων για εξαγωγή αποθεμάτων φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο, στα ισραηλινά ύδατα, έχει ωφελήσει ακόμη την Κύπρο. Μία εναλλακτική που εξετάζεται από τις εταιρείες εκμετάλλευσης και από την ισραηλινή κυβέρνηση, και η οποία θα μπορούσε να ωφελήσει το νησί, είναι η κατασκευή ενός αγωγού προς την Τουρκία.⁵⁵ Η τουρκική αγορά είναι ελκυστική λόγω της μεγάλης ζήτησης αερίου στη χώρα, ιδιαίτερα στο νότο, και λόγω των προβλέψεων ότι μακροπρόθεσμα η τιμή του αερίου θα πέσει. Τουρκικές εταιρείες έχουν προτείνει την κατασκευή και χρηματοδότηση του αγωγού, προσφέροντας τη δυνατότητα οφέλους στους Ελληνοκύπριους.⁵⁶ Τέτοια σχέδια, όμως, παραμένουν όμηροι του γενικότερου χαρακτήρα των σχέσεων Τουρκίας-Ισραήλ, οι οποίες έχουν κατά πολύ φθίνει από το 2008.⁵⁷ Επιπλέον, ο όποιος αγωγός θα πρέπει να περάσει από την αποκλειστική οικονομική ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας. Άδεια για κάτι τέτοιο είναι απίθανο να δοθεί από οποιονδήποτε Ελληνοκύπριο ηγέτη χωρίς να έχει πρώτα επιτευχθεί μία διευθέτηση του Κυπριακού.⁵⁸

⁵⁴ “Δεν υπάρχει κατάλληλο σχέδιο για το εργοστάσιο ΥΦΑ [υγροποιημένου φυσικού αερίου]. Δεν έχουν τις απαιτούμενες εξειδικευμένες γνώσεις, και δεν το γνωρίζουν ότι δεν έχουν τις γνώσεις αυτές. Έχουν αρχίσει από το τελικό στάδιο του ΥΦΑ, και απλά θέλουν να πλουτίσουν γρήγορα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος ανώτερος διπλωμάτης, Λευκωσία, Σεπτέμβριος 2013.

⁵⁵ Βλ. Hugh Pope, “Το σχέδιο του Ισραήλ να φέρει κοντά την Τουρκία και την Κύπρο”, στο ιστολόγιο της Crisis Group, 17 Σεπτεμβρίου 2013.

⁵⁶ “Τουρκικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον αγωγό Ισραήλ-Τουρκίας διερευνούν τρόπους για να διοχετεύσουν μερικά από τα πρώτα έσοδα αυτού του αγωγού [προς αρωγή του προγραμματισμένου ελληνοκυπριακού] σταθμού ΥΦΑ, ώστε να ξεπεραστούν τα σοβαρά οικονομικά εμπόδια που αυτός αντιμετωπίζει σήμερα.... Οι τουρκικές εταιρείες πιστεύουν ότι αυτή η προσέγγιση συνεργασίας θα μπορούσε να οδηγήσει σε μία μείζονα διαπραγμάτευση κατά την οποία η Κύπρος θα χορηγούσε άδεια ώστε ο αγωγός να διασχίσει την υφαλοκρηπίδα της....Τουρκικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον αγωγό είναι πρόθυμες να συμπεριλάβουν Έλληνες ή δυνητικά Ελληνοκύπριους εργολάβους σε αυτό το έργο”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Matt Bryza, μέλος του διοικητικού συμβουλίου της Turcas Petrol και πρώην αναπληρωτής βοηθός γραμματέας του κράτους των ΗΠΑ, Λευκωσία, Ιανουάριος 2014. Η τουρκική εταιρεία που κατασκεύασε τον αγωγό δήλωσε ότι επιθυμία της ήταν αυτός να λειτουργήσει ως μία δύναμη ειρήνης. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ερντάλ Ακσόι, διευθύνων σύμβουλος, Turcas Petrol, Σεπτέμβριος 2013. Για περισσότερα σχετικά με την πρόταση Turcas, βλ. Matthew J. Bryza, “Το Φυσικό Αέριο της Ανατολικής Μεσογείου: προοπτική για ιστορικά επιτεύγματα μεταξύ Ισραήλ, Τουρκίας και Κύπρου”, Turkish Policy Quarterly, τεύχος 12, ν. 4, Χειμώνας 2013.

⁵⁷ “Έχουμε αγγίξει το όριο μας σχετικά με το πόσο μπορούμε να διαπραγματευτούμε κάτω από το τραπέζι”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ισραηλινός αξιωματούχος, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013.

⁵⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, John Roberts, αναλυτής ενεργειακής ασφάλειας, Κωνσταντινούπολη, Ιανουάριος 2014. Θεωρητικά, η Συνθήκη του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας δεν απαιτεί άδεια για την τοποθέτηση των αγωγών στο βυθό της θάλασσας. Στην πράξη, ωστόσο, η συγκατάθεση της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι απαραίτητη. Συνεντεύξεις στην Crisis Group, Τούρκοι και Κύπριοι αξιωματούχοι, Άγκυρα και Λευκωσία, Σεπτέμβριος και Νοέμβριος 2013. “Πρώτα χρειαζόμαστε μία δίκαιη, βιώσιμη και λειτουργική λύση. Μία πιθανή λύση θα ανοίξει το δρόμο σε μία απίστευτη σειρά δυνατοτήτων”. Επικοινωνία της Crisis Group, Γιώργος Λακκοτρύπης, Υπουργός Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας, της Κυπριακής Δημοκρατίας, Φεβρουάριος 2014. Άλλα εμπόδια για τον αγωγό Ισραήλ-Τουρκίας αναφέρονται στη μελέτη του Θεόδωρου Τσακίρη, “Κινούμενη άμμος ή φλεγόμενες γέφυρες; Η εξέλιξη των τουρκο-ισραηλινών σχέσεων μετά το περιστατικό του Μανί Μαργαμα και οι στρατηγικοί υπολογισμοί σε θέματα ενέργειας Ελλάδας και Κύπρου”, Κέντρο Ευρωπαϊκών και Διεθνών Υποθέσεων, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, 6 Φεβρουαρίου 2014.

Δ. *Μία Διένεξη που Εν Μέρει Έχει Λυθεί Αφ' Εαυτού της*

Η διαμάχη για το Κυπριακό είναι μία από τις πλέον ειρηνικές “παγωμένες” διαμάχες παγκοσμίως, παρά την πολιτική ρητορεία και το βαρύ φορτίο που συνιστά για όλες τις εμπλεκόμενες πλευρές. Μία αργή, σταθερή, de facto σταθεροποίηση έχει επιφέρει πολλά από τα οφέλη τα οποία σχετίζονται με μία πολιτική διευθέτηση, αν και προσιδιάζει σε μία λύση δύο κρατών χωρίς σχεδόν καμμία αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο κοινοτήτων. Κανείς δεν έχει σκοτωθεί μετά το 1996, και μόνον δέκα μετά το 1974.⁵⁹ Μία δικοινοτική επιτροπή προχωρά σε αναγνώριση των λειψάνων των αγνοουμένων από την περίοδο βίας μεταξύ 1963 και 1974.⁶⁰ Το 2013, αμφότερες οι πλευρές ακύρωσαν για έκτη συνεχόμενη χρονιά τις άλλοτε δυναμικές στρατιωτικές τους ασκήσεις.

Οι παραβιάσεις της εκεχειρίας κατά μήκος της Πράσινης Γραμμής συνήθως συνίστανται πότε στην τοποθέτηση μίας νέας σειράς οχυρωματικών σάκων, πότε στην υπέρβαση του προβλεπόμενου αριθμού στρατιωτών σε κάποιο φυλάκιο, και πότε στην ανταλλαγή προσβολών εκατέρωθεν των συρματοπλεγμάτων από βαριεστημένους νεαρούς φαντάρους τα Σαββατόβραδα.⁶¹ Παρόλ' αυτά, ελλείπει μίας συμφωνίας δεν ήταν σάφρον να απομακρυνθούν οι 860 στρατιώτες και 69 αστυνομικοί των δυνάμεων του ΟΗΕ (UNFICYP), που βρίσκονται εκεί εδώ και πενήντα χρόνια και συνιστούν έναν ουσιαστικό διαιτητή, ο οποίος απολαμβάνει του σεβασμού αμφότερων των μερών για την εξομάλυνση διαφορών.⁶²

Η Πράσινη Γραμμή που διχοτομεί το νησί άνοιξε για τους πολίτες των δύο πλευρών το 2003. Ελληνοκυπριακά και τουρκοκυπριακά οχήματα μπορούν οποτεδήποτε να διέλθουν εύκολα. Οι περισσότεροι Ευρωπαίοι, Βορειοαμερικανοί και άλλοι τουρίστες που δεν χρειάζονται ελληνοκυπριακές βίζες μπορούν επίσης να διασχίσουν τη γραμμή ελεύθερα. Οι επισκέπτες συνωστίζονται σε καταστήματα και καφέ πεζοδρομημένων περιοχών, οι οποίες έχουν αναζωογονηθεί και στις δύο πλευρές στην καρδιά της διαιρεμένης πρωτεύουσας Λευκωσίας.

Οι δύο πλευρές έχουν επί μακρόν συνεργαστεί σε θέματα αποχέτευσης της πρωτεύουσας, τα ύδατα της οποίας ρέουν προς τη βορεινή τουρκοκυπριακή πλευρά. Οι επείγουσες καταστάσεις αντιμετωπίζονται με γρήγορες αντιδράσεις, εν μέρει επειδή οι Ελληνοκύπριοι έχουν κάνει κάποιες εξαιρέσεις για συνεργασία με τουρκοκυπριακές οντότητες που προϋπήρχαν του 1974, όπως το εμπορικό επιμελητήριο και το δημαρχείο. Η από κοινού δράση για την αντιμετώπιση θεμάτων παροχής ενέργειας στο

⁵⁹ Σύμφωνα με την έρευνα ανοικτών πηγών της Crisis Group, τέσσερις Ελληνοκύπριοι εθνοφρουροί, τρεις Ελληνοκύπριοι πολίτες, δύο Τουρκοκύπριοι στρατιώτες και ένας Τούρκος στρατιώτης σκοτώθηκαν στην Πράσινη Γραμμή μεταξύ της κατάπαυσης του πυρός της 16 Αυγούστου του 1974 και του 1996.

⁶⁰ Από την 15η Δεκεμβρίου του 2013, οι αρχαιολόγοι είχαν εκθάψει τα λείψανα 1.012 ατόμων. Οι σοροί 475 ατόμων επιστράφηκαν στις οικογένειές τους, 137 εκ των οποίων το 2013, κατά την πιο επιτυχημένη χρονιά της επιτροπής.

⁶¹ Μικρές τεχνικής φύσεως παραβιάσεις της εκεχειρίας γεμίζουν μία ή δύο σελίδες στην ημερήσια επίσημη αναφορά. Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος του ΟΗΕ, Λευκωσία, Ιούλιος 2013.

⁶² Η UNFICYP (ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο) παρενέβη το 1964 για να προστατεύσει τους Τουρκοκύπριους από τους Ελληνοκύπριους εθνοφρουρούς. Το ένα τρίτο από τον ετήσιο προϋπολογισμό της ύψους 56.6\$ εκατομμυρίων καλύπτεται μέχρι τις 30 Ιουνίου 2014 από την Κυπριακή Δημοκρατία, το ένα έκτο από την Ελλάδα και τα υπόλοιπα από εισφορές που προέρχονται από το σύνολο των μελών του ΟΗΕ. “Η δύναμη αυτή διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, ασκώντας εξουσία στην ουδέτερη ζώνη και συμβάλλοντας στη διατήρηση της ηρεμίας και στην επίλυση θεμάτων που επηρεάζουν την καθημερινή ζωή και στις δύο κοινότητες”. “Εκθεση του Γενικού Γραμματέα”, ο.π.

νότιο μέρος ή την αντιμετώπιση μίας πετρελαιοκηλίδας στο βορρά καταδεικνύουν πως οι δύο οντότητες μπορούν να συνεργαστούν φυσιολογικά όταν εκλείψουν τα πολιτικά εμπόδια.

Αυτή η δυναμική της αφ' εαυτού επίλυσης αφαρμόζεται ακόμη και στο αεροδρόμιο του Ερτζάν. Θεωρητικά, κανείς δεν το αναγνωρίζει πλην της Τουρκίας και της “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου” (“ΤΔΒΚ”), όμως είναι εξίσου απασχολημένο –εξυπηρετώντας πτήσεις από την Τουρκία- με το κύριο αεροδρόμιο της Κυπριακής Δημοκρατίας στη Λάρνακα. Αν και η κυπριακή κυβέρνηση αποκλείει τη νομιμοποίηση του, όλο και περισσότερες χιλιάδες Ελληνοκύπριοι το χρησιμοποιούν αθόρυβα, καθώς οι διεθνείς συνδέσεις μέσω Κωνσταντινούπολης είναι συνήθως ταχύτερες, πιο ολοκληρωμένες και το κόστος τους βρίσκεται στη μισή τιμή από εκείνες μέσω Αθήνας ή Λάρνακας. Αν και οι Ελληνοκύπριοι ακόμη φαίνεται να διαπνέονται από αρνητικά αισθήματα προς την Τουρκία δεν ισχύει το ίδιο πλέον και για τις Τουρκικές Αερογραμμές για τις οποίες εργάζονται ήδη τουλάχιστον έξι Ελληνοκύπριοι πιλότοι.

Ε. Η Πραγματικότητα: Εξάντληση

Όσο κι αν η κατάσταση στο διαιρεμένο νησί μοιάζει να εξομαλύνεται, και παρά το γεγονός πως ορισμένοι Τούρκοι, Έλληνες και Κύπριοι ηγέτες φαίνονται κατ' ιδίαν πρόθυμοι να προχωρήσουν σε κάποιο συμβιβασμό, αμφότερα τα μέρη στο νησί μοιράζονται ένα χρόνιο “έλλειμα εμπιστοσύνης, που αποτελεί κληρονομιά του βίαιου παρελθόντος των δεκαετιών 1950, 1960, και 1970, καθώς επίσης και μία αντίληψη των διαπραγματεύσεων ως ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος”.⁶³ Η αυτο-αναιρούμενη ρητορική μίας διαδικασίας, η οποία έχει χάσει τον προσανατολισμό της γίνεται εμφανής σε μία ανακοίνωση του Ελληνοκύπριου κυβερνητικού εκπροσώπου, καθώς οι συνομιλίες τελμάτωναν εκ νέου το 2013: “σε ό,τι αφορά το κυπριακό πρόβλημα, κάποιος μπορεί να βρίσκεται πολύ κοντά και ταυτόχρονα πολύ μακριά”.⁶⁴

Η απόρριψη του σχεδίου Ανάν το 2004 από το 76% των Ελληνοκύπριων είναι δύσκολο να ξεπεραστεί. Όπως είχε αναφέρει στην έκθεσή του ο τότε ΓΓ, “αυτό που απορρίφθηκε ήταν η ίδια η [ομοσπονδιακή] λύση και όχι απλά ένα σχέδιο”.⁶⁵ Όταν ο Δημήτρης Χριστόφιας εξελέγη πρόεδρος της Κύπρου το Φεβρουάριο του 2008, δεν αναίρεσε την αντίθεσή του προς το σχέδιο, την οποία είχε εκφράσει το 2004, και δεν επέτρεψε να τεθούν ως βάση για ένα νέο διάλογο οι συμβιβασμοί που είχαν συμφωνηθεί εντός των πλαισίων του σχεδίου.⁶⁶ Όταν ο Νίκος Αναστασιάδης, του οποίου η στήριξη προς το σχέδιο παραλίγο να του στοιχίσει την πολιτική του σταδιοδρομία, εξελέγη πρόεδρος το Φεβρουάριο του 2013, υποσχέθηκε πίστη προς “το 76%”.⁶⁷

Η επίλυση αυτού του δεσμού αντιθέσεων είναι δύσκολη καθώς κανείς Ελληνοκύπριος Πρόεδρος δεν έχει καταφέρει να κερδίσει μία ξεκάθαρη πλειοψηφία από τον

⁶³ Hubert Faustmann, “Μπορεί να λυθεί το πρόβλημα;”, ο. π., σελ. 2.

⁶⁴ Ο Κύπριος κυβερνητικός εκπρόσωπος, Χρήστος Στυλιανίδης, όπως παρατέθει στο “Μία συμφωνία τόσο κοντά και όμως τόσο μακριά”, *Cyprus Mail*, 15 Δεκεμβρίου 2013.

⁶⁵ “Έκθεση του Γενικού Γραμματέα για την αποστολή των καλών του υπηρεσιών στην Κύπρο”, Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, S/2004/537, 28 Μαΐου 2004.

⁶⁶ “Κατηγορώ τον Χριστόφια... σκέφτηκε ότι η Τουρκία θα μπορούσε να εγγυηθεί την επανεκλογή του Ταλάτ [το 2010]”. Συνέντευξη στην Crisis Group, διπλωμάτης, Λονδίνο, Ιούνιος 2012.

⁶⁷ “[Οι Ελληνοκύπριοι] βρίσκονται σε πρακτικό αδιέξοδο. Αυτό που θέλουν είναι η διχοτόμηση, αλλά δεν μπορούν οι ίδιοι να το θέσουν προς διαπραγμάτευση”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος ακαδημαϊκός που εργάζεται στην Κύπρο, Νοέμβριος 2013.

πρώτο γύρο. Αυτό σημαίνει ότι παραμένουν δέσμοι ενός τρίτου κόμματος, συνήθως του Δημοκρατικού Κόμματος (ΔΗΚΟ), το οποίο τείνει να υιοθετεί την πλέον ασυμβίβαστη στάση σε ό,τι αφορά μία διευθέτηση.⁶⁸ Τα ελληνοκυπριακά ΜΜΕ έχουν επί μακρόν αποκτήσει μία αρνητική φήμη αδιαλλαξίας (όπως και ορισμένα τουρκοκυπριακά μέσα).⁶⁹ Το 2013, ο Αναστασιάδης δεσμεύτηκε να υποβάλλει τον όποιο διακανονισμό στο Εθνικό Συμβούλιο όλων των κομμάτων και των πρώην προέδρων.⁷⁰

Στην τουρκοκυπριακή πλευρά η ιδέα μίας συμβιβαστικής ομοσπονδιακής λύσης χάνει έδαφος, έχοντας φτάσει στο απόγειό της κατά την περίοδο του σχεδίου Ανάν το 2004 και κατά τη διάρκεια της προεδρία της “ΤΔΒΚ” από τον Μεχμέτ Αλί Ταλάτ την περίοδο 2005-2010. Το αξίωμα αυτό κατέλαβε το 2010 ο πολύπειρος πολιτικός Ντερβίς Έρογλου, πρώην ιατρός, ο οποίος εξελέγη από ένα κοινό που αντιλαμβανόταν πλήρως την ακλόνητη υποστήριξή του σε μία λύση δύο κρατών. Ακόμη και ένας Τουρκοκύπριος αξιωματούχος, ο οποίος είχε συνεργαστεί με τον πρόεδρο Ταλάτ για μία ομόσπονδη λύση δήλωσε, “η διαδικασία αυτή δεν μπορεί να διαρκέσει επ’ άπειρον. Ως άνθρωποι που πιστεύουν στην επανένωση θα πράξουμε τα μέγιστα για μία λύση που προστατεύει τα δικαιώματά μας. Αλλά αν αποτύχει, τότε θέλουμε η διεθνής κοινότητα να συναντηθεί με τις δύο πλευρές και να συζητήσει το ζήτημα”.⁷¹

Οι δύο κοινότητες έχουν σταδιακά απομακρυνθεί η μία από την άλλη.⁷² Λίγοι Κύπριοι, πλέον, μιλούν και τις δύο γλώσσες και όλο και συχνότερα χρειάζονται μεταφραστές στα διάφορα επίπεδα συνομιλιών καθώς η έλλειψη ευχέρειας στην αγγλική επιβραδύνει τις διαδικασίες.⁷³ Αν και η διάνοιξη των συνόρων το 2003 έδωσε ώθηση σε ένα πλήθος επισκέψεων, ο ρυθμός τους μειώνεται σταθερά.⁷⁴ Ο αριθμός των Τουρκοκύπριων που ανταποκρίνονται στην προσφορά για παροχή δωρεάν υγειονομικής περίθαλψης για όσους αιτούνται υπηκοότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας έχει μειωθεί στο μισό από την εποχή που είχε φθάσει στην ανώτατη τιμή του.⁷⁵ Απαντώντας σε μία τηλεφωνική κλήση κατόπιν προσωρινού κλεισίματος από μέρους των Τουρκοκύπριων

⁶⁸ “Στην Κύπρο, υπάρχει μία μικρή κοινωνία που ασφυκτιά”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Έλληνας αξιωματούχος, Αθήνα, Ιούνιος 2013. Σύμφωνα με τον σχολιαστή Λουκά Χαραλάμπους, η ανάγκη να εξυπηρετήσει το ΔΗΚΟ ήταν η αιτία που ο Πρόεδρος Αναστασιάδης πρόβλεψε αξιώσεις που καθυστέρησαν την έναρξη των συνομιλιών το Φθινόπωρο του 2013. “Ένας περιεργός πόλεμος για μία διαβόητη κοινή δήλωση”, *Cyprus Mail*, 10 Νοεμβρίου 2013.

⁶⁹ “Η κατάσταση στην Κύπρο γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Σ’ αυτό το πλαίσιο, και στην πλειοψηφία τους, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι μέρος του προβλήματος και όχι μέρος της λύσης”. Hubert Faustmann, “Μπορεί να λυθεί το πρόβλημα;”, ο.π., σελ. 2.

⁷⁰ “Το να επιτραπεί η συλλογική λήψη αποφάσεων στο Εθνικό Συμβούλιο αποτελεί μία συνταγή καταστροφής”, *Cyprus Mail*, 21 Ιουνίου 2013.

⁷¹ Επικοινωνία της Crisis Group, Ιανουάριος 2013.

⁷² Οι συνεντεύξεις με 50 Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους διαμορφωτές της κοινής γνώμης έδειξαν “μία αυξανόμενη αποσύνδεση... δεν υπάρχουν πολλές ελπίδες και στις δύο πλευρές για μία επίλυση... οι περισσότεροι άνθρωποι βλέπουν κάποια εκδοχή της σημερινής ισχύουσας κατάστασης ως το πιθανότερο σενάριο”. Rebecca Bryant, Χρυστάλλα Υακίνθου, “Κυπριακές Αντιλήψεις περί Τουρκίας”, TESEV, Αύγουστος 2012.

⁷³ Συνέντευξη στην Crisis Group, αξιωματούχος του ΟΗΕ, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

⁷⁴ 1.270.000 επίσημες διελεύσεις καταγράφηκαν μεταξύ Ιουνίου 2012-Ιουνίου 2013, μειωμένες σε σχέση με το 1.54 εκατομμύριο της περιόδου Μαΐου 2011 – Μαΐου 2012 και σε σχέση με τον υψηλό αριθμό των τεσσάρων εκατομμυρίων της περιόδου Απριλίου 2003-Μαΐου 2004. “Εκθέσεις του Γενικού Γραμματέα για τις Δράσεις των Ηνωμένων Εθνών στην Κύπρο”, 30 Νοεμβρίου 2011-5 Ιουλίου 2013.

⁷⁵ Υπάρχουν τώρα λιγότερο από 500 Τουρκοκύπριοι εγγεγραμμένοι, κυρίως γιατί οι Ελληνοκύπριοι έθεσαν ως προϋπόθεση τα τρία χρόνια εισφορών κοινωνικής ασφάλισης. “Ο αριθμός των Τουρκοκύπριων που λαμβάνουν δωρεάν ιατρική περίθαλψη έχει μειωθεί περισσότερο και από το μισό”, Πολίτης, 4 Φεβρουαρίου 2014.

ενός σημείου διεύλευσης, το οποίο πραγματοποιήθηκε εξαιτίας μίας “δυσλειτουργίας του υπολογιστή” ένα Σάββατο απόγευμα, και το οποίο ουσιαστικά αποτέλεσε μία ξεκάθαρη δικαιολογία για αντίποινα σε μία θεωρούμενη ελληκοκυπριακή παρασπονδία κάπου αλλού, ένας υψηλόβαθμος Ελληνοκύπριος αξιωματούχος δήλωσε, “Κάποτε μου άρεσαν αυτά τα εγκεφαλικά παιχνίδια. Τώρα έχω αρχίσει να τα βαριέμαι”.⁷⁶

---

⁷⁶ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ιούνιος 2013.

III. Προς την Επίτευξη Μίας Εναλλακτικής Διευθέτησης

Σύμφωνα με τον Alexander Downer, τον τελευταίο από τους 24 ειδικούς συμβούλους και ειδικούς αντιπροσώπους που έχει αποστείλει ο ΓΓ του ΟΗΕ στην Κύπρο, “αμφότερες οι πλευρές επιθυμούν απεγνωσμένα μία λύση”.⁷⁷ Ωστόσο, δεκαετίες συνομιλιών έχουν αποτύχει να δώσουν απάντηση σε αυτή την ανάγκη. Έχει έλθει η ώρα να τεθούν επί τάπητος ιδέες που εμπεριέχουν επιλογές πέραν της φόρμουλας της διζωνικής, δικοινοτικής ομοσπονδίας.

Διπλωμάτες και αξιωματούχοι ενίοτε προτείνουν μία χαλαρή ομοσπονδία, δηλαδή μία ομοσπονδία που θα ήταν λιγότερο δυσκίνητη από ο,τιδήποτε έχει έως τώρα συζητηθεί επισήμως. Μία τέτοια φόρμουλα θα μπορούσε θεωρητικά να γίνει ευκολότερα αποδεκτή από τους Ελληνοκύπριους και να οδηγήσει σε μία ενιαία Κυπριακή φωνή και παρουσία εντός της ΕΕ. Αλλά ο διάβολος παραμονεύει στις λεπτομέρειες: μπορεί σύντομα να σκοντάψει πάνω στα γνωστά εμπόδια (βλέπε παρακάτω, Παράρτημα IV.Γ).

Η ιδέα ότι οι διαπραγματεύσεις επί του Κυπριακού θα μπορούσαν να συμπεριλάβουν το ενδεχόμενο νομιμοποίησης του status quo διαίρεσης της Κύπρου, με την τουρκοκυπριακή οντότητα να κατοχυρώνει την αυτο-ανακηρυχθείσα ανεξαρτησία της και να κερδίζει το δικαίωμα εισόδου στην ΕΕ, συνεχώς κερδίζει έδαφος ανάμεσα σε ακαδημαϊκούς και ειδικούς. Όπως διατυπώθηκε σε μία μελέτη της Υπηρεσίας Έρευνας του αμερικανικού Κογκρέσου, οι αποτυχίες του 2004 και της περιόδου 2008-2012 έχουν “οδηγήσει ορισμένους ερευνητές να αμφισβητούν το ενδεχόμενο εξεύρεσης μίας λύσης και να αναρωτιούνται μήπως, παρά τη σχετική ρητορεία, η διατήρηση του status quo για τους Ελληνοκύπριους, ή κίνηση προς μία μόνιμη διχοτόμιση από πλευράς των Τουρκοκύπριων, θα μπορούσαν να αποτελέσουν αναπόφευκτες, αν και λιγότερο επιθυμητές, εξελίξεις για τις δύο πλευρές”.⁷⁸

Ένας σύμβουλος του ΟΗΕ, αλλά και κυβερνήσεων, έχει εκφράσει δημοσίως το συμπέρασμα ότι “πολλοί παρατηρητές ολοένα και περισσότερο συνιστούν” πως μία συμφωνημένη διχοτόμιση “είναι πραγματικά η καλύτερη λύση”.⁷⁹ Ένας πολύπειρος ακαδημαϊκός ειδικός θεωρεί πως ένα νέο κράτος για τους Τουρκοκύπριους εντός της ΕΕ “θα μπορούσε ευλόγως να αποβεί η καλύτερη εφικτή επιλογή για μία διευθέτηση, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη βιωσιμότητα και τη σταθερότητά της, αν και σαφώς όχι η πλέον δίκαιη σύμφωνα με την ελληνοκυπριακή οπτική”.⁸⁰ Σύμφωνα με ένα άρθρο δημοσιευμένο από από μία ισπανική δεξαμενή σκέψης “η διεθνής κοινότητα αισθάνεται ολοένα και πιο απογοητευμένη...αν οι δύο πλευρές δεν επιθυμούν να συμβιώσουν, ή αν οι στόχοι της καθεμιάς είναι μη επιτεύξιμοι, τότε, αντί να ωθούνται προς ένα νέο, ανεφάρμοστο γάμο, θα πρέπει να συμφωνήσουν σε ένα διαζύγιο με φιλικούς όρους”.⁸¹

Το πρόβλημα είναι ότι τέτοια επιχειρήματα σπάνια ακούγονται από τους Ελληνοκύπριους, τουλάχιστον δημοσίως.⁸² Αυτό σημαίνει ότι οι Ελληνοκύπριοι μπορούν

⁷⁷ Αλεξάντερ Ντάουνερ, ομιλία, ό. π.

⁷⁸ Vincent Morelli, “Η επανένωση της Κύπρου αποδεικνύεται απατηλή”, Congressional Research Service, 25 Ιουνίου 2013.

⁷⁹ James Ker-Lindsay, Το Κυπριακό πρόβλημα: Ό,τι πρέπει να γνωρίζεις κανείς (Oxford, 2011), σελ. Xv (15).

⁸⁰ Hubert Faustmann, “Μπορεί να λυθεί το πρόβλημα;”, ό. π., σελ. 5

⁸¹ William Chislett, “Κύπρος: Ώρα για μία μετάβαση κατόπιν διαπραγμάτευσης”, Real Instituto Elcano, 5 Ιουλίου 2010.

⁸² “Υπάρχει μία κρίση πολιτικού πολιτισμού. Κανείς δεν είναι σε θέση να παρουσιάσει το πρόβλημα διαφορετικά. Οι άνθρωποι αισθάνονται ανόητοι, βρίσκονται σε άρνηση”. Συνέντευξη στην Crisis

εύκολα να διαγράψουν αυτήν την ιδέα με το σκεπτικό ότι μία τέτοια λύση δίνει στην Τουρκία αυτό που θέλει. Παρόλ' αυτά, η τρέχουσα πολιτική της Τουρκίας δε συνίσταται σε μία από κοινού συμφωνημένη διχοτόμηση, ακόμη κι αν ορισμένοι στην Άγκυρα θεωρούν κατ' ιδίαν ότι αυτή θα αποτελούσε την πλέον λογική λύση. Οι Τούρκοι αξιωματούχοι πάντοτε υπογραμμίζουν σαν πρωταρχικό στόχο μία δικαιοδική, διζωνική ομοσπονδία, πιστεύοντας ότι οι Ελληνοκύπριοι δεν θα συμβιβάζονταν με ο,τιδήποτε άλλο. Αν υπάρχει μία εναλλακτική στρατηγική την οποία η Άγκυρα να έχει προάγει παράλληλα με, ή στη θέση μίας ομοσπονδιακής επανένωσης, αυτή έως τώρα έχει επικεντρωθεί στην άκαρπη προσπάθεια να πείσει τον κόσμο ότι η μόνη εναλλακτική που υπάρχει συνίσταται στην αναγνώριση της "ΤΔΒΚ" ως έχει, δηλαδή ως μία προέκταση της Τουρκίας.⁸³

Ορισμένοι πιστεύουν ότι η έναρξη ενός διαλόγου για μία λύση δύο κρατών θα μπορούσε να καταστήσει την προοπτική μίας ομοσπονδιακής διευθέτησης πιο αποδεκτή.⁸⁴ Άλλοι αναγνωρίζουν ότι χρειάζονται θετικές χειρονομίες και ρητορική από μέρους της Τουρκίας για να πεισθούν οι Ελληνοκύπριοι να εξετάσουν διάφορες εναλλακτικές λύσεις. Ο επικεφαλής μίας τουρκικής δεξαμενής σκέψης, ο οποίος έχει εργαστεί εντόνως στα πλαίσια της κοινωνίας των πολιτών και σε παρασκηνακές συναντήσεις προς υποστήριξη μίας ομοσπονδιακής διευθέτησης, έχει παροτρύνει τη χώρα του να παραμερίσει τα "παλιά αντανάκλαστικά" της, να "υιοθετήσει μία εντελώς διαφορετική πολιτική, και να μετατρέψει το αδιέξοδο σε ευκαιρία. Παραμένοντας εντός ενός ομοσπονδιακού πλαισίου, ενδεχομένως να επιτύχουμε μία λύση. Όμως, η κύρια προτεραιότητα θα πρέπει να είναι η διασφάλιση διόδων επικοινωνίας ανοικτών προς όλα τα αποτελέσματα".⁸⁵

Η όποια βιώσιμη διευθέτηση θα χρειαστεί τη στήριξη και των δύο κοινοτήτων, ενώ ταυτόχρονα καμμία δεν θα επιτρέπεται να επιβάλει την δική της μαξιμαλιστική λύση επί της άλλης. Εν τέλει, αμφότερες θα πρέπει να εγκρίνουν τη συμφωνία δια δημοψήφισματος. Με δεδομένα τα υφιστάμενα ταμπού, και την απώλεια δυναμικής που θα

Group, ενεργό μέλος της κοινωνίας των πολιτών σε αμφότερες τις κοινότητες, Λευκωσία, Μάιος 2013.

⁸³ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, Τούρκοι αξιωματούχοι, Άγκυρα, την περίοδο 2010-2013. "Η πρώτη προτίμηση της Άγκυρας θα πρέπει να είναι πάντα προς την κατεύθυνση μίας διζωνικής, δικαιοδικής λύσης, μέσα στα πλαίσια των παραμέτρων των Ηνωμένων Εθνών". Mensur Akgün, "Πιθανά σενάρια για την Κύπρο: Υποθέτοντας ότι δεν θα υπάρξει λύση", TESEV, Φεβρουάριος 2012.

⁸⁴ "Δε μου αρέσει το μοντέλο των δύο κρατών να αποκαλείται 'συμφωνημένη διχοτόμηση', γιατί δεν θα έχει ως εξής: αν το συμφωνήσουμε, θα είμαστε στην πραγματικότητα πιο κοντά από ποτέ". Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος πρώην επικεφαλής διαπραγματευτής, Λευκωσία, Ιούνιος 2013. "Ο μόνος τρόπος με τον οποίο πρόκειται να λειτουργήσει είναι να έχουν τη δυνατότητα για επίσημη διχοτόμηση. Οι Ελληνοκύπριοι θα πουν "ας σκεφτούμε αν θέλουμε να μπούμε σε πολύπλοκους μηχανισμούς καταμερισμού της εξουσίας ή αν θα αποδεχθούμε την κατάσταση... πρέπει να το θέσουμε στο τραπέζι. [Ακόμα και με τη λύση των δύο κρατών,] με την πάροδο του χρόνου, τα σύνορα θα αποδομηθούν". Sir Jack Straw, πρώην Υπουργός Εξωτερικών του Ηνωμένου Βασιλείου, ομιλία, Βουλή των Λόρδων, Λονδίνο 13 Ιουνίου 2012. "Η εξέταση της λύσης των δύο κρατών – και υπάρχουν πραγματικά προβλήματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν – θα μπορούσε να πείσει τους ανθρώπους να επανεξετάσουν το ενδεχόμενο μίας ομοσπονδίας. Με την υπόθεση ότι η κεντρική κυβέρνηση μπορεί να ασκήσει τις αρμοδιότητες που απαιτούνται από κάθε κυρίαρχο κράτος (και στην περίπτωση της Κύπρου ενός κράτους-μέλους της ΕΕ), υπάρχουν τεράστια περιθώρια για μεταβολή στην ισορροπία των αρμοδιοτήτων μεταξύ κεντρικών και περιφερειακών αρχών σε μία ομοσπονδία". Επικοινωνία της Crisis Group, πρώην ανώτερος αξιωματούχος της ΕΕ, Φεβρουάριος 2014.

⁸⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, Mensur Akgün, διευθυντής, Κέντρο Παγκόσμιων Πολιτικών Τάσεων, Πανεπιστήμιο Kültür, Κωνσταντινούπολη, Φεβρουάριος 2012.

προκαλούσε μία πρόωγη δημόσια επιδίωξη της λύσης των δύο κρατών, ο καλύτερος τρόπος για την επίτευξη μίας συμφωνίας θα ήταν μία διπλωματία χαμηλών τόνων.⁸⁶

A. Μία Ελληνοκυπριακή Αναθεώρηση

Ένα από τα κυριότερα επιχειρήματα εναντίον μίας τουρκοκυπριακής ανεξαρτησίας υπό τη σκέπη της ΕΕ είναι ότι κάτι τέτοιο θα συναντούσε τη σθεναρή αντίδραση του συνόλου σχεδόν της ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας στο νησί.⁸⁷ Δεν είναι εύκολο να συντονιστεί μία αλλαγή των συναισθημάτων, αναγνωρίζει ένας ακτιβιστής υπέρ της διευθέτησης:

Πώς να κάνεις έναν πληθυσμό να αποδεχθεί την αλλαγή, όταν οι πολιτικοί και τα ΜΜΕ τον έχουν κάνει να πιστεύει ότι η οικονομική κρίση κατασκευάστηκε για να γονατίσει την Κύπρο ώστε να επιβληθεί μία λύση; Πρέπει να αποδομήσουμε την αίσθηση μοναδικότητας των Ελληνοκύπριων και τις προσδοκίες αναπάντεχων κερδών [από το φυσικό αέριο].⁸⁸

Ο επικεφαλής Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής Ανδρέας Μαυρογιάννης εξέφρασε ένα θεμελιώδες αίσθημα: “Δεν μπορώ να συμβιβαστώ με την ιδέα ότι η χώρα μου θα παραμείνει διαιρεμένη”.⁸⁹ Όταν, όμως, τους ασκείται πίεση να αναπτύξουν επιχειρήματα σχετικά με το γιατί αυτή η θέση εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα των Ελληνοκύπριων, οι πολιτικοί σπάνια ξεφεύγουν από λαϊκιστικά ή συναισθηματικά κριτήρια. Ο αρχηγός της αντιπολίτευσης, Άντρος Κυπριανού, παραδείγματος χάριν, απαρίθμησε τους λόγους πίσω από την απόρριψη μίας λύσης δύο κρατών ως εξής: λαϊκή δυσαρέσκεια· ανησυχία ότι οι εκρήξεις διακοινοτικής βίας θα καθίσταντο μη διαχειρίσιμες· ανάγκη για μία σωστή και δίκαιη λύση· και γνήσια πίστη ότι μία ομοσπονδιακή λύση μπορεί να επιτευχθεί.⁹⁰

Παρόλ’ αυτά, υπάρχουν ενδείξεις μίας επανεξέτασης της κατάστασης από την πλευρά των Ελληνοκύπριων. Οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης, αλλά και απλοί άνθρωποι είναι περισσότερο ανοικτοί σε νέες ιδέες, που μπορεί να συνίστανται από συνομοσπονδία μέχρι διχοτόμηση, αν και ο φόβος της λαϊκής αντίδρασης περιορίζουν τις ιδέες αυτές σε κατ’ ιδίαν συζητήσεις.⁹¹ Υψηλόβαθμος αξιωματούχος δήλωσε

⁸⁶ “Δε νομίζω ότι μπορούν να διαπραγματευτούν [τη συμφωνία των δύο κρατών] δημοσίως· χρειάζονται ένα μυστικό διάλογο, την ύπαρξη του οποίου θα μπορούν να αρνηθούν... όταν μιλάω για δύο κράτη, [οι Ελληνοκύπριοι] χαμογελούν. Όταν αρχίζω να λέω ότι εμείς θα πρέπει να δώσουμε περισσότερα, αρχίζουν να αισθάνονται πιο άνετα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος πρώην επικεφαλής διαπραγματευτής, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

⁸⁷ Το 79 τοις εκατό των Ελληνοκύπριων βρίσκει εντελώς απαράδεκτη την ιδέα των δύο κυρίαρχων και ανεξάρτητων κρατών στο νησί. “Cyprus 2015”, όπως παρατίθεται ανωτέρω. “Μία διχοτόμηση ως προϊόν διαπραγμάτευσης είναι αδύνατη. Κανείς δεν θα μπορούσε να υπογράψει κάτι τέτοιο”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τάκης Χατζηδημητρίου, πρώην Ελληνοκύπριος διαπραγματευτής και ενεργό μέλος της κοινωνίας των πολιτών, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

⁸⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, ενεργό μέλος της κοινωνίας των πολιτών και στις δύο κοινότητες, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013.

⁸⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, 12 Σεπτεμβρίου 2013.

⁹⁰ “Αυτό που μου δίνει πίστη [ότι μία ομοσπονδιακή διευθέτηση είναι δυνατή] είναι ότι δεν θα αποδεχτώ ποτέ τη διαίρεση της χώρας μου”. Άντρος Κυπριανού, γενικός γραμματέας του Ανορθωτικού Κόμματος του Εργαζόμενου Λαού (ΑΚΕΛ), συνεδρίαση του Κέντρου Παγκόσμιων Πολιτικών Τάσεων, Κωνσταντινούπολη, 20 Ιανουαρίου 2014.

⁹¹ “Η μόνιμη διχοτόμηση, επίσης, εν κρυπτώ προσεγγίζεται θετικά από ένα σημαντικό τμήμα των Ελληνοκύπριων, αν και δεν θα τολμούσαν να το πουν δημοσίως... οποιοσδήποτε πολιτικός θα πρότεινε στα σοβαρά να προχωρήσει μία διχοτόμηση ως προϊόν διαπραγμάτευσης θα έδινε στους πολι-

ότι “χρειάζεται επειγόντως μία συνολική αναθεώρηση των ξεπερασμένων θέσεων μας, και σε ό,τι αφορά την ουσία του κυπριακού προβλήματος, αλλά και σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες που πρέπει να ακολουθηθούν”.⁹² Ένας Ελληνοκύπριος ερευνητής επεσήμανε σε έντυπο του University College of London ότι “οι αναγκαίες συνθήκες για ομοσπονδopoίηση είναι εμφανώς απύσυχες... ο κίνδυνος αμοιβαίων βέτο και τελμάτωσης [καταδεικνύουν] ότι δεν υπάρχει λόγος να θεωρούμε πως μία συνομοσπονδία θα ήταν πιο βιώσιμη από μία ομοσπονδία... το πλέον “επιτυχημένο” μέτρο υπήρξε αυτό της διχοτόμησης”.⁹³ Αν και το μεγάλο κόμμα του ΔΗΚΟ δημοσίως ακολουθεί μία μαξιμαλιστική ελληνοκυπριακή γραμμή προς στην επανένωση, ένα από τα ιδιαίτερος ενεργά μέλη του, κατ’ ιδίαν εξέφρασε μία ετοιμότητα για αλλαγή:

Ίσως ένα 30% να επιθυμεί μία λύση δύο κρατών, και ένα άλλο 30% να μη θέλει ομοσπονδία... η [ελληνοκυπριακή] νεολαία δεν ενδιαφέρεται καν· η ηγεσία έπεται του λαού. Ας πάρουμε το θέμα των περιουσιών. Η ηγεσία δεν τήρησε την υπόσχεσή της για ανάκτηση των περιουσιών, κι έτσι ο κόσμος αποφάσισε να λύσει το θέμα μόνος του [υποβάλλοντας αιτήσεις στον τουρκοκυπριακό οργανισμό αποζημιώσεων]... Η τουρκική πλευρά... θα πρέπει να κάνει μία προσφορά... Η αρχική θέση μας είναι: μπορείτε να πάρετε το 20% των εδαφών, το 20% της ακτογραμμής, καμία εγγύηση [επί της Κύπρου], χρειαζόμαστε ένα μίνι [σύμφωνο αφοπλισμού] και αποζημίωση για τις περιουσίες. Ζητάτε πλήρη κυριαρχία. Θα πρέπει να την πληρώσετε!⁹⁴

Ακόμη και η κοινή δήλωση των διαπραγματευτών στις 11 Φεβρουαρίου 2014 ήταν αξιοσημείωτη για το μήνυμα που έστειλε προς όλους ότι “καμμία πλευρά δεν μπορεί να ισχυρισθεί ότι έχει κυριαρχία ή δικαιοδοσία επί της άλλης”. Ανεξάρτητα με την επίτευξη ή όχι μίας ομοσπονδιακής συμφωνίας, αυτή αποτέλεσε από την πλευρά της ελληνοκυπριακής ηγεσίας, την πλέον θαρραλέα περιγραφή της πραγματικότητας των δύο συνιστωσών οντοτήτων στο νησί. Εμμέσως, λοιπόν, έχει ειπωθεί στους Ελληνοκύπριους πρόσφυγες που θα επιστρέψουν στα σπίτια τους στο βορρά –μία χρόνια υπόσχεση των κυβερνήσεών τους- ότι θα πρέπει να το κάνουν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση. Η συνεχιζόμενη αποστολή ρεαλιστικών μηνυμάτων αυτού του είδους

τικούς του αντιπάλους και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μία χρυσή ευκαιρία να τον στιγματίσουν ως προδότη”. Hubert Faustmann, “Μπορεί να Λυθεί το Πρόβλημα;”, όπως παρατίθεται, σελ. 5. “Παρά το γεγονός ότι κανένα ελληνοκυπριακό πολιτικό κόμμα δεν θέλει [τη διχοτόμηση], πολλοί Ελληνοκύπριοι σε ατομικό επίπεδο δηλώνουν ότι τη θέλουν”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Σεπτέμβριος 2013. “Αυτό που δηλώνουν οι [Ελληνοκύπριοι] πολιτικοί δεν αντιπροσωπεύει και το τι πιστεύουν οι ψηφοφόροι. Αν μιλήσεις με Ελληνοκύπριους κατ’ ιδίαν, είναι πολύ πιο λογικοί από ό,τι... οι εφημερίδες”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος ανώτερος διπλωμάτης, Λευκωσία, Σεπτέμβριος 2013. “Ρώτησα τον Χριστόφια πόσοι Ελληνοκύπριοι θα αποδεχτούν τη διχοτόμηση, είτε ότι το 10 τοις εκατό θα το έκανε. Ρώτησα τον Αναστασιάδη, είτε το 50 τοις εκατό”. Συνέντευξη στην Crisis Group, διεθνής ανώτερος αξιωματούχος, Σεπτέμβριος 2013. “Η διευθέτηση θα μοιάζει με συνομοσπονδία. Αλλά η συνομοσπονδία δεν αποτελεί μέρος του δημόσιου διαλόγου”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος πολιτικός ακτιβιστής, Αθήνα, Μάιος 2013.

⁹² Πρέσβης Τάσος Τζιωνής, Κύπριος πρώην επικεφαλής διαπραγματευτής, “Η αποστρατικοποίηση φαίνεται ξεπερασμένη εξαιτίας των νέων συνθηκών”, Φιλελεύθερος, 2 Ιανουαρίου 2014.

⁹³ Νικόλας Σολομωνίδης, “Ένα ή Δύο Κράτη”, ό. π., σελ. 73-74.

⁹⁴ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013. Η κοινή πολιτική του ΔΗΚΟ εκφράζεται μέσα από δηλώσεις όπως: “Όταν πρόκειται για θέματα όπως ο χειρισμός του κυπριακού προβλήματος... δεν μπορεί να υπάρξουν, και δεν πρέπει να υπάρξουν συμβιβασμοί”. Το ΔΗΚΟ ψηφίζει για να εγκαταλείψει τον συνασπισμό εξαιτίας των χειρισμών στις συνομιλίες για το Κυπριακό”, Cyprus Mail, 22 Φεβρουαρίου 2014.

θα είναι ζωτικής σημασίας για την αποδοχή των συμβιβασμών μίας διευθέτησης από τους Ελληνοκύπριους.⁹⁵

Ένας λόγος πίσω από το νέο αυτό τρόπο σκέψης είναι η κατάρρευση της οικονομίας μετά την καταστροφική τραπεζική κρίση του Μαρτίου 2013, και της σταδιακής συνειδητοποίησης ότι η Κύπρος θα πρέπει να επανεφεύρει τον εαυτό της.⁹⁶ Ορισμένοι Ελληνοκύπριοι πιστεύουν μέχρι και ότι οι επαχθείς μνημονιακοί όροι της ΕΕ ήταν μία συνωμοσία για να αναγκαστούν να απεμπολίσουν τις πολύτιμες ελπίδες τους για επανένωση.⁹⁷ Ο πρόεδρος Αναστασιάδης ασπάζεται μία ευρεία αντίληψη ότι μία διευθέτηση είναι ζωτική για την οικονομική εξυγίανση. Οι εξωτερικοί παρατηρητές φρονούν ότι πράττει κατόπιν συνειδητοποίησης ότι το αυτάρκες, αδιαπραγμάτευτο ελληνοκυπριακό “φρούριο” της διεθνούς νομιμοποίησης και υποστήριξης έχει διαβρωθεί.⁹⁸

Ο ηγέτης του ισχυρού ελληνοκυπριακού κομμουνιστικού κόμματος αντιτίθεται στην νομιμοποίηση μίας πραγματικότητας δύο κρατών στο νησί αλλά ανησυχεί ανοιχτά ότι η κοινότητα του έχει στερέψει από ιδέες: “Όταν λέω στους [άλλους ηγέτες ότι] ‘οι συνομιλίες δεν θα συνεχιστούν. Ποιο είναι το επόμενο πλάνο σας; Τι θα κάνετε για να αποφύγετε τις όποιες αρνητικές εξελίξεις;’ Δεν παίρνω απάντηση”.⁹⁹ Υψηλόβαθμος Ελληνοκύπριος κυβερνητικός αξιωματούχος δήλωσε σε κατ’ ιδίαν συνομιλία, “Δεν νομίζω ότι κάποιος πιστεύει πως μία αποδεκτή λύση μπορεί πραγματικά να επιτευχθεί.... Είμαι ακόμη περισσότερο πεπεισμένος ότι δεν πρέπει να στοχεύουμε προς μία ομοσπονδιακή λύση. Ας μην αποκλείσουμε [έναν αμοιβαία συμφωνημένο διαχωρισμό]. Υπάρχει επείγουσα ανάγκη για μία προσέγγιση στην οποία και οι δύο πλευρές κερδίζουν. Ας φτιάξουμε έναν κατάλογο με τις επιθυμίες μας”.¹⁰⁰

Η ανακάλυψη φυσικού αερίου στα ανοικτά της Κύπρου το 2011 αποδείχθηκε πως δεν ήταν μία γρήγορη λύση προς εκπλήρωση των ελληνοκυπριακών σκοπών. Το τρέχον σχέδιο, όπως περιγράφηκε παραπάνω, συνίσταται στην κατασκευή μίας δαπανηρής μονάδας υγροποίησης για εξαγωγικούς σκοπούς, αν και πραγματικά έσοδα για τη χώρα θα ήταν απίθανο να σημειωθούν πριν από το 2025 και ίσως το 2030.¹⁰¹

⁹⁵ Όποιος μιλάει περί τουρκοκυπριακής ανεξαρτησίας “θα λιντσαριστεί από την κοινή γνώμη”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Φεβρουάριος 2014. Ακόμα, ένας Ελληνοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος δήλωσε ότι μία κοινή δήλωση ήταν απίθανο να οδηγήσει από μόνη της παραπέρα. “Έχουμε συμφωνήσει στα λόγια για άλλη μία φορά, αλλά εννοούμε διαφορετικά πράγματα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2011.

⁹⁶ “Οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν καταλάβει ότι ο μόνος δρόμος προς τα εμπρός είναι μέσω μίας λύσης [του Κυπριακού προβλήματος], κι όχι του ζητήματος του φυσικού αερίου. Αλλά δεν είμαστε σε θέση να οργανωθούμε συντονισμένα για να το εκφράσουμε αυτό”. Συνέντευξη στην Crisis Group, εκπρόσωπος του οργανισμού ελληνοκυπριακών επιχειρήσεων, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013.

⁹⁷ “Ένα μήνυμα πρέπει να σταλεί σε όποιον επιθυμεί να εκμεταλλευτεί τη δεινή οικονομική κατάσταση σε Κύπρο και Ελλάδα, ότι δεν πρέπει να διανοηθούν ότι θα λυγίσουμε κάτω από το βάρος της κρίσης”. Πολιτική θέση της ΕΔΕΚ (Το Κίνημα Σοσιαλδημοκρατών), ένα μικρό ελληνοκυπριακό πολιτικό κόμμα. Ιανουάριος 2014.

⁹⁸ “Μερικοί επίλεκτοι επιχειρηματίες υπερασπίζονται το κάστρο, ενώ όλο και περισσότεροι αρχίζουν να ασχολούνται [με τη διευθέτηση] “. Συνέντευξη στην Crisis Group, Δυτικός διπλωμάτης, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014. Για να δείτε τους Κύπριους επιχειρηματίες προτρέπουν για την εξεύρεση μίας λύσης, ανατρέξτε στο: <http://bit.ly/1kb57JG>.

⁹⁹ Αντρέας Κυπριανού, συνεδρίαση, ό. π.

¹⁰⁰ Συνέντευξη στο Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

¹⁰¹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος υπεύθυνος οικονομικού σχεδιασμού, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013. “[Η εταιρεία Noble], δεν είναι σίγουρο ότι θα προχωρούσε στην κατασκευή ενός αγωγού [προς την Τουρκία], ακόμη και αν δεν υπήρχαν πολιτικά προβλήματα. Θεωρούν ότι υπάρχει μεγάλη ποσότητα φυσικού αερίου· ειλικρινά ενδιαφέρονται για το ΥΦΑ [υγροποιημένο φυσικό αέριο], και θεωρούν ότι οι τιμές ΥΦΑ θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα”. Συνέντευξη στην Crisis

Ακόμη χειρότερα, το ύψους 10 δισεκατομμυρίων ευρώ χρέος προς την ΕΕ που ανέλαβε η Κυπριακή Δημοκρατία κατά την κρίση του Μαρτίου του 2013, συνεκτιμούμενο με ένα προηγούμενο δάνειο από τη Ρωσία, ύψους 2,5 δισεκατομμυρίων ευρώ, έχουν ήδη απορροφήσει τα όποια μελλοντικά έσοδα που θα προκύψουν από την εκμετάλλευση του φυσικού αερίου του οικοπέδου Αφροδίτη.¹⁰²

Το ελεύθερο εμπόριο και η επικοινωνία με την Τουρκία που θα επιφέρει η όποια διευθέτηση παραμένει η ασφαλέστερη λύση για ευρεία κυπριακή οικονομική ανάπτυξη.¹⁰³ Η εξομάλυνση των σχέσεων με την Τουρκία θα μπορούσε να ανοίξει ταχύτερες, ασφαλέστερες, επικερδέστερες διόδους ώστε να καρπωθεί το νησί τα οικονομικά οφέλη από την εκμετάλλευση του φυσικού αερίου, είτε μέσω ενός αγωγού μεταξύ Ισραήλ-Κύπρου-Τουρκίας είτε μέσω ενός αγωγού Ισραήλ-Τουρκίας ο οποίος θα μπορούσε να ολοκληρωθεί έως το 2017 [βλέπε παραπάνω]. Ορισμένοι Ελληνοκύπριοι διατηρούν ελπίδες.¹⁰⁴ Η Λευκωσία, όμως, θα πρέπει να κινηθεί γρήγορα, πριν οι εμπλεκόμενες εταιρίες προβούν σε άλλες επιλογές.¹⁰⁵

Αν και πριν από είκοσι χρόνια η συζήτηση επί του Κυπριακού με τους Ελληνοκύπριους προκαλούσε πικρές τραυματικές μνήμες για τα γεγονότα του 1974, σήμερα πλέον υφίσταται μία αυξανόμενη αίσθηση πραγματισμού.....ορισμένοι εντός των μετριοπαθών κύκλων φαίνεται να έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο βορράς έχει χαθεί για τα καλά και ότι ίσως να έχει έλθει η ώρα να ξεκινήσει μία συζήτηση επί ενός επίσημου διαχωρισμού..... Πολλοί Έλληνες εθνικιστές ... κατανοούν ότι ίσως να είναι καλύτερα να διατηρηθεί η Κυπριακή Δημοκρατία ως έχει –μία οντότητα ελεγχόμενη από τους Ελληνοκύπριους.¹⁰⁶ Ένας ακαδημαϊκός από το νότο το έθεσε ως εξής:

Το “απορριπτικό” στρατόπεδο στον νότο εξυπηρετεί ακούσια την εκτουρκιστική ατζέντα της Άγκυρας. Επιδιώκοντας ενέφικτες λύσεις (ή μάλλον απορριπτοντας όλες τις εφικτές λύσεις), η πολιτική τους τους καθιστά εξ ορισμού υποστηρικτές του status quo. Παραδοσιακά ισχυρίζονται ότι οι πολιτικές τους αποτρέπουν τους Ελληνοκύπριους από το να συνυπογράψουν την ήττα τους, να αποδεχτούν μία “άδικη” διευθέτηση, να νομιμοποιήσουν το τετελεσμένο της τουρκικής εισβολής, και να απεμπολήσουν ελληνικά δικαιώματα και διεκδικήσεις. Όμως η προσκόλληση σε αυτήν την πολιτική μάλλον θα οδηγήσει στην οριστική διχοτόμηση του νησιού...αντί να υπόσχονται και να εμμένουν σε λύσεις-όνειρα θερινής νυκτός το

Group, ανώτερο στέλεχος που βρίσκεται κοντά στις εξελίξεις σχετικά με την εκμετάλλευση των κυπριακών υδρογονανθράκων, Νοέμβριος 2013.

¹⁰² Το Υπουργείο Ενέργειας της Κύπρου εκτιμά ένα τελικό καθαρό κέρδος μεταξύ 12 -18 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Βλ. “Noble: “Το φυσικό αέριο της Κύπρου είναι παγκοσμίου επιπέδου”, Cyprus Mail, 4 Οκτωβρίου 2013.

¹⁰³ Βλ. Fiona Mullen, Özlem Oguz και Πραξούλα Αντωνιάδου Κυριακού, “Η Επόμενη Μέρα: Εμπορικές ευκαιρίες που απορρέουν από τη λύση του κυπριακού προβλήματος”, Διεθνές Ερευνητικό Ινστιτούτο για την Ειρήνη, Όσλο (PRIO), Μάρτιος 2008.

¹⁰⁴ “Έχω παρατηρήσει μία αλλαγή ως προς τη στάση του τουρκικού κράτους απέναντί μας. Είναι τέτοιας μορφής που μόνο εμείς το παρατηρούμε, έχει σχέση με τις κινήσεις των πλοίων, και ούτω καθεξής. Έχω δει δύο τουρκικές εταιρείες [εδώ στη Λευκωσία] σχετικά με τον αγωγό. Είμαι ενθουσιασμένος [για το τι αντιπροσωπεύει αυτό]”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Νοέμβριος 2013.

¹⁰⁵ “Ενώ είμαστε όλοι διστακτικοί και εξετάζουμε τις υφιστάμενες επιλογές... οι εταιρίες πετρελαίου θα αρχίσουν να ψάχνουν αλλού... οι αποφάσεις θα είναι μη αναστρέψιμες [όπως η ιδέα ότι το Ισραήλ θα μπορούσε να κινηθεί στην αγορά μέσω ενός FLNG – πλωτού σταθμού υδροποιημένου φυσικού αερίου – με χρήση ενός ειδικού πλοίου]”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος σε υπηρεσία σχετική με το φυσικό αέριο, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013.

¹⁰⁶ James Ker-Lindsay, Το Κυπριακό Πρόβλημα, ό.π., σελ. 112.

“απορριπτικό στρατόπεδο” θα έπρεπε να είναι ειλικρινές και να διευκρινίσει στους Ελληνοκύπριους ότι δεν μπορεί να υπάρξει λύση στο Κυπριακό πρόβλημα που να βασίζεται στην επανένωση, καθώς αυτή δεν μπορεί να είναι “καλή” ή “δίκαιη”. Εφόσον γίνει αυτό το βήμα, ένας ειλικρινής διάλογος μεταξύ των Ελληνοκύπριων θα προσδιορίσει το μέλλον.¹⁰⁷

Αν οι Ελληνοκύπριοι συμφωνούσαν για ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος εντός της ΕΕ, αυτό θα μπορούσε να άρει τα περισσότερα διεθνή νομικά επιχειρήματα ενάντια σε μία τέτοια ιδέα. Τα επιχειρήματα αυτά κυρίως συνίστανται στο ότι η διχοτόμηση στην πραγματικότητα θα αποτελούσε μία επιβράβευση της χρήσης βίας από την Τουρκία το 1974, της εγκατάστασης Τούρκων πολιτών στο βορρά, και της μακρόχρονης κατοχής εδαφών της Κυπριακής Δημοκρατίας· επίσης, η αναγνώριση της ανεξαρτησίας της “ΤΔΒΚ” θα αντίκειται σε μία ολόκληρη σειρά αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Σε αντάλλαγμα, οι Ελληνοκύπριοι θα λάβουν πολλά από αυτά που πράγματι επιθυμούν. Υπό την προϋπόθεση περαιτέρω διαπραγματεύσεων επί των λεπτομερειών, η Τουρκία και οι Τουρκοκύπριοι θα ήταν μάλλον έτοιμοι να αποσύρουν την επιμονή τους για συνέχιση των εγγυήσεων του 1960 επί του συνόλου του νησιού (βλέπε τμήμα IV.ΣΤ παρακάτω)· να αποσύρουν τα τουρκικά στρατεύματα· να παραιτηθούν των όποιων απαιτήσεών τους επί των κοιτασμάτων φυσικού αερίου σε ελληνοκυπριακά χωρικά ύδατα στα νότια του νησιού· να παύσουν τη συζήτηση για επίσημες αποκλίσεις οι οποίες να αποτρέπουν τους Ελληνοκύπριους από το να ασκήσουν τα περιουσιακά τους δικαιώματα κατόπιν μίας ενδεχόμενης διευθέτησης· να επιστρέψουν τουλάχιστον τόσα εδάφη όσα προβλέπονταν από το σχέδιο Ανάν· να δεσμευθούν για ένα πλαίσιο αποζημίωσης για τις ελληνοκυπριακές περιουσίες στο βορρά, και να επιτρέψουν όλες τις συνήθεις ελευθερίες στη διακίνηση των ανθρώπων, αγαθών και κεφαλαίων που προβλέπονται από την ΕΕ (βλέπε τμήμα III. Γ παρακάτω). Αν και οι Ελληνοκύπριοι μόλις τώρα έχουν αρχίσει να συζητούν περί του τι θα σήμαινε η αναγνώριση ενός ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού κράτους, κάτι τέτοιο θα μπορούσε να αποτελέσει έναν τρόπο για να ικανοποιηθεί η βαθιά επιθυμία των Ελληνοκύπριων για επανένωση του νησιού επί των πλέον σημαντικών παραμέτρων, όπως το κοινό νόμισμα, η ευρωπαϊκή νομοθεσία, και το καθεστώς βίζας.

B. Οι Τουρκοκύπριοι Χάνουν την Εμπιστοσύνη τους

Όταν το 2004, το 65% των Τουρκοκύπριων υπερπήφιζε το σχέδιο Ανάν για την επανένωση του νησιού, ήλπιζε ότι ένα ομοσπονδιακό μέλλον θα επέφερε βεβαιότητα, ομαλότητα και είσοδο στην ΕΕ. Η μαζική καταψήφιση του σχεδίου από την πλευρά των Ελληνοκύπριων, φάνηκε στα μάτια των Τουρκοκύπριων να θέτει ένα τέλος σε αυτές τις ελπίδες, με συνέπεια οι τελευταίοι να γίνουν πολύ λιγότερο θετικοί προς μία ομοσπονδία.¹⁰⁸ Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι θέλουν ακόμη την

¹⁰⁷ Hubert Faustmann, “Μπορεί να Λυθεί το Κυπριακό Πρόβλημα;”, ό.π., σελ. 4-5.

¹⁰⁸ “Δεν υπάρχει ενθουσιασμός πια. Είμαστε στον αυτόματο πλότο”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Aysu Akter, Τουρκοκύπρια τηλεοπτική παρουσιάστρια, Νοέμβριος 2013. “Οι Τουρκοκύπριοι βρίσκονται σε απόγνωση... [αισθάνονται θύματα του τουρκικού] επιθετικού καπιταλισμού... ευρισκόμενοι ανάμεσα σε δύο απίθανα σενάρια για το μέλλον: μία ομοσπονδία που δεν θα μπορούσε ούτε στα χαρτιά να επιτύχει, και μία προσάρτηση στην Τουρκία [που είναι και] διεθνώς απαράδεκτη και... ανεπιθύμητη”. Rebecca Bryant, Χρυστάλλα Γιακίνθου, “Κυπριακές Αντιλήψεις περί Τουρκίας”, ό.π.,

προστασία της Τουρκίας, δεν επιθυμούν μία προσάρτηση.¹⁰⁹ Μία διευθέτηση δύο κρατών εντός της ΕΕ θα τους παρείχε αναγνώριση και στήριξη για να επιβιώσουν από μόνοι τους. Ένα αμυντικό σύμφωνο με την Τουρκία το οποίο να αφορά μόνο στην επικράτεια της “ΤΔΒΚ”, ενδεχομένως να ήταν αποδεκτό από τους Ελληνοκύπριους και την ΕΕ (βλέπε τμήμα IV. ΣΤ παρακάτω).

Αν η ΕΕ αποδεχτεί το νέο κράτος σαν ευθύνη της, οι Τουρκοκύπριοι πιθανόν θα αρθούν στο ύψος των περιστάσεων. Η μέχρι τώρα άρνηση διεθνούς αναγνώρισης για τους περισσότερους τουρκοκυπριακούς θεσμούς αποτελεί τον κύριο λόγο για το αρνητικό ιστορικό χαλαρών κανονισμών και εξάρτησης από τους Τούρκους επενδυτές και από τη λειτουργία ξενοδοχείων-καζίνο.¹¹⁰ Οι Τουρκοκύπριοι έχουν εδώ και καιρό το δικό τους κοινοβούλιο, δικαστήρια και δημοτικές υπηρεσίες, με πολλά σύμβολα και θεσμούς κρατικής υπόστασης, συμπεριλαμβανομένων και επίσημων ελέγχων σε όλες τις μεθοριακές διόδους. Σταδιακά, οι εκπρόσωποι των Τουρκοκύπριων γίνονται όλο και πιο ευπρόσδεκτοι ανά τον κόσμο. Ο ειδικός απεσταλμένος του ΟΗΕ, Alexander Downer, συναντήθηκε το Δεκέμβριο του 2013 με τον Τούρκο Υπουργό Εξωτερικών Νταβούτογλου στην τουρκική πρεσβεία στην “ΤΔΒΚ”, εξοργίζοντας τους Ελληνοκύπριους.¹¹¹ Μία αναγνωρισμένη κυβέρνηση θα επιτρέψει στους Τουρκοκύπριους να κλείσουν συμφωνίες με διεθνώς πιστοποιημένες εταιρείες, αντί να παραμένουν κολημένοι σε ένα status quo το οποίο τους περιορίζει σε συνεργασία μόνο με Τούρκους επιχειρηματίες που συχνά πρόσκεινται στο τουρκικό κυβερνών κόμμα.¹¹²

Παρ’ όλα αυτά, οι Τουρκοκύπριοι βρίσκονται υπό το βάρος της πρόωρης και μονομερούς διακήρυξης ανεξαρτησίας του 1983, η καταδίκη της οποίας από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ καθιστά δύσκολη τη συζήτηση περί μίας τέτοιας εναλλακτικής από άλλες χώρες. Η Τουρκία αναγνωρίζει την ανεξαρτησία αυτή, αλλά, λόγω της διεθνούς κατακραυγής που τη συνοδεύει, δεν έχει εργαστεί σθεναρά για να πείσει και άλλους. Τα άλλα μουσουλμανικά κράτη δεν έχουν δείξει σχεδόν κανένα ενδιαφέρον εξαιτίας της αναπόφευκτης σύγκρουσης με την ΕΕ και τα κράτη μέλη της, την Κύπρο και την Ελλάδα, σε περίπτωση που αναγνωρίσουν μονομερώς την “ΤΔΒΚ”.¹¹³ Όλα αυτά οδηγούν στη δημιουργία μίας αίσθησης στις τάξεις των Τουρκοκύπριων ότι ζουν μέσα σε ένα εξουθενωτικό κενό.

Η μεγαλύτερη πρόκληση για τους Τουρκοκύπριους θα είναι να αποδείξουν ότι ένα ανεξάρτητο κράτος θα είναι βιώσιμο, ότι μπορούν να προσαρμοστούν στις επιταγές

¹⁰⁹ “Οι Τουρκοκύπριοι όλο και περισσότερο αποξενώνονται από την Άγκυρα. Πρόκειται για μεγάλη ρήξη. Ο περιφρονητικός λόγος του Πρωθυπουργού Ερντογάν, τα νέα τζαμιά, τα θρησκευτικά σχολεία, και τα σχέδια που εφαρμόστηκαν δεν δείχνουν σεβασμό για τους Τουρκοκύπριους”. Συνέντευξη στην Crisis Group, ανώτερος διπλωμάτης, Λευκωσία, Ιούνιος 2013

¹¹⁰ “Ναι, είναι διεφθαρμένο· υπάρχει ένας υπερβολικός αριθμός δημοσίων υπαλλήλων. Σε ένα κλειστό σύστημα τίποτα δεν μπορεί να αναπτυχθεί σωστά. Η λύση είναι η διεθνής εποπτεία, το κοινοτικό κεκτημένο [νομοθεσία της ΕΕ]. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

¹¹¹ “Διάβημα του Υπουργείου Εξωτερικών για τη συνάντηση του Α. Ντάουνερ με τον Τούρκο ΥΠΕΞ στα κατεχόμενα”, Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας, 16 Δεκεμβρίου 2013.

¹¹² “Υπάρχουν περισσότεροι δασμοί μεταξύ της ‘ΤΔΒΚ’ και της Τουρκίας από ό,τι μεταξύ της ‘ΤΔΒΚ’ και της ΕΕ”. Συνέντευξη στην Crisis Group, ανώτερος ξένος διπλωμάτης, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

¹¹³ “Δεν είναι ρεαλιστικό να υποθέσουμε ότι οι Ελληνοκύπριοι θα μπορούσαν να εξαναγκαστούν σε μία διευθέτηση, δεδομένου ότι έχουν ήδη εκ των πραγμάτων χάσει το βορρά”. Hubert Faustmann, “Μπορεί να Λυθεί το Κυπριακό Πρόβλημα;”, ό.π., σελ. 6. “Φαίνεται...εξαιρετικά απίθανο η επιλογή της αναγνώρισης να αποτελέσει μία εναλλακτική λύση σε μία συμφωνία η οποία θα προέλθει από διαπραγμάτευση”. James Ker-Lindsay, Το Κυπριακό Πρόβλημα, ό. π., σελ. 111.

της ΕΕ και να μάθουν να είναι λειτουργικά ανεξάρτητοι από την Άγκυρα.¹¹⁴ Μία κριτική τουρκική μελέτη για τις κυβερνητικές ελλείψεις στην “ΤΔΒΚ” δείχνει γιατί ακόμη και οι Τούρκοι αξιωματούχοι εκφράζουν την απογοήτευση με την αναποτελεσματικότητα και την κουλτούρα εξάρτησης.¹¹⁵

Γ. *Ανάγκη της Τουρκίας να Προβεί σε Κινήσεις Προσέγγισης*

Η Τουρκία έχοντας “καεί” από τη διεθνή απόρριψη της μονομερούς διακήρυξης ανεξαρτησίας, η οποία ανακοινώθηκε από τον εκλιπόντα Τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς το Νοέμβριο του 1983, διατηρεί τον επίσημο διαπραγματευτικό της προσανατολισμό σταθερά υπέρ της ειρηνευτικής διαδικασίας του ΟΗΕ.¹¹⁶ Όμως κατ’ ιδίαν, ορισμένοι στην Άγκυρα δηλώνουν πως η Τουρκία θα ήταν έτοιμη να συζητήσει τα ριζοσπαστικά μέτρα που θα έπρεπε αυτή να λάβει ώστε να επιτύχει την αποδοχή από πλευράς των Ελληνοκύπριων μίας τουρκοκυπριακής ανεξαρτησίας εντός της ΕΕ.¹¹⁷

Τα κίνητρα της Άγκυρας συμπεριλαμβάνουν την ώθηση, την οποία μία ενδεχόμενη διευθέτηση θα έδινε στη δική της ενταξιακή πορεία προς την ΕΕ, καθώς και στη διεθνή της υπόληψη· το κόστος υποστήριξης της προς το νησί το οποίο ανέρχεται σε 1 δισεκατομμύριο δολάρια ετησίως· και, προσφάτως, την αναζήτηση μίας επιτυχίας σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής η οποία να τύχει εγχώριας γενικής αποδοχής.¹¹⁸ Από τότε που ξέσπασε το ζήτημα το 1955, η Τουρκία έχει ταλανιστεί από την πολιτική της ως προς το Κυπριακό. Οι διαμάχες για το νησί έφεραν εντάσεις με την κύρια σύμμαχο της χώρας, τις ΗΠΑ, κατά τη δεκαετία του 1960, διεθνείς στρατιωτικές κυρώσεις κατά τη δεκαετία του 1970, και απώλεια της βοήθειας από την ΕΕ κατά τις δεκαετίες του 1980 και 1990. Από το 2006, σχεδόν το ήμισυ των 35 διαπραγματευτικών κεφαλαίων της Τουρκίας για ένταξη στην ΕΕ έχουν μπλοκαριστεί για λόγους σχετικούς με την Κύπρο, καθιστώντας το θέμα τόσο σύμπτωμα όσο και αιτία μίας δυσλειτουργικής σχέσης με τις Βρυξέλλες. Ένας ανώτερος Τούρκος αξιωματούχος ο οποίος πίεσε έντονα για επανέναρξη των συνομιλιών το 2014, δήλωσε:

¹¹⁴ “Οι Τουρκοκύπριοι δυσανασχετούν με την Τουρκία, αλλά κάθε φορά που έχουν κάποιο πρόβλημα, παίρνουν το αεροπλάνο για την Άγκυρα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος διπλωμάτης, Λευκωσία, Νοέμβριος 2012. Η “ΤΔΒΚ” δεν είναι σε καμμία περίπτωση κοντά σε διαδικασία ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι τουρκικές επιδοτήσεις διαφθείρουν το σύνολο της κοινωνίας. Έχουν ελάχιστο έλεγχο πάνω στο έδαφός τους”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος ανώτερος διπλωμάτης, Λευκωσία, Σεπτέμβριος 2012.

¹¹⁵ “Η πλέον βασική έλλειψη της δημόσιας διοίκησης της “ΤΔΒΚ” είναι η απουσία ικανότητας για χάραξη κεντρικής κρατικής πολιτικής, η θέση προτεραιοτήτων, ο συντονισμός των πολιτικών, η προσήλωση σε αυτές με μία κάποια συνέχεια, και η ρύθμισή τους”, ΚΚΤC Devleti Fonksiyonel-Kurumsal Gözden Geçirme Çal [“Λειτουργική – Θεσμική Ανάλυση του κράτους της ΤΔΒΚ”], Οικονομικό, Πολιτικό, Ερευνητικό Ίδρυμα της Τουρκίας [Türkiye Ekonomi Politikalı Araştırma Vakfı – TERPAV], Απρίλιος 2013.

¹¹⁶ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, Τούρκοι αξιωματούχοι, Άγκυρα, Ιούλιος-Σεπτέμβριος 2013.

¹¹⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, Άγκυρα, Απρίλιος 2012.

¹¹⁸ “Το κόστος του προβλήματος της Κύπρου είναι πάρα πολύ μεγάλο σε σύγκριση με [οποιαδήποτε ζήλια] από πλευράς Τουρκίας για το γεγονός ότι η ΤΔΒΚ θα μπει στην ΕΕ νωρίτερα. Γιατί όχι ένα τουρκόφωνο μέλος στην ΕΕ;” Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014. “Η τρέχουσα εγχώρια κρίση θα μπορούσε να είναι παραγωγική... ο Ερντογάν έχει ανάψει το πράσινο φως. Είναι έτοιμος είτε για επανένωση ή για μία λύση δύο κρατών, βασικά, “απλώς δώστε μας μία λύση”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος πολιτικός αναλυτής από το περιβάλλον του Πρωθυπουργού Ερντογάν, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014.

Δεν μας ενδιαφέρει ποια μορφή θα πάρει η διευθέτηση. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να αποτελέσει προϊόν διαπραγματεύσεων. Είμαστε έτοιμοι για μία λύση ενός κράτους. Αν, όμως, δεν είναι έτοιμοι να ζήσουν με τους Τούρκους, ή να μοιραστούν το κράτος αυτό με τους Τούρκους, αυτή [η ομοσπονδία] δεν θα συμβεί ποτέ...αν το απορρίψουν αυτό, τότε θα πρέπει να διαπραγματευτούμε μία λύση δύο κρατών. Δεν θα πρέπει να θεωρούν ότι μπορούν να συνεχίσουν με το υφιστάμενο status quo, κατά το οποίο αυτοί αποτελούν το μόνο νόμιμο κράτος. [Μία συμφωνία] θα μπορούσε να επιτευχθεί σε τρεις έως έξι μήνες, αν θέλουν να την πραγματοποιήσουν.¹¹⁹

Τούρκοι και Τουρκοκύπριοι ηγέτες έχουν κάνει λόγο επανειλημμένα για την ανάγκη διχοτόμησης, εάν οι δύο πλευρές δεν καταλήξουν σε συμφωνία.¹²⁰ Τούρκοι γραφειοκράτες και δεξαμενές σκέψης έχουν διερευνήσει το ενδεχόμενο μετάβασης του κρατιδίου σε ένα καθεστώς υπεράκτιας ή εξαρτημένης επικράτειας.¹²¹ Τα τουρκικά μέσα ενημέρωσης συχνά ανφέρονται σε αυτό το ενδεχόμενο ως σχέδιο Β, δηλαδή στην εξομάλυνση προφανώς της “ΤΔΒΚ” κατά το πρότυπο της Ταϊβάν, εάν οι ομοσπονδιακές συνομιλίες καταρρεύσουν.¹²² Όμως, η “ΤΔΒΚ” είναι πολύ διαφορετική από την Ταϊβάν, πολύ μικρότερη και οικονομικά πολύ ασθενέστερη. Χωρίς την ελληνοκυπριακή συναίνεση η “ΤΔΒΚ” δεν μπορεί να επιτύχει.

Για να εκμαιευθεί μία τέτοια συναίνεση, απαιτείται μία νέα, σταθερή τουρκική προσπάθεια να αμβλυνθούν οι φόβοι των Ελληνοκυπρίων προς τη χώρα την οποία εξακολουθούν να βλέπουν ως τον απειλητικό, ιστορικό εχθρό τους. Όταν ο πρωθυπουργός Ερντογάν υπερέβη ένα ταμπό και υποδέχθηκε το 2010 μία αντιπροσωπεία, η οποία συμπεριελάμβανε και Ελληνοκύπριους ακτιβιστές υπέρ της ειρήνης και διαμορφωτές της κοινής γνώμης, η ενέργεια αυτή είχε άμεσο θετικό αντίκτυπο στην ελληνοκυπριακή στάση. Ωστόσο, οι συναντήσεις αυτές ποτέ δεν ακολουθήθηκαν από μία μακροπρόθεσμη στρατηγική προσέγγισης. Ως επί το πλείστον, οι τοποθετήσεις των Τούρκων ηγετών έχουν υπάρξει αντιπαραγωγικές.¹²³ Η αλληλεπίδραση σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών είναι σποραδική και έχει μειωθεί, ενώ και οι ελπίδες για ταχεία διευθέτηση έχουν ξεθωριάσει. Για χρόνια, οι εξελίξεις στην Κύπρο σπάνια γίνονται πρωτοσέλιδα σε τουρκικές εφημερίδες ή ειδήσεις στην τηλεόραση.

Ορισμένοι στην Τουρκία πιστεύουν ότι το ειδικό βάρος αυτού του άλλου καινούριου ζητήματος, έχει πλέον περιοριστεί.¹²⁴ Ένας πρώην υπουργός θυμάται: “Στα πέντε χρόνια που ήμουν στο υπουργικό συμβούλιο η Κύπρος δεν συζητήθηκε ούτε μία φο-

¹¹⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014.

¹²⁰ “Ο [Υπουργός Εξωτερικών] Νταβούτογλου κατέστησε σαφές ότι θα πρέπει να διαπραγματευτούμε για μία διευθέτηση, ή, αν δεν υπάρχει επιθυμία για αυτό, για μία λύση δύο κρατών”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Κωνσταντινούπολη, Μάιος 2013. Βλ. επίσης, “Η Τουρκία είναι έτοιμη να διαπραγματευτεί μία λύση δύο κρατών για την Κύπρο: Τούρκος ΥΠΕΞ”, *Hürriyet Daily News*, 28 Μαρτίου 2012· “Ο Πρωθυπουργός θέτει όριο για την Κύπρο: Ενότητα ή απόσχιση”, *Hürriyet Daily News*, 20 Ιουλίου 2011.

¹²¹ Πολλές ευρωπαϊκές πρώην αυτοκρατορίες έχουν τέτοιες εξαρτώμενες υπερπόντιες επικράτειες. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Νοέμβριος 2011.

¹²² Για παράδειγμα, βλ. “Σχέδιο Β για την Κύπρο” [Kıbrıs için B planı], *Milliyet*, 8 Νοεμβρίου 2013· και “Μοντέλο Ταϊβάν για την Κύπρο” [Kıbrıs için Tayvan modeli], *Milliyet*, 29 Νοεμβρίου 2011.

¹²³ “Ερντογάν: Δεν υπάρχει χώρα που να ονομάζεται ‘Κύπρος’”, *Today’s Zaman*, 19 Ιουλίου 2011. Ο Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Εγκυμέν Μπαγίς, συνέκρινε την Ελληνική Κύπρο με “ένα πεισματάτικο μουλάρι... μηδαμινή και άκυρη”, “Ο Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Εγκυμέν Μπαγίς απαντάει σε σχόλια του Ελληνοκύπριου αναπληρωτή”, *Hürriyet Daily News*, 6 Δεκεμβρίου 2013.

¹²⁴ Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Σεπτέμβριος 2013.

ρά”.¹²⁵ Αλλά για τη δημιουργία μίας θετικής ατμόσφαιρας προς μία διευθέτηση, η ισχυρότερη δύναμη της περιοχής θα πρέπει να πράξει πολύ περισσότερα ώστε να ξεπεραστούν οι υπαρκτοί φόβοι της ελληνοκυπριακής κοινότητας, το μέγεθος της οποίας δεν ξεπερνά το 1% του τουρκικού πληθυσμού. Επί παραδείγματι, ανώτερος Ελληνοκύπριος αξιωματούχος απέρριψε μία έκθεση με γενναίοδωρο προσανατολισμό από πλευράς της Τουρκίας σχετικά με τους όρους ενός διαχωρισμού, με το σκεπτικό πως “η Τουρκία δεν θα μας αφήσει ποτέ ελεύθερους”.¹²⁶ Η Τουρκία θα μπορούσε να ξεκινήσει με τακτικές δημόσιες τοποθετήσεις του Πρωθυπουργού και του Προέδρου της, οι οποίες να επιβεβαιώνουν την επιθυμία της για μία διευθέτηση και, στην περίπτωση που μία σωστή συμφωνία φαίνεται να μπορεί να επιτευχθεί, την ετοιμότητά της να βοηθήσει στην ανοικοδόμηση της ελληνοκυπριακής οικονομίας, να συνεργαστεί σε ζητήματα φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο, να αποδεχτεί την αποστρατικοποίηση του νησιού, και να θέσει ένα τέλος στο παλιό σύστημα των εγγυήσεων.

Δ. Η Συμμετοχή Ελλάδας

Από το 1974, όταν το δικτατορικό καθεστώς της εποχής προσπάθησε να προσαρτήσει το νησί, με καταστροφικές συνέπειες για τους Ελληνοκύπριους, η Ελλάδα έχει αποσυρθεί από το προσκήνιο σε ό,τι αφορά το Κυπριακό, ακολουθώντας το δόγμα “η Λευκωσία αποφασίζει, η Αθήνα υποστηρίζει”.¹²⁷ Η αδιαμφισβήτητη ελληνική, και εξ αντανάκλασως ευρωπαϊκή, υποστήριξη των ελληνοκυπριακών θέσεων – η οποία παρεμπιπτόντως βοήθησε ορισμένα από τα μεγαλύτερα κράτη της ΕΕ που επιθυμούν να διατηρήσουν την Τουρκία σε απόσταση ασφαλείας – έχει αναμφίβολα αποτελέσει μία ακόμη δυναμική προς την κατεύθυνση της διχοτόμησης. Η ελληνική υποστήριξη εξασφάλισε την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ το 2004, ακόμη και ως διαιρεμένο νησί, επιτρέποντας στην Λευκωσία να αποφύγει τους σκληρούς συμβιβασμούς που είναι απαραίτητοι για μία επανένωση.

Η εξομάλυνση των σχέσεων της Ελλάδας με την Τουρκία το 1999, αποτελεί μία επιτυχία που έχει εξελιχθεί σε πυλώνα της πολιτικής της Αθήνας, αλλά αυτό δεν έχει ακόμη αντίκρισμα σε όλα τα επίπεδα. Εξακολουθούν να υφίστανται κοστοβόρες εντάσεις, οι οποίες σχετίζονται με τα αμφισβητούμενα θαλάσσια σύνορα με την Τουρκία. Παρά τις πλέον των 50 υψηλού επιπέδου διμερείς συναντήσεις, τα ζητήματα του Αιγαίου φαίνεται απίθανο να διευθετηθούν πριν από τη λύση του Κυπριακού προβλήματος.¹²⁸

¹²⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, Ερτουγρούλ Γκιουνάι, πρώην Υπουργός Πολιτισμού και Τουρισμού, Άγκυρα, Ιούλιος 2013.

¹²⁶ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Απρίλιος 2012.

¹²⁷ Η τουρκική ψευδαίσθηση περί τεράστιας ελληνικής επιρροής στην Κύπρο “δεν έχει καμμία βάση στην πραγματικότητα... Η Τουρκία ασκεί έλεγχο σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό στον βορρά, απ’ ό,τι η Ελλάδα στο νότο “. James Ker-Lindsay, Το Κυπριακό Πρόβλημα, ό. π., σελ. 5-7.

¹²⁸ “Ακόμα και αν έχουμε 1.000 συναντήσεις, αυτό δεν θα διευθετηθεί μέχρι να λυθεί το ζήτημα της Κύπρου. Αυτό συμβαίνει γιατί γνωρίζουμε ότι η ελληνική πλευρά μπορεί να έχει καλύτερα επιχειρήματα για το Αιγαίο, αλλά εμείς έχουμε καλύτερα επιχειρήματα για τα [αμφισβητούμενα σύνορα στη] Μεσόγειο. Αλλά δεν μπορούμε να λύσουμε τα θέματα σχετικά με τη Μεσόγειο μέχρι να λυθεί το θέμα της Κύπρου [και να διαπραγματευόμαστε κανονικά με την κυβέρνηση της]”. Συνέντευξη στην Crisis Group, πρόσωπο εξοικειωμένο με τον τρόπο σκέψης του τουρκικού κράτους, Ιούνιος 2013. Ένας Έλληνας αξιωματούχος, ωστόσο, υποστήριξε ότι μία διευθέτηση του Κυπριακού “θα δώσει ώθηση στις σχέσεις Τουρκίας-Ελλάδας, αλλά δεν θα λύσει απαραίτητα και τα θέματα σχετικά με το Αιγαίο. Αυτό που χρειαζόμαστε είναι μία νέα προσέγγιση, μία νέα νοοτροπία, μία νέα ε-

Οι εθνικιστικές ευαισθησίες στην Ελλάδα απέναντι στην ιστορική αντίπαλό της σημαίνουν ότι ενδεχομένως η χώρα να επιδείξει μία πιο συντηρητική προσέγγιση σε σχέση με τους Ελληνοκύπριους, σε ό,τι αφορά έναν νέο τρόπο σκέψης σχετικά με μία διευθέτηση στην Κύπρο. Παρ' όλα αυτά, όπως ετέθη από έναν Έλληνα αξιωματούχο "εάν δεν έχουν αυτοί κάποιο πρόβλημα [με κάτι], δεν έχουμε ούτε εμείς".¹²⁹ Η Τουρκία πιστεύει πως η Ελλάδα πιθανόν να εγκαταλείπει μία παλιά πολιτική της, η οποία έγκειτο στο να μη συζητά το Κυπριακό μαζί της.¹³⁰ Η απόφαση της Αθήνας να δεχτεί επισκέψεις Τουρκοκύπριων εκπροσώπων το Φεβρουάριο του 2014 ήταν ζωτικής σημασίας για να ανοίξει ο δρόμος για τις επαφές μεταξύ των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων αξιωματούχων, αλλά και οι θετικές επαφές που έχει με την Τουρκία καταδεικνύουν ότι η συμβολή της Αθήνας στο μέλλον μπορεί να είναι πολύτιμη. Ανώτερος Ελληνοκύπριος αξιωματούχος ενδεχομένως να υποτίμησε τη δυνατότητα αυτή δηλώνοντας: "Η Ελλάδα δεν έχει καμμία επιρροή. Η διαδικασία ανήκει στους Κύπριους. Η μόνη χώρα που μπορεί να βοηθήσει είναι η Τουρκία".¹³¹ Η ελληνική συνεργασία με την Άγκυρα επί του Κυπριακού και η συνεχής ανταλλαγή επισκέψεων από τους διαπραγματευτές μπορούν να βοηθήσουν την τουρκική ηγεσία και την κοινή γνώμη να κατανοήσουν τις ανάγκες των Ελληνοκύπριων και την επιθυμία τους για μία διευθέτηση.

Ε. *Ανεπιθύμητοι Αλλά Απαραίτητοι Ξένοι*

Ενδεχόμενη διευθέτηση του Κυπριακού θα πρέπει να συνοδεύεται από ισχυρές, πολυετείς εγγυήσεις για την εφαρμογή της μέσω ενός συνδυασμού εποπτείας από τον ΟΗΕ, τις ΗΠΑ και την ΕΕ, όπως προβλεπόταν και από το σχέδιο Ανάν το 2004. Οι τελικές λεπτομέρειες κατά πάσα πιθανότητα θα έχρηζαν διεθνούς διαιτησίας επί ορισμένων θεμάτων, όπως η οροθέτηση των ακριβών μελλοντικών συνόρων μεταξύ των δύο οντοτήτων. Θα πρέπει, επίσης, να συνοδεύεται από ακλόνητες εγγυήσεις κατά τη διάρκεια μίας μεταβατικής περιόδου υπό αυστηρή εποπτεία για να εξασφαλιστεί ότι η Τουρκία θα αποσύρει τα στρατεύματά της, δεν θα προσαρτήσει την "ΤΔΒΚ", και θα παύσει την εμπλοκή της στις ελληνοκυπριακές υποθέσεις. Οι Ελληνοκύπριοι θα πρέπει αποδεδειγμένα να τερματίσουν τις κυρώσεις τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο εναντίον της Τουρκίας και να υποστηρίξουν την τουρκοκυπριακή είσοδο στην ΕΕ· σε αυτό το σημείο η διευθέτηση θα είναι πλήρης.

Σε περίπτωση μίας διευθέτησης κατά την οποία οι Τουρκοκύπριοι θα μεταβούν από ένα σύστημα ελεγχόμενο από την Άγκυρα σε ένα σύστημα του οποίου θα ηγείται η ΕΕ, όλα τα εμπλεκόμενα μέρη θα πρέπει να έχουν πλήρη συνείδηση των δραστησικών προσαρμογών που κάτι τέτοιο θα απαιτούσε. Η πλειοψηφία των κατοίκων στο βορρά διαθέτουν τουρκικές ταυτότητες, είτε είναι πολίτες της "ΤΔΒΚ", είτε ό-

ταιρική σχέση Ελλάδας-Τουρκίας-Κύπρου". Συνέντευξη στην Crisis Group, Αθήνα, Ιούνιος 2013. Βλ. επίσης το Ενημερωτικό Δελτίο του Crisis Group Europe Ν°64, Τουρκία και Ελλάδα: Καιρός να Επιλυθεί η Διένεξη στο Αιγαίο, 19 Ιουλίου 2011.

¹²⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Έλληνας αξιωματούχος, Αθήνα, Ιούνιος 2013.

¹³⁰ "Το βασικό πρόβλημα μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας είναι η Κύπρος. Χρειαζόμαστε μία συμφωνία ώστε να εκλείψει αυτή η δυσπιστία. Οι Έλληνες φίλοι μας έχουν αρχίσει να συζητούν με μας για την Κύπρο". Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος διευθυντής Κέντρου Μελετών, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014.

¹³¹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Χρήστος Στυλιανίδης, κυβερνητικός εκπρόσωπος, Κυπριακή Δημοκρατία, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

χι.¹³² Όπως συνέβη εν πολλοίς και με τα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας, η ΕΕ, με συμπληρωματική βοήθεια από την ευρύτερη διεθνή κοινότητα, θα πρέπει να αναλάβει την υποστήριξη της “ΤΔΒΚ”, το κόστος της οποίας αυτή τη στιγμή ανέρχεται κατά προσέγγιση στο 1 δισεκατομμύριο δολάρια ετησίως, για όσο διάστημα θα χρειαστεί ώστε να επιτευχθούν τα κριτήρια ένταξης στην ΕΕ.¹³³

1. Απογοητεύσεις σε Διεθνές Επίπεδο

Οι διεθνείς πιέσεις προς την Κύπρο προέρχονται από πολλές πλευρές. Ιδιαίτερα η Ρωσία φαινόταν να έχει στενές σχέσεις με τον Πρόεδρο Χριστόφια, ο οποίος είχε σπουδάσει στην Σοβιετική Ένωση, και επιπλέον ιστορικά η Μόσχα θεωρούσε την Κύπρο ως ένα μοχλό πίεσης εναντίον της Τουρκίας και, προσφάτως, ως έναν χρήσιμο εταίρο εντός της ΕΕ. Ωστόσο, η Ρωσία ήταν εμφανώς απύσχα τη στιγμή που η Κύπρος βρέθηκε σε ανάγκη και συνολικά έχει επιδείξει περισσότερο ενδιαφέρον να εξασφαλίσει πρόσβαση στην ακμάζουσα αγορά φυσικού αερίου της Τουρκίας.¹³⁴

Ο ΟΗΕ έχει ένα ρόλο-κλειδί. Η Ειρηνευτική Δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο είναι μία από τις παλαιότερες ειρηνευτικές αποστολές, ενώ μεγάλος αριθμός απεσταλμένων έχει προσπαθήσει να επιτύχει μία συμφωνία. Οι απογοητεύσεις είναι πολλές και αυξάνονται συνεχώς, με πολλούς διεθνείς αξιωματούχους να ομολογούν κατ’ ιδίαν ότι η αποτυχία των συνομιλιών κατά την περίοδο 2008-2012 έχει αυξήσει το σκεπτικισμό στις τάξεις των διπλωματών σχετικά με έναν ενδεχόμενο νέο γύρο συνομιλιών. Ο πλέον πρόσφατος ειδικός απεσταλμένος, Alexander Downer, δήλωσε δημοσίως ότι εσχάτως προσπαθούσε να “καταλάβει εάν η δημιουργία μίας δικαιοδικής, διζωνικής ομοσπονδίας ήταν όντως εφικτή, ή αν αυτή η ιδέα είναι απλώς ένα κενό γράμμα και θα έπρεπε να δοκιμαστεί κάποιο άλλο μοντέλο”.¹³⁵ Μετά την αποχώρησή του το Φεβρουάριο, τα αρχεία και το έργο του για την οργάνωση συναντήσεων μεταξύ των δύο κοινοτήτων θα μπορούσαν να υπαχθούν στο χαρτοφυλάκιο της επικεφαλής της Ειρηνευτικής Δύναμης, όπως έχει συμβεί και στο παρελθόν. Ο ΟΗΕ δεν μπορεί μονομερώς να διευρύνει την ατζέντα των συνομιλιών πέρα από τις υφιστάμενες παραμέτρους, όμως εάν οι δύο πλευρές συμφωνήσουν σε κάτι τέτοιο, η υπάρχουσα εντολή του ΟΗΕ θα αρκούσε: «να βοηθήσει τα μέρη στη διεξαγωγή ολοκληρωμένων διαπραγματεύσεων, οι οποίες θα στοχεύουν στην επίτευξη μίας συνολικής διευθέτησης του Κυπριακού προβλήματος».¹³⁶

Η Ουάσινγκτον έχει επιδείξει νέο ενδιαφέρον για την Κύπρο, εν μέρει χάρη στην παρουσία μίας αμερικανικής εταιρείας, της Noble Energy, η οποία έχει αναλάβει πρωτεύοντα ρόλο στις ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου σε Ισραήλ και

¹³² Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014.

¹³³ Επικοινωνία της Crisis Group, πρώην ανώτερος αξιωματούχος της ΕΕ, Φεβρουάριος 2014.

¹³⁴ “Έχω μόνο μία αόριστη ιδέα για την αξία [των κυπριακών κοιτασμάτων φυσικού αερίου]. Και, δεύτερον, γνωρίζουμε ότι υπάρχουν κάποια προβλήματα με την Τουρκία εκεί. Έτσι, όπως είπα, το θέμα είναι περίπλοκο”. Πρωθυπουργός Ντιμίτρι Μεντβέντεφ όπως αναφέρεται στο Alex Jackson, “Οι Αρνητικές Επιπτώσεις της Κυπριακής Κρίσης επί του Φυσικού Αερίου”, Natural Gas Europe, 2 Απριλίου 2013.

¹³⁵ Αλεξάντερ Ντάουνερ, ομιλία, ό. π. Επίσης το έθεσε ως εξής: “Ο ΟΗΕ είναι εδώ μόνο για να βοηθήσει. Αλλά στο τέλος, δε γίνεται ο ΟΗΕ να θέλει αυτή τη συμφωνία περισσότερο από τις δύο πλευρές. Αν οι Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι ηγέτες δεν μπορούν να συμφωνήσουν μεταξύ τους σε ένα μοντέλο για μία ενωμένη Κύπρο, τότε δεν μπορούμε να τους αναγκάσουμε”. Αντίγραφο Σημειώσεων του Ειδικού Συμβούλου του Γενικού Γραμματέα Αλεξάντερ Ντάουνερ μετά τη συνάντησή του με τον Γενικό Γραμματέα. Ξενοδοχείο Λήδρα Πάλας, Λευκωσία, 27 Απριλίου 2012.

¹³⁶ Όπως επαναλαμβάνεται στο Ψήφισμα 2135 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, 30 Ιανουαρίου 2014.

Κύπρο. Το Φεβρουάριο του 2014, ορισμένοι ανώτεροι Αμερικανοί αξιωματούχοι άσκησαν πίεση προς όλα τα εμπλεκόμενα μέρη για επανάληψη των συνομιλιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ.¹³⁷ Μία αμερικανική δικομματική ομάδα θεωρεί πως θα πρέπει να οριστεί ειδικός αμερικανός απεσταλμένος στην Κύπρο ώστε να προωθηί τα εθνικά συμφέροντα, τα οποία θα ενισχυθούν από μία ενδεχόμενη διευθέτηση, συμπεριλαμβανομένης και μίας εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ Ισραήλ και Τουρκίας.¹³⁸ Η Τουρκία υποστηρίζει την ιδέα για ορισμό ενός τέτοιου απεσταλμένου, ενώ ένας σημερινός Έλληνας ακαδημαϊκός δήλωσε ότι “οι ΗΠΑ είναι ο μόνος διαμεσολαβητής που μπορώ να σκεφτώ”.¹³⁹ Επί του παρόντος, κάτι τέτοιο δε φαίνεται να βρίσκεται στα άμεσα σχέδια της Ουάσινγκτον.¹⁴⁰ Όμως, εάν η υφιστάμενη αποστολή του ΟΗΕ για την παροχή των “καλών υπηρεσιών” του έλθει σε ένα πέρας, οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να διορίσουν έναν ανώτερο αξιωματούχο τους, ή να αναθέσουν ανάλογα καθήκοντα στις πρεσβείες τους, ή να ζητήσουν από έναν Αμερικανό πολιτικό που να τυγχάνει σεβασμού σε αμφότερα τα μέρη να προβεί σε κινήσεις έμμεσης αθόρυβης διπλωματίας κινούμενος μεταξύ Λευκωσίας, Άγκυρας και Αθήνας, έχοντας μια ανοικτή ατζέντα και εξετάζοντας διάφορες ιδέες πέρα από το υφιστάμενο στενό ομοσπονδιακό πλαίσιο.

Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει ευρεία επιρροή ως πρώην αποικιακή και εγγυήτρια δύναμη, αλλά και ως ο κύριος συντάκτης για θέματα της Κύπρου στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Η δυνατότητά της να ενεργεί αυτόνομα αμβλύνεται από την ανάγκη σεβασμού της συνεργασίας της με τη Λευκωσία στα πλαίσια της ΕΕ, την επιθυμία της να προστατεύσει τις κυρίαρχες βάσεις της στο νησί και την αμέριστη ανοικτή συμπαράστασή της προς την ενταξιακή πορεία της Τουρκίας.¹⁴¹ Παρ’ όλα αυτά, το 2010, ο Jack Straw, διακεκριμένος φίλος της Τουρκίας και πρώην υπουργός εξωτερικών, ήταν ο πρώτος ανώτερος Ευρωπαίος πολιτικός που έσπασε το ταμπού τασσόμενος υπέρ μίας διχοτόμησης.¹⁴² Αν οι Ελληνοκύπριοι αναζητούσαν βοήθεια για τη διερεύνηση εναλλακτικών λύσεων πέραν του υφιστάμενου αποτυχημένου ομοσπονδιακού πλαισίου διευθέτησης, το Λονδίνο θα ήταν σε μοναδική θέση να την παράσχει.

¹³⁷ “Από τη στιγμή που οι Αμερικανοί μπήκαν στη διαδικασία, τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν. Η πρεσβεία βοήθησε με τη σύνταξη [της κοινής δήλωσης], και χαιρέτισαν τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων με σαμπάνια”. Συνέντευξη στην Crisis Group, διπλωμάτης στην Κύπρο, Φεβρουάριος 2014. Παρ’ όλα αυτά, η εκπρόσωπος του State Department προέτρεψε τους δημοσιογράφους να μην “υπερ-καλύψουν” τις συναντήσεις και δήλωσε ότι δεν υπήρχε “νέα διαδικασία ή σύστημα σε εξέλιξη του οποίου να μην έχετε γνώση”. Jennifer Psaki, ενημερωτικό δελτίο, 4 Φεβρουαρίου 2014.
¹³⁸ Οι πρέσβεις Μόρτον Ι. Αμπράμοβιτς και Έρικ Σ. Έντελμαν, συμπρόεδροι, “Από την Ρητορική στην Πραγματικότητα: Επανασχεδιασμός της Πολιτικής των ΗΠΑ έναντι της Τουρκίας”, Bipartisan Policy Center, Οκτώβριος 2013.

¹³⁹ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, Κωνσταντινούπολη, Μάιος 2013.

¹⁴⁰ Συνέντευξη στην Crisis Group, Αμερικανός αξιωματούχος, Κωνσταντινούπολη, Νοέμβριος 2013.

¹⁴¹ Το Βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών αποθαρρύνει τους διπλωμάτες του από το να συζητούν άλλες εναλλακτικές για τις συνομιλίες στην Κύπρο πλην του υφιστάμενου πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών. Συνέντευξη στην Crisis Group, Βρετανός διπλωμάτης, Λονδίνο, Οκτώβριος 2013.

¹⁴² “Οι πιθανότητες μίας διευθέτησης [του Κυπριακού] θα αυξάνονταν σημαντικά εάν η διεθνής κοινότητα προσπερνούσε τα ταμπού, και ξεκινούσε να αναγνωρίζει δημόσια ότι, αν η ‘πολιτική ισότητα’ δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσα σε ένα κράτος, τότε θα μπορούσε μέσα σε δύο κράτη – βόρεια και νότια. Είναι καιρός για την κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου να εξετάσει επισήμως τη διχοτόμηση της Κύπρου αν αποτύχουν οι συνομιλίες”. Jack Straw: “Ούτε ‘αν’ ούτε ‘αλλά’, η Τουρκία θα πρέπει να είναι μέρος της ΕΕ”, The Times, 8 Νοεμβρίου 2010.

2. Ευρωπαϊκή Ευθύνη

Τις τελευταίες δεκαετίες, η Ευρώπη και οι θεσμοί της έχουν καταστεί παράγοντες στα ζητήματα της Κύπρου. Ορισμένα κράτη-μέλη με περιοχές που είναι επίφοβες για απόσχιση θα ήταν επιφυλακτικές ως προς το ενδεχόμενο οι Βρυξέλλες να αρχίσουν διαπραγματεύσεις σχετικά με την προσθήκη ενός μικρο-κράτους στην Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁴³ Αρχικά τουλάχιστον, μία ανεξάρτητη “ΤΔΒΚ” θα ήταν πράγματι μικρή, αδύναμη, θα έχρηζε εκτεταμένης εμπλοκής της ΕΕ, και θα ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με μία μάλλον δύσκολη γείτονα χώρα, την Τουρκία. Υπάρχουν ισχυρά επιχειρήματα, ωστόσο, υπέρ μίας γενναϊόδωρης προσέγγισης από πλευράς της ΕΕ. Έχει καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες να επανορθώσει για τον τρόπο με τον οποίο παρέβη τους δικούς της κανόνες αποδεχόμενη την Κυπριακή Δημοκρατία ως κράτος το οποίο μονοπωλείται από τους Ελληνοκύπριους, αποκλείει τους Τουρκοκύπριους, και επιπλέον έχει προβληματικά σύνορα.¹⁴⁴ Επίσης, πολλοί από αυτούς που γνωρίζουν τις εξελίξεις σε Βρυξέλλες και Ουάσινγκτον θεωρούν ότι το τέλμα, στο οποίο έχει περιέλθει το ζήτημα της διευθέτησης από το 2004 και έκτοτε, οφείλεται περισσότερο στην ελληνική και ελληνοκυπριακή “αντίθεση επί της αρχής” παρά σε τουρκική ή τουρκοκυπριακή “αδιαλλαξία”.¹⁴⁵

Η Ευρώπη έχει σημαντική υποχρέωση, αλλά και συνάμα συμφέρον, να αποκαταστήσει την ισορροπία στην ανατολική Μεσόγειο. Η αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης που θα προκύψει από μία ενδεχόμενη διευθέτηση θα μειώσει το οικονομικό βάρος, το οποίο θα κληθεί να αναλάβει ο Ευρωπαίος φορολογούμενος για να βοηθήσει τη Λευκωσία να βγει από την κρίση, ενώ παράλληλα μόνο μία διευθέτηση θα μπορούσε να καταστήσει βέβαιο ότι το φυσικό αέριο της ανατολικής Μεσογείου θα μπορέσει να διέλθει από την Κύπρο ή από τα χωρικά της ύδατα.¹⁴⁶ Θα ήταν, επίσης, ο πλέον προφανής τρόπος για να ξεπεραστούν οι σχετικές με την Κύπρο ενστάσεις που εμποδίζουν τη συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, των οποίων η Κυπρια-

¹⁴³ “Η διχοτόμηση φαίνεται αδύνατη, ίσως μία χαλαρή, χαλαρή ομοσπονδία... αλλά αν η διχοτόμηση αυτή συνέβαινε, δεν μπορώ να φανταστώ ότι θα τη σταματούσαμε. Θα συμφωνούσαμε σε ό,τι οι δύο πλευρές συμφωνήσουν”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ευρωπαίος ανώτερος διπλωμάτης, Λευκωσία, Σεπτέμβριος 2012.

¹⁴⁴ Ήδη από το 1999, το κοινοβούλιο της Ολλανδίας ψήφισε για να προσπαθήσει να εμποδίσει την είσοδο μίας διαιρεμένης Κύπρου, αλλά χωρίς αποτέλεσμα. Η ΕΕ υπέγραψε τη μη αναστρέψιμη Συνθήκη Ένταξης της Κυπριακής Δημοκρατίας ένα χρόνο πριν από την ψηφοφορία του Σχεδίου Ανάν – εν μέρει λόγω της στήριξης από την Ελλάδα, αλλά εν μέρει εξαιτίας της τουρκικής αδιαλλαξίας για αυτό το σημείο. Βλ. James Ker-Lindsay, Το Κυπριακό Πρόβλημα, ό. π., σ. 72-74. “Νιώθω προσωπικά εξαπατημένος από την κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας”. Günter Verheugen, Ευρωπαίος Επίτροπος, δήλωση στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 21 Απριλίου 2004. “Ποτέ δεν έχω δει τόση οργή μέσα σε ένα δωμάτιο, όπως στις 26 Απριλίου 2004 [καθώς οι Υπουργοί Εξωτερικών της ΕΕ προσπαθούσαν] να μην επιτρέψουν στους Τουρκοκύπριους να παγιωθούν από τους Ελληνοκύπριους... [αλλά στο τέλος] οι Ελληνοκύπριοι πήραν μία de facto διχοτόμηση που τους ικανοποιούσε και μία de jure αναγνώριση της ιδιότητάς τους ως μέλος της ΕΕ και του ΟΗΕ”. Jack Straw, ομιλία, ό.π.

¹⁴⁵ Συνέντευξη στην Crisis Group, διεθνής ανώτερος αξιωματούχος, Ιούνιος 2012. “Η αντίθεση Ελλήνων και Ελληνοκυπρίων για περαιτέρω διαπραγματεύσεις [από το 2004]... υπήρξε το κύριο εμπόδιο για τη συνέχιση και την περάτωσή τους”. Αμπράμοβιτς και Έντελμαν, “Από τη Ρητορική στην Πραγματικότητα”, ο. π.

¹⁴⁶ “Είναι εκπληκτικό το πόσο επένδυσε η ΕΕ στην ανάπτυξη της Κασπίας, αλλά για τη δική τους θαλάσσια λεκάνη [ανατολική Μεσόγειο], δεν κάνουν τίποτα. Κανένας Ευρωπαίος δεν μιλάει για την αναμόρφωση της περιοχής”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ισραηλινός αξιωματούχος, Λευκωσία, Νοέμβριος 2013.

κή Δημοκρατία και η Τουρκία είναι αντίστοιχα μέλη.¹⁴⁷ Επιπλέον, ούτε η ένταξη της “ΤΔΒΚ” στην ΕΕ πρόκειται να προσθέσει μεγάλο αριθμό νέων πολιτών στην ΕΕ, δεδομένου ότι 100.000 από τους 178.000 εγγεγραμμένους Τουρκοκύπριους έχουν ήδη ευρωπαϊκά διαβατήρια της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Κατ’ ιδίαν, ορισμένοι Ευρωπαίοι αξιωματούχοι και αξιωματούχοι του ΟΗΕ συμμερίζονται την ιδέα πως μία τουρκοκυπριακή ανεξαρτησία στο πλαίσιο της ΕΕ είναι πλέον άξια συζήτησης.¹⁴⁸ Ορισμένα κράτη-μέλη της ΕΕ απλώς αισθάνονται χαμένα (βλ. ενότητα IV.Γ παρακάτω).¹⁴⁹ Δημοσίως, ωστόσο, η έντονη ελληνοκυπριακή αντίθεση δεν αφήνει περιθώρια για συζήτηση. Επειδή οι Ελληνοκύπριοι ελέγχουν τη διεθνώς αναγνωρισμένη Κυπριακή Δημοκρατία και τη συμμετοχή της στην ΕΕ, η πλειοψηφία των ευρωπαϊκών και άλλων υπουργείων εξωτερικών, αλλά και των διεθνών οργανισμών, δεν επιτρέπουν στους αξιωματούχους τους να προτείνουν εναλλακτικές που να βρίσκονται εκτός του επισήμως συμφωνημένου πλαισίου του ΟΗΕ για μία διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία.¹⁵⁰ Ωστόσο, σε περίπτωση που η Λευκωσία αποφάσιζε ότι μία νέα προσέγγιση, συμπεριλαμβανομένου και του ενδεχομένου μίας συμφωνημένης διχοτόμησης, θα ήταν προς το συμφέρον της, τα κράτη της ΕΕ – και ο ΟΗΕ – φυσιολογικά θα ακολουθούσαν την προσέγγιση αυτή.¹⁵¹

¹⁴⁷ Εξαιτίας των διενέξεων μεταξύ Κύπρου-Τουρκίας, “η ΕΕ και το ΝΑΤΟ συνεργάζονται με μεγάλη δυσκολία, κάτι που αποβαίνει εις βάρος της ασφάλειας στην Ευρώπη”. Rem Korteweg, “Φυσικό Αέριο σε ταραγμένα ύδατα;”, Κέντρο Ευρωπαϊκής Μεταρρύθμισης, 13 Ιανουαρίου 2014.

¹⁴⁸ “Αυτό ακούγεται τόσο λογικό”. Συνέντευξη στην Crisis Group, πρέσβης κράτους μέλους εκ των πυρήνων της ΕΕ, Άγκυρα, Φεβρουάριος 2014.

¹⁴⁹ Συνεντεύξεις στην Crisis Group, αξιωματούχοι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς επίσης και Ευρωπαίοι και άλλοι διπλωμάτες που βρίσκονται στη Λευκωσία, Ιανουάριος – Δεκέμβριος 2013. “Δεν υπάρχουν συγκεκριμένα επιχειρήματα, δεν υπάρχει πολιτική για την Κύπρο για να παρουσιαστεί στην Τουρκία”. Συνέντευξη στην Crisis Group, πρέσβης κράτους μέλους εκ των πυρήνων της ΕΕ, Κωνσταντινούπολη, Δεκέμβριος 2013.

¹⁵⁰ Το Ηνωμένο Βασίλειο, για παράδειγμα. Συνέντευξη στην Crisis Group, Βρετανός διπλωμάτης, Άγκυρα, Φεβρουάριος του 2014.

¹⁵¹ “Πολλοί άνθρωποι αντιλαμβάνονται ότι είναι αναπόφευκτο... Μπορεί να υπάρξουν κάποιοι λεονταρισμοί εκ των προτέρων, αλλά κανένα άλλο κράτος της ΕΕ δεν μπορεί να πει κάτι [για να το εμποδίσει πραγματικά]”. Συνέντευξη στην Crisis Group, πρώην ανώτερος αξιωματούχος της ΕΕ, Φεβρουάριος 2014.

IV. Ένα Νέο Είδος Ευρωπαϊκής Διευθέτησης

Προχωρώντας προς το νέο γύρο συνομιλιών για μία ομοσπονδιακή επανένωση το Φεβρουάριο του 2014, αμφότερα τα μέρη απέκλεισαν ρητά το ενδεχόμενο μονομερούς απόσχισης.¹⁵² Ωστόσο, η Crisis Group πιστεύει ότι θα μπορούσε τώρα να εξεταστεί μία λύση δύο κρατών, καθώς η έρευνά της, οι συνεντεύξεις που έχει πραγματοποιήσει και η ανάλυση που έχει διεξάγει καταδεικνύουν ότι οι προοπτικές για μία ομοσπονδιακή επανένωση έχουν μειωθεί σοβαρά τα τελευταία χρόνια. Οι δύο πλευρές θα μπορούσαν συνελπώς να εξετάσουν τις εκατέρωθεν θέσεις σχετικά με όλους τους εναλλακτικούς διακανονισμούς. Μετά από προσεκτική εξέταση, θα μπορούσαν να στραφούν σε φόρμουλες οι οποίες προς το παρόν δεν τυγχάνουν επαρκούς υποστήριξης. Θα μπορούσαν, ωστόσο, να καταλήξουν στο συμπέρασμα, στο οποίο έχει καταλήξει και η Crisis Group, ότι μία τουρκοκυπριακή ανεξαρτησία εντός της ΕΕ, η οποία θα ερχόταν ως προϊόν αμοιβαίας συμφωνίας, θα μπορούσε να αντανakλά το ειρηνικό status quo και να εξυπηρετεί τα συμφέροντα όλων των Κύπριων.

Μία ψύχραιμη εξέταση του συναινετικού διαχωρισμού ως επιλογή για την Κύπρο δεν θα πρέπει να εκλαμβάνεται απαραίτητα ως προηγούμενο, καθιστώντας μία τέτοια επιλογή πιο αποδεκτή και σε άλλες διαμάχες. Η διχοτόμηση ενός υφισταμένου κράτους θα πρέπει να αποτελεί την έσχατη λύση και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη παράγοντες όπως το κατά πόσον το κράτος έχει χάσει την ηθική ή de facto εξουσία του επί των εδαφών που επιθυμούν να αποσχιστούν, το εάν έχουν διερευνηθεί όλες οι εναλλακτικές λύσεις, συμπεριλαμβανομένων και διαπραγματεύσεων που διεξήχθησαν καλή τη πίστη, και κυρίως το εάν το βήμα αυτό θα προκαλούσε νέα κύματα βίας.

Η Crisis Group θέτει, επίσης, ως γνώμονα το κατά πόσο η κάθε επιλογή είναι ρεαλιστική και ποια από αυτές θα μπορούσε να οδηγήσει σε μία καλύτερη διακυβέρνηση. Η Κύπρος φαίνεται εδώ και αρκετό καιρό να έχει πάρει κάποιους μονόδρομους, οι οποίοι εμφανώς οδηγούν προς την κατεύθυνση της διχοτόμησης, όπως: ο πολιτικός διαχωρισμός της πλειοψηφίας από τις μικρότερες κοινότητες το 1963, ο γεωγραφικός διαχωρισμός το 1974, και η κατά καιρούς απόρριψη από αμφότερα τα μέρη των έκτοτε προσπαθειών του ΟΗΕ προς μία ομοσπονδιακή επανένωση.

Επιπλέον, αν οι Ελληνοκύπριοι συμφωνούσαν πως κάτι τέτοιο θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντά τους, η ανεξαρτησία της “ΤΔΒΚ” θα μπορούσε να προσεγγιστεί με έναν πιο ορθολογικό και ομαλό τρόπο, ενώ η ένταξη στην ΕΕ θα διασφάλιζε πως το νέο τουρκοκυπριακό κράτος θα ανταποκρίνεται σε δεδομένα αντικειμενικά κριτήρια. Η πιθανότητα μία τέτοια διχοτόμηση να πυροδοτούσε επιπλέον “αποσχίσεις εξ αντανakλάσεως” ή περαιτέρω εθνοτική βία εντός κάποιου εκ των δύο νέων κρατών είναι πραγματικά περιορισμένη. Η δημιουργία νέων κρατών συχνά συναντά ισχυρή διεθνή αντίδραση, αλλά αν οι δύο πλευρές στην Κύπρο συμφωνήσουν, ο ειρηνικός διαχωρισμός της Τσεχοσλοβακίας θα μπορούσε να αποτελέσει ένα υπόδειγμα.

Για λόγους απλούστευσης, η παρούσα έκθεση δεν εξετάζει άλλες πιθανές εναλλακτικές για μία διευθέτηση. Μία “συνομοσπονδία” απορρίπτεται από τους Ελληνοκύπριους και είναι δύσκολο να γίνει διακριτή από μία «διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία” (βλέπε τμήμα IV.Γ παρακάτω).¹⁵³ Μία ανεξαρτησία χωρίς προοπτική έντα-

¹⁵² Για την κοινή διακήρυξη, βλ. <http://bit.ly/1cHFz22>.

¹⁵³ Περίπου το 77% των Ελληνοκύπριων υποστηρίζουν ότι μία συνομοσπονδία είναι εντελώς απαράδεκτη. “Κύπρος 2015”, ο. π. “Δεν τίθεται θέμα συνομοσπονδίας”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Φεβρουάριος 2014. “Η ιδέα της συνομοσπονδίας είναι μία πλάνη.

ξης στην ΕΕ θα ήταν άδικη προς τους Τουρκοκύπριους, οι οποίοι το 2004 υπερψήφισαν το σχέδιο επανένωσης, το οποίο υποστηριζόταν από τον ΟΗΕ και την ΕΕ, και τελικά έμειναν αποκλεισμένοι εξαιτίας της μαζικής καταψήφησης του σχεδίου Ανάν από τους Ελληνοκύπριους. Οι Βρυξέλλες αναγνωρίζουν επίσημα ολόκληρο το νησί ως μέρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επειδή, η αναγνώριση αυτή θα μπορούσε να ερμηνευθεί ότι αφορά στις περιοχές που ελέγχει το κράτος μελός, δηλαδή η Κυπριακή Δημοκρατία, σε περίπτωση αλλαγής των συνόρων του κράτους αυτού, η ΕΕ θα πρέπει να πράξει αναλόγως ώστε οι Τουρκοκύπριοι να μη μείνουν εκτός.

Εξαιρείται επίσης κάθε σενάριο κατά το οποίο οι Τουρκοκύπριοι θα γίνουν απλά τμήμα της Τουρκίας, είτε με προσάρτηση είτε με λαϊκή ψήφο. Πρώτον, οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι οι Τουρκοκύπριοι δεν επιθυμούν κάτι τέτοιο. Δεύτερον, αυτό θα ήταν άδικο προς τους Ελληνοκύπριους, καθώς θα αποτελούσε εμφανή επιβράβευση της χρήσης βίας από την Τουρκία στο νησί το 1974.¹⁵⁴ Τρίτον, η Τουρκία εξακολουθεί να απέχει πολύ από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τουρκικά σύνορα εντός του νησιού θα καθιστούσαν τη διαίρεση μεταξύ των δύο κοινοτήτων βαθύτερη σε σύγκριση με μία ενδεχόμενη συνύπαρξη της Κυπριακής Δημοκρατίας με μία “Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου” εντός της ΕΕ.

Μία τρίτη εναλλακτική, η οποία συνίσταται στην επανένωση της Κύπρου ως ενιαίο κράτος, και η οποία τυγχάνει της υποστήριξης των περισσότερων Ελληνοκυπρίων, φαντάζει ανέφικτη. Ο υφιστάμενος διαχωρισμός αποτελεί μία σκληρή πραγματικότητα, και το 60% των Τουρκοκυπρίων θεωρούν μία τέτοια επανένταξη “εντελώς απαράδεκτη”.¹⁵⁵

Οι ακόλουθες επτά ενότητες εξετάζουν τους έξι επίσημους τομείς των διαπραγματεύσεων και έναν ανεπίσημο (υψηκότητα). Ερευνούν το βαθμό κατά τον οποίο ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος εντός της ΕΕ θα μπορούσε να εξυπηρετεί τα δεδηλωμένα και εμφανή συμφέροντα των κύριων εμπλεκόμενων μερών.

A. Προς Αποφυγή Ενός Κυβερνητικού Αδιεξόδου

Στη λίστα που συνέταξε ο ΟΗΕ με τις προσωρινές συγκλίσεις οι οποίες προέκυψαν από τη διαδικασία των ετών 2008-2014, οι είκοσι από τις 75 σελίδες αφορούν σε ζητήματα διακυβέρνησης και κατανομής της εξουσίας. Η κάθε μία από τις δύο κοινότητες θα αναδείξουν έναν πρόεδρο και έναν αντιπρόεδρο με θητείες διάρκειας έξι ετών· ένα υπουργικό συμβούλιο με ελληνοκυπριακή πλειψηφία· μία γερουσία με ίση εκπροσώπηση· ένα κοινοβούλιο με αναλογική εκπροσώπηση της τουρκοκυπριακής κοινότητας (πιθανόν κατά το ένα τέταρτο)· 22 τομείς ομοσπονδιακής αρμοδιότητας, συμπεριλαμβανομένων ζητημάτων της ΕΕ, αμυντικής πολιτικής, και λειτουργίας της κεντρικής Τράπεζας· καθώς και κάποιους μηχανισμούς υπέρβασης ενδεχόμενων αδιεξόδων και εθνοτικές ποσοστώσεις που θα εφαρμόζονται στα δικαστήρια και τις ομοσπονδιακές δημόσιες υπηρεσίες.

Ο διορισμός υπουργών και η ψηφοφορία σε επίπεδο υπουργικού συμβουλίου ήταν πολύπλοκος ώστε να εξασφαλιστεί η ισορροπία ανάμεσα στις εθνοτικές ομάδες

Η μόνη “συνομοσπονδία” είναι αυτή της Ελβετίας, και αυτή είναι στην πραγματικότητα μία ομοσπονδία “Επικοινωνία της Crisis Group, πρώην ανώτερος αξιωματούχος της ΕΕ, Ιανουάριος 2014.

¹⁵⁴ Η Τουρκία υποστηρίζει ότι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις ήταν νόμιμες, σύμφωνα με τη θέση της ως εγγυητρια δύναμη, για να ανατρέψει την προσπάθεια της Ελλάδας να προσαρτήσει το νησί μέσα από ένα πραξικόπημα. Ωστόσο, το δεύτερο κύμα των επιθέσεων αυτών οδήγησε στην κατάληψη περισσότερων εδαφών μετά την πτώση του πραξικοπηματικού καθεστώτος.

¹⁵⁵ “Κύπρος 2015”, ό.π.

και να μετριάστούν οι ανησυχίες για κυριαρχία μίας μόνο ομάδας.¹⁵⁶ Όλα τα τμήματα των ομοσπονδιακών δημόσιων υπηρεσιών θα πρέπει να λαμβάνουν αποφάσεις που να βρίσκονται “σε συμφωνία με την αρχή της πολιτικής ισότητας όπως αυτή ορίζεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ”. Παρά το ασυνήθιστο επίπεδο τεχνικών λεπτομερειών αναφορικά με την ιεραρχία ή τους κανόνες λειτουργίας των δικαστηρίων, οι δύο πλευρές δεν μπόρεσαν να συμφωνήσουν εάν, για παράδειγμα, οι συνιστώσες μία ομοσπονδίας θα αποκαλούνταν συστατικά κράτη ή ομοσπονδιακές μονάδες, ούτε εάν αυτές θα διέθεταν υπουργεία ή τμήματα. Οι Τουρκοκύπριοι πίεζαν για ένα επίπεδο αυτονομίας σε ό,τι αφορά τη σύναψη συμφωνιών με τρίτους και στη διαχείριση του εναερίου χώρου τους, καταδεικνύοντας μία προσέγγιση που προσομοίαζε περισσότερο με ανεξαρτησία παρά με ομοσπονδία.

Κορυφαίος σχολιαστής με έδρα στην Κύπρο συμπεραίνει: “Η πραγματική βιωσιμότητα μίας συμβιβαστικής λύσης θα μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση. Οποιαδήποτε δι-εθνική ομοσπονδία στη βάση της πολιτικής ισότητας θα ήταν πολύ δύσκολο να λειτουργήσει”.¹⁵⁷ Ένας ανώτερος συντηρητικός Ελληνοκύπριος πολιτικός διέκρινε κάποια πλεονεκτήματα στη λύση των δύο κρατών: “Σε αυτή την περίπτωση, τουλάχιστον, θα μπορούσαμε να γράψουμε ένα κατάλληλο σύνταγμα για να αντικαταστήσουμε αυτό του 1960”.¹⁵⁸ Παρομοίως, όπως επεσήμανε ένας Τουρκοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής: “αν οι Ελληνοκύπριοι επιθυμούν έντονα να διατηρήσουν ένα ενιαίο κράτος με τον ίδιο τρόπο που έχουν συνηθίσει από το 1963 κι έκτοτε, θα μπορούσαν να διατηρήσουν μία παρόμοια δομή χωρίς να διαμοιράζονται την εξουσία με τους Τουρκοκύπριους, ενώ στα πλαίσια μίας διευθέτησης θα επιτρεπόταν στους τελευταίους να έχουν το δικό τους ανεξάρτητο κράτος”.¹⁵⁹

B. Το Περιουσιακό Ζήτημα Έχει Σημασία

Όλες οι διαπραγματεύσεις επί του Κυπριακού έχουν αντιμετωπίσει ένα θεμελιώδες ζήτημα: τα δύο-τρίτα με τρία-τέταρτα της έγγειας ιδιοκτησίας στο βορρά ανήκουν αναμφισβήτητα σε Ελληνοκύπριους, ενώ πιθανόν το ένα-όγδοο της έγγειας ιδιοκτησίας στον ελληνοκυπριακό νότο να ανήκει στους Τουρκοκύπριους.¹⁶⁰ Το ιδιοκτησιακό ζήτημα ανέκαθεν αποτελούσε αντικείμενο ξεχωριστής συζήτησης από το εδαφικό ζήτημα, όμως είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Όσο περισσότερα εδάφη θα επιστρέψει η τουρκική πλευρά τόσο περισσότεροι Ελληνοκύπριοι θα ανακτήσουν τα σπίτια τους.¹⁶¹ Δεδομένου ότι μία λύση δύο κρατών θα αποτελέσει την εναλλακτική κατά την οποία θα επιστραφεί η μεγαλύτερη δυνατή έκταση, αυτό θα ήταν το καλύτερο σημείο εκκίνησης και για τις δύο πλευρές προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης

¹⁵⁶ Έτσι, ο επικεφαλής και ο αναπληρωτής κάθε νέας πρεσβείας θα πρέπει να προέρχεται από κάθε μία από τις δύο κοινότητες. Και το παρακάτω σχετικά με το Υπουργικό Συμβούλιο: “Η Προεδρία θα ορίζει από κοινού τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου. Αν αποτύχει να το πράξει, αλλά τα μέρη συμφωνήσουν σε έναν συγκεκριμένο αριθμό Υπουργών από κάθε κοινότητα, αυτοί θα πρέπει να ορίζονται από κοινού. Οι υπόλοιποι Ελληνοκύπριοι Υπουργοί θα οριστούν από το ελληνοκυπριακό μέλος της προεδρίας και οι υπόλοιποι Τουρκοκύπριοι Υπουργοί από το τουρκοκυπριακό μέλος της προεδρίας”. “Συγκλίσεις”, ό.π.

¹⁵⁷ Hubert Faustmann, “Μπορεί το Ζήτημα να Λυθεί;”, ό. π., σελ. 2.

¹⁵⁸ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

¹⁵⁹ Κουντρέτ Οζερσάι, “Εξάντληση και Ώρα για Αλλαγή”, ό.π., σελ. 411.

¹⁶⁰ Βλ. Έκθεση της Crisis Group, Κύπρος: Προς Γεφύρωση του Χάσματος στο Ιδιοκτησιακό, ό. π.

¹⁶¹ “Οι διαπραγματεύσεις ήταν βασανιστικές... εμείς, ή αυτοί, έφτασαν αρκετά κοντά σε μία μέθοδο [υπολογισμού του ποιος θα αποζημιώσει ποιον και πώς]. Αλλά αυτό δε θα λυθεί μέχρι οι εδαφικές διευθετήσεις [να αποσαφηνιστούν] “. Αλεξάντερ Ντάουνερ, ομιλία, ό. π.

των εκκρεμών ζητημάτων επί του ιδιοκτησιακού. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμπεριλάβει και την απόσυρση των τουρκοκυπριακών αξιώσεων για παρεκκλίσεις από το δίκαιο της ΕΕ κατόπιν μίας διευθέτησης, οι οποίες θα εμπόδιζαν την απόκτηση ιδιοκτησίας από πλευράς των Ελληνοκύπριων σε ένα μελλοντικό τουρκοκυπριακό κράτος-μέλος της ΕΕ.¹⁶²

Η επιστροφή των περιουσιών έχει υπάρξει εδώ και καιρό ζήτημα πρωταρχικής σημασίας για τους Ελληνοκύπριους, των οποίων το ένα-τρίτο πιθανόν να είναι πρόσφυγες ή απόγονοι προσφύγων. Κατά τις συνομιλίες των ετών 2008-2012 συμφωνήθηκε ότι οι εκτοπισμένοι ιδιοκτήτες διατηρούσαν τα δικαιώματα επί των περιουσιών τους και ότι το ζήτημα θα αντιμετωπιζόταν μέσω αποζημίωσης, ανταλλαγής, ή αποκατάστασης. Η δημόσια περιουσία θα ετίθετο υπό την ιδιοκτησία του συστατικού κράτους, και η γη θα απαλλοτριωνόταν προς εκπλήρωση ενός “δημοσίου συμφέροντος”, όπως οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας, το οποίο θα οριζόταν επακριβώς στο μέλλον. Θα επιζητείτο και η συνδρομή ενός συνεδρίου δωρητών. Σε μία προσπάθεια να αυξήσουν την αξία του χαρτοφυλακίου τους, οι Τουρκοκύπριοι παρουσίασαν ιδέες όπως μία παγκύπρια Εταιρεία Ανάπτυξης Ακινήτων. Η επιτροπή αυτή θα αναλάμβανε τουλάχιστον όλες τις τουρκοκυπριακές περιουσίες στο νότο, προσφέροντας μακροπρόθεσμους “εγγυημένους οικονομικούς τίτλους”, ή επιζητώντας αποζημίωση για ενδεχόμενη πρόσθετη αξία που θα προέκυπτε από έναν αγωγό νερού από την Τουρκία, ο οποίος αναμένεται να ολοκληρωθεί το 2014.

Ελλείπει μίας λύσης, ωστόσο, το status quo είναι γεμάτο δυσκολίες και οικονομικά μειονεκτήματα για αμφότερες τις πλευρές. Έως το Φεβρουάριο του 2014, 5.726 Ελληνοκύπριοι είχαν αφηφήσει την κυβέρνησή τους και είχαν υποβάλει αιτήσεις για έκδοση μίας απόφασης από την Τουρκοκυπριακή Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας. Ο θεσμός αυτός εγκαινιάστηκε το 2005 και εγκρίθηκε ως μέσο αποκατάστασης από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το 2010. Έως τώρα έχει καταβάλει αποζημιώσεις ύψους 145 εκατομμυρίων στερλινών, στις 471 υποθέσεις που έχουν τελεσδικήσει. Εννέα από αυτές εμπεριείχαν στοιχεία ανταλλαγής ή αποκατάστασης.¹⁶³ Η επιτροπή έχει καταβάλει πληρωμές για λιγότερο από το 1 τοις εκατό των ελληνοκυπριακών περιουσιών (σε έκταση), ενώ οι Ελληνοκύπριοι ενίοτε λαμβάνουν μόνο το ένα-τρίτο της αγοραίας αξίας των περιουσιών τους.¹⁶⁴

Την ίδια στιγμή, η Τουρκία, οι Τουρκοκύπριοι και ακόμη και οι ξένοι που αγοράζουν ακίνητα στη Βόρεια Κύπρο βρίσκονται συνεχώς υπό την απειλή δαπανηρών νομικών διαδικασιών σε διεθνές επίπεδο, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε βαριά πρόστιμα. Κάτι τέτοιο θα συμβεί κυρίως σε περιπτώσεις που οι ελληνοκυπριακές περιουσίες έχουν γίνει αντικείμενο σφετερισμού. Ανεξάρτητα από τη μορφή την οποία θα λάβει μία ενδεχόμενη διευθέτηση, για όλες τις περιουσίες που έχουν περιέλθει σε

¹⁶² “Θα αισθανόμαστε πιο ασφαλείς. Δε θα έχουμε ανάγκη από αποκλίσεις [που να περιορίζουν την αγορά ακινήτων από Ελληνοκύπριους και το δικαίωμα διαμονής τους στο βόρειο τμήμα της Κύπρου]. Θα δώσουμε περισσότερα ακίνητα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

¹⁶³ Ιστότοπος της επιτροπής, www.tamk.gov.ct.tr/

¹⁶⁴ “Πριν τέσσερα ή πέντε χρόνια, [οι πελάτες μου] φαινόταν να παίρνουν κατά μέσο όρο λίγο πάνω από το 50 τοις εκατό της σημερινής τουρκοκυπριακής αξίας του ακινήτου. Σήμερα το ποσοστό αυτό φαίνεται να έχει μειωθεί, ακόμη και στο ένα τρίτο – η διαδικασία “διαπραγματεύσεως [είναι] πιο σκληρή και... οι άνθρωποι αποδέχονται λιγότερα”. Επικοινωνία της Crisis Group, Τουρκοκύπριος δικηγόρος ειδικός σε θέματα ακίνητης περιουσίας, Φεβρουάριος 2014. Ένας Ελληνοκύπριος εξειδικευμένος δικηγόρος δήλωσε ότι λιγότερο από το 1 τοις εκατό των 1,3 εκατομμυρίων στρεμμάτων της ελληνοκυπριακής γης στο βορρά έχουν αποπληρωθεί. Συνέντευξη στην Crisis Group, Αχιλλέας Δημητριάδης, Φεβρουάριος 2014.

τρίτους θα πρέπει να υπάρξει κάποιος τρόπος αποζημίωσης, ακόμη κι αν ο αριθμός των Ελληνοκύπριων που θα επέστρεφαν στα σπίτια τους υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση είναι ελάχιστος.¹⁶⁵ Παρομοίως, αποζημίωσης χρήζουν και οι Τουρκοκύπριοι που δεν κατοικούν τώρα σε περιοχές ελεγχόμενες από την Κυπριακή Δημοκρατία, και οι οποίοι έχουν ελάχιστες πιθανότητες να αποζημιωθούν για τις εγκαταλειφθείσες εκεί περιουσίες τους, εκτός αν ζούσαν στο εξωτερικό πριν από το 1974.¹⁶⁶

Διαφωνώντας με τις προσπάθειες της κυβέρνησής του να εμποδίσει τους Ελληνοκύπριους, οι οποίοι υποβάλλουν με σταθερό ρυθμό αιτήσεις για αποζημίωση στην Τουρκοκυπριακή Επιτροπή Ακίνητης Περιουσίας, ένας ανώτερος αξιωματούχος δήλωσε ότι το ζήτημα θα μπορούσε να λυθεί ακόμη και πριν από μία διευθέτηση. “Χρειαζόμαστε έναν συνδυασμό ανταλλαγής και αποκατάστασης. Αποκατάσταση για τους Ελληνοκύπριους δεν σημαίνει ότι θα πάνε να ζήσουν εκεί, και εάν θα μπορούσαν να ανταλλαχθούν οι εδώ τουρκοκυπριακές περιουσίες, θα ήταν τότε δυνατό να αναπτυχθούν. [Για την οικονομία], αυτό είναι ακόμη πιο σημαντικό κι από την μείωση του αμυντικού προϋπολογισμού”.¹⁶⁷

Γ. Η Λύση της Ε.Ε.

Οι Ελληνοκύπριοι έχουν θέσει ως στόχο μία “Ευρωπαϊκή Λύση” ως προς τη διχοτόμηση του νησιού.¹⁶⁸ Ανώτεροι αξιωματούχοι θεωρούν απαραίτητο υπό οποιαδήποτε διευθέτηση η Κύπρος να αρθρώνει ενιαίο λόγο και “να λειτουργεί εντός των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων”.¹⁶⁹ Για να αντιμετωπίσουν τις ευρωπαϊκές υποχρεώσεις τους σε ένα επανενωμένο μελλοντικό κράτος, οι δύο πλευρές κατά τη διάρκεια των συνομιλιών της περιόδου 2008-2012 προέβλεψαν πως οι δύο συνιστώσες οντότητες του νησιού θα λαμβάνουν αποφάσεις μέσω ενός αρτηριοσκληρωτικού δικτύου αξι-

¹⁶⁵ Το 10 τοις εκατό των Ελληνοκύπριων υποστηρίζουν ότι σίγουρα θα επέστρεφαν, το 7 τοις εκατό υποστηρίζουν ότι ίσως να το έπρατταν. “Ελληνοκυπριακές ομάδες εστιασμένης συζήτησης αποκάλυψαν ότι οι άνθρωποι θέλουν πίσω τα σπίτια τους, καθώς πρόκειται για αυτό που τους συνδέει με το παρελθόν τους... [πολλοί] δεν μπορούν να αναλογιστούν μία διαφορετική διευθέτηση.... Οι συμμετέχοντες [στη δημοσκόπηση] αναφέρθηκαν επίσης στην προφανή αμέλεια των πολιτικών ηγετών να προετοιμάσουν τους πολίτες μέσω ρεαλιστικών προσδοκιών σχετικά με το τι θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω μιας πολιτικής διευθέτησης “. “Κύπρος 2015”, ό. π.

¹⁶⁶ Κάθε πώληση πρέπει να εγκριθεί από ένα ελληνοκυπριακό εποπτικό συμβούλιο. Σύμφωνα με ελληνοκυπριακές στατιστικές, το 7,9 τοις εκατό της γης των Τουρκοκύπριων στο νότο πουλήθηκε μεταξύ του 1974 και του τέλους του έτους του 2013. Πληροφορίες του Τμήματος Κτηματολογίου και Χωρομετρίας, σε απάντηση κοινοβουλευτικής ερώτησης, 26 Ιανουαρίου 2014. Αυτή η ακίνητη περιουσία περιλαμβάνει περίπου 6.000 σπίτια που νοικιάζονται και συντηρούνται από την Κυπριακή Δημοκρατία. “Η μακροχρόνια εκμετάλλευση των τουρκοκυπριακών περιουσιών: Η διαχείριση είναι προβληματική”, Φιλελεύθερος, 3 Φεβρουαρίου 2014.

¹⁶⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

¹⁶⁸ “Η παράμετρος ΕΕ είναι πρωταρχικής σημασίας. Μία συμφωνία θα πρέπει να λάβει υπόψη το κοινοτικό κεκτημένο [νομολογία της ΕΕ] σε ό,τι αφορά την ασφάλεια, τις εγγυήσεις, την επικράτεια. Δεν είμαστε έτοιμοι να κάνουμε τίποτα που να θέτει αυτό υπό αμφισβήτηση. Θα πρέπει οι Τουρκοκύπριοι να είναι σύμφωνοι, θα πρέπει εμείς να δείξουμε ότι δεν επιθυμούμε να κυριαρχήσουμε επάνω τους, και να έχουμε διασφαλίσεις από την ΕΕ”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ανδρέας Μαυρογιάννης, Ελληνοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής, 12 Σεπτεμβρίου 2013.

¹⁶⁹ Συνέντευξη στην Crisis Group, Χρήστος Στυλιανίδης, κυβερνητικός εκπρόσωπος, Κυπριακή Δημοκρατία, Λευκωσία, Ιούνιος 2013. “Θέλουμε ένα λειτουργικό, δημοκρατικό κράτος μέλος της ΕΕ”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ανδρέας Μαυρογιάννης, επικεφαλής διαπραγματευτής, ελληνοκυπριακή κοινότητα, 12 Σεπτεμβρίου 2013.

ωματούχων και αναπληρωτών και από τις δύο κοινότητες και μέσα από πολλαπλά επίπεδα εθνοτικά σταθμισμένων επιτροπών.¹⁷⁰

Μεταξύ των Ελληνοκύπριων, ο όρος “ευρωπαϊκή λύση” μπορεί, ωστόσο, να χρησιμοποιηθεί για να νομιμοποιήσει μία εθνικιστική θέση, σύμφωνα με την οποία η πλειοψηφία του νησιού θα αναδειχτεί κυρίαρχη, οι μειοψηφίες θα πρέπει να επιστραφούν μαζικά, και οι παρεκκλίσεις σχετικά με το θέμα της ελεύθερης εγκατάστασης θα είναι ελάχιστες.¹⁷¹ Άλλοι Ελληνοκύπριοι πιστεύουν πως ένα αμιγώς δικαιονομικό κράτος δεν θα λειτουργούσε, ακριβώς όπως δεν λειτουργήσε και κατά τη δεκαετία του 1960, και πως μία προσέγγιση στη βάση των ατομικών δικαιωμάτων θα ήταν η πιο δίκαιη. Για να υποστηρίξουν αυτό το επιχείρημά τους, επισημαίνουν ότι ίσως ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της δημοκρατίας τους (συμπεριλαμβανομένων και των παράνομων μεταναστών που ίσως φτάνουν το ένα τρίτο) δεν είναι Ελληνοκύπριοι· η ιδέα πως η Κύπρος ανήκει μόνο σε Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους φαίνεται πλέον παρωχημένη.¹⁷²

Οι Τουρκοκύπριοι ανησυχούν πως ενδεχόμενη απώλεια της κοινότητάς τους θα σήμαινε την πλήρη κυριαρχία των Ελληνοκύπριων. Υποστηρίζουν ότι η αρχή της “πολιτικής ισότητας” αποτελεί κριτήριο μίας διευθέτησης, το οποίο τυγχάνει και της επιδοκμασίας του ΟΗΕ. Κάνουν ένα βήμα παραπάνω και αξιώνουν από τους Ελληνοκύπριους (άρα και από την ΕΕ) την αναγνώριση τουλάχιστον μίας υπολειπόμενης εθνικής κυριαρχίας σε περίπτωση που η νέα ομοσπονδία δεν προχωρήσει (βλέπε τμήμα II.A παραπάνω). Σε συναντήσεις διπλωματίας δεύτερης τροχιάς, οι Ελληνοκύπριοι αναζητούν και αυτοί παρόμοιες ρήτρες διαφυγής για να εξασφαλίσουν μία ασφαλή επιστροφή στη δομή της Κυπριακής Δημοκρατίας.¹⁷³

Ορισμένες ανεξάρτητες εκτιμήσεις έχουν εγείρει τεχνικές αντιρρήσεις ως προς την νομιμότητα της “ΤΔΒΚ” να σταθεί μόνη της ως ανεξάρτητο κράτος.¹⁷⁴ Όμως, αν οι Ελληνοκύπριοι συμφωνούν – διαφορετικά ένας τέτοιος διαχωρισμός είναι αδύνατος – οι περισσότερες νομικές ενστάσεις θα εξέλιπαν.¹⁷⁵ Το διεθνές δικαίο επί του συγκεκριμένου ζητήματος είναι, στην καλύτερη περίπτωση, αμφίσημο.

¹⁷⁰ “Συγκλίσεις”, ό.π.

¹⁷¹ “Παρά το εϋηχο όνομά της, η Ευρωπαϊκή Λύση αντιπροσώπευε την εγκατάλειψη της ιδέας για δημιουργία μίας διζωνικής, δικαιονομικής δημοκρατίας και την εγκαθίδρυση ενός ενιαίου κράτους ελεγχόμενο από τους Ελληνοκύπριους”. James Ker-Lindsay, Το Κυπριακό Ζήτημα, ό.π., σελ. 99.

¹⁷² Η απογραφή της Κυπριακής Δημοκρατίας το 2011 έδειξε ότι οι 173.009 (το 21 τοις εκατό) από τους 840.407 νόμιμους κατοίκους των κυβερνητικών περιοχών δεν είναι Ελληνοκύπριοι. Ο αριθμός δεν περιλαμβάνει τους παράνομους κατοίκους ή τους 100.000 Τουρκοκύπριους που διαθέτουν διαβατήρια της δημοκρατίας. Επικοινωνία της Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος στατιστικής υπηρεσίας, Φεβρουάριος 2014. Η απογραφή της “ΤΔΒΚ” το 2006 απαριθμεί 265.100 de facto κατοίκους, συμπεριλαμβανομένων 133.937 που διαθέτουν υπηκοότητα μόνο από το “ΤΔΒΚ”, 42.795 με διπλή υπηκοότητα, 77.731 Τούρκους πολίτες και 10.637 άλλους πολίτες. Αυτό σημαίνει ότι από τα 1.105.507 άτομα που επισήμως ζουν στο νησί, μόνο το 60,3 τοις εκατό είναι Ελληνοκύπριοι και το 12 τοις εκατό αποκλειστικά Τουρκοκύπριοι.

¹⁷³ Συνέντευξη στην Crisis Group, συμμετέχων σε συνάντηση ανεπίσημης διπλωματίας, Κωνσταντινούπολη, Φεβρουάριος 2014.

¹⁷⁴ Σύμφωνα με έναν πρώην ειδήμονα του ΟΗΕ και της ΕΕ, η “ΤΔΒΚ” δεν πληρεί τα κριτήρια για παραχώρηση πολιτειακού καθεστώτος στη βάση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης, γιατί οι Τουρκοκύπριοι δεν θεωρούνται πλέον ένα καταπιεσμένο έθνος, και η διχοτόμηση έχει αποκλειστεί ως ενδεχόμενο από τη Συνθήκη Εγγυήσεως της Κύπρου του 1960. Frank Hoffmeister, Νομικές Πτυχές του Κυπριακού Προβλήματος: Σχέδιο Ανάν και Ένταξη στην ΕΕ (Leiden, 2006).

¹⁷⁵ Επικοινωνία της Crisis Group, Ana Stanic, δικηγόρος που ειδικεύεται σε ζητήματα ΕΕ και διεθνούς δικαίου, Φεβρουάριος 2014.

Η συμβουλευτική απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης το 2010 σχετικά με το Κοσσυφοπέδιο έκρινε ότι το γενικό διεθνές δίκαιο δεν απαγορεύει ανακηρύξεις ανεξαρτησίας. Νομικές εντάσεις σχετικά με την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας είναι σχετική μόνο σε περιπτώσεις που αφορούν την κύρια νομολογία του διεθνούς δικαίου περί σχέσεων μεταξύ κρατών. Οι προϋποθέσεις μίας διευθέτησης όπως ορίζονται από προηγούμενες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ θα πρέπει να υποχωρήσουν εμπρός σε μία αμοιβαία συμφωνημένη λύση, η οποία θα τυγχάνει και της διεθνούς υποστήριξης. Επιπλέον, οι Τουρκοκύπριοι και η Τουρκία υποστηρίζουν, δικαιολογημένα σε κάποιο βαθμό, πως οι Ελληνοκύπριοι απόκτησαν άδικα τον έλεγχο της διεθνώς αναγνωρισμένης Κυπριακής Δημοκρατίας το 1964. Η Τουρκία αισθάνθηκε υποχρεωμένη να αποδεχθεί αυτό το καθεστώς, επειδή αποτέλεσε νομική απαίτηση χωρίς την οποία οι ειρηνευτικές δυνάμεις του ΟΗΕ δεν θα μπορούσαν να αποσταλούν για την προστασία των Τουρκοκύπριων κατά τη διάρκεια των διακοινοτικών συγκρούσεων. Η τελική εκτίμηση της “ΤΔΒΚ” με βάση τα κριτήρια κρατικής υπόστασης θα πρέπει να πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο μίας συναινετικής διαδικασίας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μεταξύ των επιλογών για μία διευθέτηση εκτός των παραμέτρων του ΟΗΕ για διζωνική, δικαιοδική ομοσπονδία, μεγάλος μέρος της συζήτησης περιστρέφεται γύρω από το ενδεχόμενο μίας συνομοσπονδίας. Κάτι τέτοιο θα παρέκαμπτε την ελληνοκυπριακή απροθυμία για μία μόνιμη διχοτόμηση του νησιού, καθώς επίσης και τις ανησυχίες ορισμένων κρατών-μελών της ΕΕ μήπως τεθεί ένα προηγούμενο απόσχισης. Ένας Ελληνοκύπριος αξιωματούχος δήλωσε ότι αναζήτησε έμπνευση στο Βελγικό μοντέλο, στο οποίο τρεις γλωσσικές ομάδες ζουν σε διαφορετικές περιοχές, όμως έχουν ενιαία εκπροσώπηση στην ΕΕ και ενιαία ευρωπαϊκή νομοθεσία.¹⁷⁶ Ωστόσο, το βελγικό μοντέλο προέκυψε σταδιακά από μία ενωμένη χώρα με κοινές βασικές υποδομές και περιλαμβάνει μία ομοσπονδιακή γραφειοκρατία, οι αξιωματούχοι της οποίας μιλούν άνετα και τις δύο κύριες γλώσσες· είναι δύσκολο να φανταστεί κάποιος τον τρόπο κατά τον οποίο οι δύο ασύνδετες κυπριακές κοινότητες, οι οποίες δεν μιλούν η μία τη γλώσσα της άλλης και με δεδομένο το έλλειμμα εμπιστοσύνης θα μπορούσαν να ενσωματώσουν τους διοικητικούς μηχανισμούς τους σε έναν.¹⁷⁷

Ένας Τουρκοκύπριος πρώην διαπραγματευτής προτείνει οι δύο πλευρές να ενταχθούν σταδιακά στο πλαίσιο ενός «συνομοσπονδιακού» συμβουλίου που θα αντιπροσωπεύει ένα νέο ανεξάρτητο Τουρκοκυπριακό κράτος και την υπάρχουσα Κυπριακή Δημοκρατία μαζί στην Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁷⁸ Ωστόσο, η ΕΕ διαπερνά τόσο έντονα όλους τους τομείς της κυβερνητικής δραστηριότητας, που πιθανόν οι διαπραγματεύσεις για μία “συνομοσπονδία” να καταλήξουν σύντομα να μοιάζουν με τις συνομιλίες για μία ομοσπονδιακή λύση, οι οποίες εδώ και καιρό φαντάζονται σαν ψευδαισθησιές.

Όποιες και αν είναι οι νομικές γνωμοδοτήσεις, οι Τουρκοκύπριοι βρίσκονται ήδη περισσότερο εντός της ευρωπαϊκής αυλής παρά εκτός. Η διατύπωση του Πρωτοκόλλου αριθ. 10 της ΕΕ του 2003, που προετοιμάστηκε για μία ενδεχόμενη επανένωση

¹⁷⁶ Επειδή οι γαλλόφωνες, φλαμανδόφωνες και γερμανόφωνες περιοχές του Βελγίου διοικούνται τόσο ανεξάρτητα, όταν υπήρξαν κυβερνητικές κρίσεις, “κανείς δεν αισθάνθηκε τις συνέπειες. Το βελγικό μοντέλο υπήρξε μία επιτυχία”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ανδρέας Μαυρογιάννης, επικεφαλής διαπραγματευτής, Κυπριακή Δημοκρατία, Λευκωσία, 12 Σεπτεμβρίου 2013.

¹⁷⁷ Τα μόνα σημεία της Κύπρου με κοινές υποδομές είναι η Πράσινη Γραμμή, οι περιστασιακές πωλήσεις ρεύματος, ένα μονοπάτι στο ιστορικό τμήμα της Λευκωσίας που διαθέτει σήμανση, και η διαχείριση των υδάτινων λυμάτων της νότιας Λευκωσίας στο βορρά.

¹⁷⁸ Κουντρέτ Οζερσάι, “Εξάντληση και Ώρα για Αλλαγή”, ό.π., σελ. 411.

της Κύπρου, κάνει λόγο για ολόκληρο το νησί ως μέλος της ΕΕ και αναφέρει πως μία διευθέτηση θα έχρηζε της έγκρισης μόνο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (ηγέτες και μέλη των κυβερνήσεων των κρατών της ΕΕ). Η Κυπριακή Δημοκρατία έχει ήδη παραχωρήσει ευρωπαϊκή ιθαγένεια σε 100.000 Τουρκοκύπριους, αν και σχεδόν στο σύνολό τους αυτοί ζουν στο βορρά και δεν έχουν παρά μικρές μόνο σχέσεις με την ελληνοκυπριακή πλευρά.¹⁷⁹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εργαστεί στο βορρά για σχεδόν μία δεκαετία, ως η μόνη υπάρχουσα ξένη αποστολή εκτός από εκείνης της Τουρκίας. Οι αξιωματούχοι της επιτροπής έχουν αγωνιστεί να βοηθήσουν τους Τουρκοκύπριους και να προωθήσουν την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου της ΕΕ (το νομικό πλαίσιο), η οποία συχνά προσκρούει στην άρνηση των Ελληνοκυπρίων να επιτρέψουν τη συνεργασία της ΕΕ με τα τουρκοκυπριακά θεσμικά όργανα που δημιουργήθηκαν μετά το 1974 ή τη διεξαγωγή προγραμμάτων τα οποία με οποιοδήποτε τρόπο περιλαμβάνουν τη χρήση ελληνοκυπριακών περιουσιών.¹⁸⁰

Ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος εντός της ΕΕ θα ικανοποιούσε την ελληνοκυπριακή αξίωση για μία “πλήρως ευρωπαϊκή” λύση. Θα ικανοποιούσε, επίσης, και τις τουρκοκυπριακές ανάγκες.¹⁸¹ Θα προστατεύονταν τα δικαιώματα όλων εκείνων των κατοίκων του βορρά οι οικογενειακές ρίζες των οποίων βρίσκονται στην Τουρκία. Θα απάλλασσε, επιπλέον, αμφότερα τα μέρη από το βάρος ενός πολύπλοκου συστήματος επιλογής με βάση την εθνικότητα για το σύνολο σχεδόν των ανώτερων διοικητικών θέσεων που θα προβλεπόταν σε μία μελλοντική ομοσπονδία. Ένα τέτοιο πολιτικό σύστημα βασισμένο σε κριτήρια εθνότητας θα διέτρεχε τον κίνδυνο να πληγεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, το οποίο το 2009 καταδίκασε το συνταγματικό αποκλεισμό ορισμένων μειονοτήτων από πλευράς της Βοσνίας από το να καταλαμβάνουν αξιώματα.¹⁸²

Τέλος, ένας θεμελιώδης στόχος για τους Ελληνοκύπριους (και την Ελλάδα) είναι να δουν την Τουρκία συνδεδεμένη σε μία ενταξιακή διαδικασία της ΕΕ και τελικώς να την δουν και ως πλήρες μέλος. Κι αυτό επειδή μία Τουρκία ενσωματωμένη στην ΕΕ θα έχει αποδεχτεί πολύ περισσότερα νομικά πλαίσια, κανόνες και πολιτικές κοινές με την Κύπρο, ώστε να θεωρείται πολύ μικρότερη απειλή. Ωστόσο, το status quo προσομοιάζει περισσότερο με μία διελκυστίνδα μεταξύ της Τουρκίας και της ΕΕ, εν μέρει λόγω των επιλογών της Τουρκίας, αλλά κυρίως λόγω των αναρίθμητων εμποδίων που εγείρουν οι Ελληνοκύπριοι. Είναι πλέον καιρός να κατανοήσουν οι Ελληνοκύπριοι ότι η αποτυχία να καταλήξουν σε μία συμφωνία, και η χρήση της επιρ-

¹⁷⁹ Η Κυπριακή Δημοκρατία δέχεται ως πολίτες περίπου 110.000 από τους 178.000 που η “ΤΔΒΚ” θεωρεί ως Τουρκοκύπριους. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος πολιτικός, Κωνσταντινούπολη, Ιανουάριος 2014.

¹⁸⁰ Από το 2006, η ΕΕ έχει δαπανήσει 259 εκατομμύρια ευρώ στις τουρκοκυπριακές περιοχές για την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, των υποδομών, της συμφιλίωσης, της κοινωνίας των πολιτών, της προσέγγισης των Τουρκοκυπρίων με την ΕΕ, και της προετοιμασίας τους για την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ μετά από μία διευθέτηση. Από το 2011, έχουν διατεθεί 28 εκατομμύρια ευρώ ετησίως “για να υπάρξει κεφαλαιοποίηση επί των έως τώρα κεκτημένων και να υποστηριχθεί η διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών που βρίσκεται σε εξέλιξη”. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, <http://bit.ly/1jsvJoO>.

¹⁸¹ Η Κύπρος θα ενωθεί μέσω του ευρωπαϊκού κεκτημένου”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

¹⁸² Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) αποφάσισε στην υπόθεση Sejdić και Finčić εναντίον Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, στις 22 Δεκεμβρίου 2009, ότι το σύνταγμα της Β&Ε παραβίαζε τα ανθρώπινα δικαιώματα απαγορεύοντας την πρόσβαση στην προεδρία και την άνω βουλή οποιωνδήποτε ατόμων δεν δήλωναν ότι ανήκουν σε μία από τις τρεις συνιστώσες εθνότητες της χώρας αυτής (Βόσνιοι, Σέρβοι και Κροάτες).

ροής που έχουν στις Βρυξέλλες για να τιμωρούν την Τουρκία για την έλλειψη αυτής της συμφωνίας, υπνομεύει τα δικά τους ζωτικά συμφέροντα ασφαλείας.

Δ. Μία Οικονομία Δύο Κρατών

Η οικονομία έχει υπάρξει ο λιγότερο αμφιλεγόμενος από τους επτά βασικούς τομείς των συνομιλιών. Πράγματι, οι Κύπριοι σε αμφότερες τις πλευρές υποστηρίζουν μία διευθέτηση για οικονομικούς λόγους.¹⁸³ Σχεδόν οποιαδήποτε λύση θα ήταν εξαιρετικά θετική για την οικονομία και στις δύο πλευρές.¹⁸⁴ Παρ' όλα αυτά, είναι περιορισμένη η δουλειά που έχει γίνει για μία συγκριτική εξέταση του μακροπρόθεσμου κόστους μίας ομοσπονδιακής επανένωσης και του αναμφίβολα υψηλού βραχυπρόθεσμου κόστους της προσαρμογής μίας ανεξάρτητης "ΤΔΒΚ" στα ευρωπαϊκά πρότυπα.¹⁸⁵

Ωστόσο, σε ό,τι αφορά τα οικονομικά ζητήματα, ένα σύστημα δύο κρατών είναι βαθιά παγιωμένο στην πραγματικότητα. Οι οικονομίες είναι σχεδόν στο σύνολό τους ξεχωριστές και χρησιμοποιούν διαφορετικό νόμισμα. Το εμπόριο εντός του νησιού δι-αμέσου της Πράσινης Γραμμής είναι ελάχιστο και διαρκώς μειώνεται.¹⁸⁶ Η αμοιβαία άρνηση να αναγνωριστούν τα περισσότερα θεσμικά όργανα εκατέρωθεν βαθαίνει το χάσμα.

Παραδόξως, μία συμφωνία να γίνει αποδεκτός αυτός ο διαχωρισμός και μία ανα-γνώριση των τουρκοκυπριακών θεσμών θα επέτρεπαν άμεσα στις δύο πλευρές να αρχίσουν μία προσέγγιση. Αν οι Τουρκοκύπριοι εισέρχονταν σε μία πορεία ευρωπαϊ-κής ένταξης, θα ήταν υποχρεωμένοι να συμπράξουν με τους Ελληνοκύπριους στη χρήση του ευρώ και να ακολουθήσουν πολλούς από τους ίδιους ευρωπαϊκούς κανό-νες. Τα οφέλη αυτά θα προέκυπταν, φυσικά, και σε περίπτωση που μία ομοσπονδια-κή διευθέτηση μπορούσε να συμφωνηθεί, ή σε περίπτωση που οι δύο πλευρές συμ-φωνούσαν να επιταχύνουν την πορεία εξομάλυνσης, συμπεριλαμβανομένης και της σχέσης μεταξύ Ελληνοκύπριων και Τουρκίας. Όπως ετέθη από ανώτερο Ελληνοκύ-πριο κυβερνητικό αξιωματούχο, η Τουρκία "έχει ενεργή δράση σε ολόκληρη την υ-φήλιο. Αυτοί έχουν προσβάσεις, ενώ εμείς όχι. Δε χρειαζόμαστε επίσημη διπλωματι-κή αναγνώριση· ας ανοίξουμε απλώς τις οικονομίες μας."¹⁸⁷

¹⁸³ Η οικονομική διαχείριση στη νέα ομοσπονδία "έχει συμφωνηθεί σε μεγάλο βαθμό". Αλεξάντερ Ντάουνερ, ομιλία, ό. π. Οι οικονομικοί παράγοντες θεωρούνται ως σημαντικοί παράγοντες ώθησης τόσο από τους Ελληνοκύπριους όσο και από τους Τουρκοκύπριους, όπως η δημιουργία νέων επιχει-ρήσεων και θέσεων εργασίας (το 89 τοις εκατό και το 77 τοις εκατό αντίστοιχα) και οι αυξημένες δυνατότητες για προσέλκυση ξένων επενδύσεων (το 84 τοις εκατό και το 69 τοις εκατό), "Κύπρος 2015", ό. π. Τέσσερις κορυφαίες ελληνοκυπριακές, τουρκοκυπριακές, τουρκικές και ελληνικές επι-χειρηματικές ενώσεις δήλωσαν από κοινού στις 9 Ιανουαρίου 2014 ότι η "οικονομική και κοινωνική πρόοδος στην Κύπρο και η οικονομική ευημερία της Ανατολικής Μεσογείου στο σύνολό της, αναμ-φίβολα θα εξαρτηθεί από την οικονομική ολοκλήρωση του νησιού". Βλ. <http://bit.ly/KUhHO9>.

¹⁸⁴ Η σημερινή κατάσταση είναι ένας "θρίαμβος της πολιτικής έναντι της οικονομίας". Λόρδος Da-vid Hannay, πρώην απεσταλμένος του Ηνωμένου Βασιλείου στην Κύπρο, ομιλία, Βουλή των Λόρ-δων, Λονδίνο, 13 Ιουνίου 2012. Για μία αισιόδοξη άποψη για το πώς τα πράγματα θα μπορούσαν να βελτιωθούν, βλ. <http://simonhustings.com/project/cyprus-nine-oclock-news-in-2030/>

¹⁸⁵ "Το [μακροπρόθεσμο] κόστος της ομοσπονδιακής επανένωσης είναι απίστευτο, αλλά κανείς δεν μιλάει γι' αυτό, ή για το ποιος πρόκειται να πληρώσει". Συνέντευξη στην Crisis Group, ενεργό μέλος της κοινωνίας των πολιτών και στις δύο κοινότητες, Κωνσταντινούπολη, Φεβρουάριος 2014.

¹⁸⁶ Το εμπόριο ανερχόταν σε 2.440.000 ευρώ κατά τους έξι μήνες έως τον Απρίλιο του 2013, μειω-μένο σε σχέση με τα 10.100.000 ευρώ κατά τους έξι μήνες έως το Μάιο 2012. "Εκθέσεις του Γενι-κού-Γραμματέα", ό.π.

¹⁸⁷ Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

Ε. Διευθετώντας το Ζήτημα της Υπηκοότητας

Η τουρκική και τουρκοκυπριακή πολιτική μετά το 1974 συνίστατο στην ενθάρρυνση εποίκων από την Τουρκία να εγκατασταθούν σε περιοχές, τις οποίες κατέλαβε ο τουρκικός στρατός και από τις οποίες οι Ελληνοκύπριοι είχαν εκτοπιστεί.¹⁸⁸ Η “ΤΔΒΚ”, ισχυρίζεται ότι περίπου 43.000 από 178.000 εγγεγραμμένους Τουρκοκύπριους πολίτες είναι άνθρωποι των οποίων οι γονείς έχουν γεννηθεί στην Τουρκία. Ως Τουρκοκύπριοι πολίτες δεν συνυπολογίζονται τουλάχιστον 77.000 Τούρκοι οι οποίοι ζουν στο νησί και διατηρούν μόνο τουρκική υπηκοότητα, καθώς επίσης και πλεόν των 10.000 κάτοικοι άλλων εθνικοτήτων.¹⁸⁹ Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων του 2008-2012, ο Πρόεδρος Χριστόφιας προσφέρθηκε να επιτρέψει τη χορήγηση υπηκοότητας μίας επανενωμένης Κύπρου σε 50.000 “εποίκους” (το σχέδιο Ανάν προέβλεπε 40.000). Σημειώθηκε κάποια πρόοδος, όμως το ζήτημα παρέμεινε άλυτο.¹⁹⁰

Μία διευθέτηση δύο κρατών θα έλυνε αυτό το ακανθώδες θέμα. Το ερώτημα σχετικά με το ποιος θα πληρούσε τα κριτήρια για να αναγνωριστεί ως πολίτης της “ΤΔΒΚ” θα αποτελούσε δικαιοδοσία του εν λόγω κράτους. Οι Τουρκοκύπριοι πιθανόν θα περιόριζαν τη μελλοντική ροή της τουρκικής μετανάστευσης, καθώς αισθάνονται ότι έχουν καταστεί μειονότητα εντός του ίδιου τους του τόπου, και διατηρούν προκαταλήψεις εναντίον των φτωχότερων, λιγότερο μορφωμένων μεταναστών, οι οποίοι έχουν έλθει συχνά ως λίαν απαραίτητοι εργάτες.¹⁹¹ Όμως, αρκετοί από τους κατοίκους του βορρά, οι οποίοι έχουν τουρκική καταγωγή, με την πάροδο των δεκαετιών έχουν καταστεί ολοένα και πιο Κύπριοι, ενώ είναι λίγοι αυτοί που αναμένουν συγκρούσεις μεταξύ αυτών που γεννήθηκαν στην ενδοχώρα και των Τουρκοκύπριων σε μία μελλοντική “ΤΔΒΚ”.¹⁹²

Μία επιπλοκή συνίσταται στο γεγονός ότι από την είσοδο της στη ΕΕ το 2004 κι έκτοτε η Κυπριακή Δημοκρατία έχει παραχωρήσει υπηκοότητα σε 100.000 Τουρκοκύπριους. Στο σύνολό τους σχεδόν αυτοί κατοικούν εντός περιοχών της “ΤΔΒΚ” και αντιμετωπίζουν αυτή την πρόσθετη ταυτότητα σαν ένα πρακτικό ζήτημα, κυρίως επειδή τα ταξίδια για τους κατόχους ευρωπαϊκών διαβατηρίων είναι πολύ ευκολότερα. Σε περίπτωση μίας λύσης δύο κρατών, το πιθανότερο είναι πως αυτοί οι 100.000 θα επέλεγαν να ενταχθούν στην “ΤΔΒΚ”, εκτός κι αν οι Ελληνοκύπριοι τους αποδέχονταν ως πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας είτε επειδή ο τόπος διαμονής τους θα ήταν στο νότο, είτε κατόπιν ειδικής αίτησης.

¹⁸⁸ Μερικές φορές οι έποικοι αυτοί είναι Τούρκοι στρατιώτες που αποτελούσαν μέρος της εκστρατευτικής δύναμης.

¹⁸⁹ Στοιχεία του Οργανισμού Κρατικού Σχεδιασμού της “ΤΔΒΚ” από την απογραφή του 2006, <http://bit.ly/1djYUDV>.

¹⁹⁰ “Συγκλίσεις”, ό.π.

¹⁹¹ “Με 35.000 Τούρκους στρατιώτες, 30.000 Τούρκους μαθητές, 50.000 Τούρκους πολίτες που έχουν αποκτήσει την υπηκοότητα της “ΤΔΒΚ”, και περίπου 60.000-70.000 Τούρκους εργαζόμενους και τις οικογένειές τους στο νησί, δεν θα πρέπει να προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η μικρή τουρκοκυπριακή κοινότητα των περίπου 140.000 κατοίκων άρχισε... να αισθάνεται πιεσμένη”. Rebecca Bryant, Χρυστάλλα Υακίνθου, “Κυπριακές Αντιλήψεις”, ό. π.

¹⁹² Από τους 43.000 Τουρκοκύπριους που οι γονείς τους γεννήθηκαν στην Τουρκία, οι 17.000 γεννήθηκαν στην Κύπρο. Στατιστικά στοιχεία του Οργανισμού Κρατικού Σχεδιασμού της “ΤΔΒΚ” <http://bit.ly/1djYUDV>.

ΣΤ. Θέτοντας Ένα Τέλος στις Εγγυήσεις του 1960

Οι διαπραγματεύσεις σχετικά με τα ζητήματα ασφάλειας και εγγυήσεων έχουν προπαθήσει, με ανεπιτυχή αποτελέσματα, να εξισορροπήσουν μία σειρά ασύμμετρων φόβων.¹⁹³ Οι Τουρκοκύπριοι φοβούνται την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία (400 μέλη της κοινότητάς τους σκοτώθηκαν και πολλοί εγκλείστηκαν σε γκέτο μεταξύ 1963 και 1974)· οι Ελληνοκύπριοι φοβούνται την Τουρκία (3.000 μέλη της κοινότητάς τους σκοτώθηκαν κατά την εισβολή του 1974, ενώ τα τουρκικά στρατεύματα ακόμη κυριαρχούν στο βορρά)· η Τουρκία λειτουργεί με βάση ένα φόβο που έχει κληρονομήσει από το παρελθόν, θεωρώντας τον εαυτό της ως συνεχιστή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, τα περιφεριακά εδάφη της οποίας αποτέλεσαν αντικείμενο αρπαγής από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις την περίοδο μίας τραυματικής παρακμής κατά τον 19ο αιώνα. Επί παραδείγματι, οι Τούρκοι ανησυχούν για μία επανάληψη των γεγονότων της Κρήτης (1898-1913), οι μουσουλμανικοί και τουρκικοί πληθυσμοί της οποίας εξωθήθηκαν σε φυγή παρά τις διεθνείς εγγυήσεις.¹⁹⁴ Αμφότερες οι κοινότητες θεωρούν τα θέματα “ασφάλειας και εγγυήσεων” ως μακράν τα πλέον σημαντικά των διαπραγματεύσεων.¹⁹⁵

Κατά το παρελθόν, οι ανησυχίες αυτές είχαν αμβλυνθεί λόγω των Συνθηκών Συμμαχίας και Εγγυήσεων που υπογράφηκαν μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου, της Τουρκίας και της Ελλάδας, και οι οποίες έθεταν την αρχιτεκτονική ασφαλείας της ανεξάρτητης Κύπρου το 1960.¹⁹⁶ Οι Ελληνοκύπριοι αποκλείουν τη χρήση αυτών των συνθηκών στο μέλλον. Οι Τουρκοκύπριοι επιθυμούν τη συνέχιση των συνθηκών αυτών, προσαρμοσμένων στη νέα κατάσταση πραγμάτων.¹⁹⁷ Δεδομένου του πολύ μικρότερου μεγέθους ενός πιθανού ανεξάρτητου τουρκοκυπριακού κράτους, ένα είδος νέας αρχιτεκτονικής θα είναι ζωτικής σημασίας.

Ένας Τουρκοκύπριος επικεφαλής διαπραγματευτής με πολυετή εμπειρία, προτείνοντας τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Τουρκοκυπριακού κράτους, θεωρεί ότι “στην πράξη η κυριαρχία του μπορεί να είναι περιορισμένη...η ενοποίηση με κάποιο άλλο κράτος θα μπορούσε να απαγορευτεί και ο όρος αυτός να διαφυλαχτεί μέσω του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ”.¹⁹⁸ Κάτι τέτοιο θα μετρίαζε τις βαθιά ριζωμέ-

¹⁹³ “Πολλά έχουν επιτευχθεί, αλλά οι διαπραγματεύσεις έχουν για την ώρα περιέλθει σε τέλμα... οι Τουρκοκύπριοι προσβλέπουν σε μία διεθνή διάσκεψη [που να οδηγήσει σε] μία μεγάλη ευκαιρία, ενώ οι Ελληνοκύπριοι λένε ας λύσουμε τα εγχώρια θέματα πρώτα, και στη συνέχεια ας προχωρήσουμε σε μία διεθνή διάσκεψη για τις συνθήκες”. Αλεξάντερ Ντάουερ, ομιλία, ο. π.

¹⁹⁴ Βλ. Ραούφ Ντεκνός, “Μην αφήσετε την Κύπρο να γίνει Κρήτη” [Kıbrıs Girit Olmasın], Λευκωσία, 2004. “Η αντίληψη που επικρατεί είναι ότι η Τουρκία είναι το θύμα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Ιανουάριος 2008.

¹⁹⁵ Το 72 τοις εκατό των Ελληνοκυπρίων και το 71 τοις εκατό των Τουρκοκυπρίων. “Κύπρος 2015”, ό. π. Ένας Ελληνοκύπριος ανώτερος πολιτικός δήλωσε, “τα συνταγματικά θέματα έχουν αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης για χρόνια. Δεν είναι εκεί το πρόβλημα”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

¹⁹⁶ Η Συνθήκη Συμμαχίας επέτρεψε στην Ελλάδα ως μέλος του NATO να τοποθετήσει 950 στρατιώτες στο νησί και στην Τουρκία ως μέλος του NATO 650 στρατιώτες. Η Συνθήκη Εγγυήσεων εγγυόταν την ανεξαρτησία της Κύπρου και τη συνταγματική της τάξη, με την προϋπόθεση ότι οποιαδήποτε από τις τρεις θα μπορούσε να επέμβει μονομερώς προς εκπλήρωση του σκοπού αυτού σε περίπτωση απουσίας συναίνεσης. Όταν η χούντα των Αθηνών οργάνωσε το πραξικόπημα στη Λευκωσία στις 15 Ιουλίου του 1974 με σκοπό να ενώσει το νησί με την Ελλάδα, η Τουρκία, αφού απέτυχε να κερδίσει την υποστήριξη του Ηνωμένου Βασιλείου, χρησιμοποίησε τη διάταξη αυτή ως βάση για την εισβολή της.

¹⁹⁷ “Συγκλίσεις”, ό.π.

¹⁹⁸ Κουντρέτ Οζερόα, “Εξάντληση και Ώρα για Αλλαγή”, ό.π., σελ. 411-412.

νες ελληνοκυπριακές ανησυχίες πως η Τουρκία δεν θα τους απαλλάξει ποτέ από τον έλεγχό της.¹⁹⁹

Μία διευθέτηση κατά την οποία οι Τουρκοκύπριοι θα κέρδιζαν την ανεξαρτησία τους –ακόμη και σε περιορισμένο βαθμό– θα διακρινόταν από ένα σημαντικό πλεονέκτημα σε σχέση με το ομοσπονδιακό μοντέλο, καθώς θα εξάλειφε τις όποιες τριβές που σχετίζονται με το εάν οι Τουρκοκύπριοι αξίζουν να απολαμβάνουν εθνικής κυριαρχίας. Αυτό έχει αποτελέσει ένα θεμελιώδες σημείο τριβής σε όλες τις διαπραγματεύσεις· μία συμφωνία μεταξύ Χριστόφια και Ταλάτ για μία ενιαία κυριαρχία τον Ιούλιο του 2008 έγινε αποδεκτή μόνο “επί της αρχής”, και εξαρτώμενη από την επίλυση όλων των υπόλοιπων ζητημάτων. Ωστόσο, η παραχώρηση προς τους Τουρκοκύπριους της δικής τους κυριαρχίας θα μπορούσε να συμβεί μόνο αν οι Ελληνοκύπριοι θεωρούσαν ότι κάτι τέτοιο θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντά τους· επί του παρόντος, κάτι τέτοιο είναι αδιανόητο.

Σε αντάλλαγμα, η Τουρκία θα πρέπει να παραιτηθεί της ιδιότητάς της ως εγγυήτριας δύναμης από το 1960 –συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος επέμβασης– σε περιοχές που ελέγχονται από την Κυπριακή Δημοκρατία. Θα πρέπει να αποσύρει το σύνολο σχεδόν των στρατευμάτων της από το νησί (ή ακόμη καλύτερα όλα τα στρατεύματά της).²⁰⁰ Θα μπορούσε να ικανοποιήσει την τουρκοκυπριακή επιθυμία για προστασία με τη σύναψη μίας αμυντικής συμφωνίας με το νέο τουρκοκυπριακό κράτος.²⁰¹ Η πλειοψηφία των Τουρκοκύπριων θα επιθυμούσαν τη διατήρηση ενός τάγματος με δύναμη περί τους 650 άντρες όπως προβλεπόταν από τις Συνθήκες του 1960, κάτι που σημαίνει ότι οι περιστάσεις ίσως και να επέτρεπαν τη διατήρηση μερικών εκατοντάδων Ελλήνων και Τούρκων στρατιωτών.²⁰² Ακόμη και σε αυτή την περίπτωση, η όποια συμφωνία θα πρέπει να διευκρινίζει, υπό διεθνή εποπτεία, ότι μία ενδεχόμενη συμφωνία μεταξύ “ΤΔΒΚ” και Τουρκίας στο μέλλον δεν θα μπορούσε να αυξήσει αυτόν τον αριθμό.²⁰³ Ολόκληρο το νησί θα μπορούσε, επίσης, να αποστρατικοποιηθεί, όπως προβλεπόταν από τη Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου του 1979 μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής ηγεσίας.²⁰⁴

¹⁹⁹ “Η Τουρκία θα ήθελε να ελέγχει την Κύπρο... Είμαστε μικροί, αλλά θέλουμε να υπάρχουμε ως ξεχωριστός δρών με μία ελάχιστη αυτονομία”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος αξιωματούχος, Λευκωσία, Φεβρουάριος 2014.

²⁰⁰ Οι εκτιμήσεις για τον αριθμό των τουρκικών στρατευμάτων που βρίσκονται στην Κύπρο ποικίλουν από 20.000 έως 43.000. Το 94 τοις εκατό των Ελληνοκύπριων επιθυμούν ή βρίσκουν ικανοποιητική την απομάκρυνση όλων των τουρκικών στρατευμάτων από το νησί αμέσως μετά από μία διευθέτηση· το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί στο 36 τοις εκατό για τους Τουρκοκύπριους. “Κύπρος 2015”, ό. π.

²⁰¹ Το 79 τοις εκατό των Τουρκοκύπριων επιθυμεί η Τουρκία να έχει εγγυητικό ρόλο σε μία διευθέτηση, “Κύπρος 2015”, ό. π. “Μία ανεξάρτητη ΤΔΒΚ θα μπορούσε επίσης να συνάψει αμυντική συνθήκη με την Τουρκία, ακόμη και να έχει στρατιώτες, αυτό δεν είναι πρόβλημα”. Επικοινωνία της Crisis Group, πρώην ανώτερος αξιωματούχος της ΕΕ, Φεβρουάριος 2014.

²⁰² Το 71 τοις εκατό των Τουρκοκύπριων θεωρεί τη μόνιμη παρουσία τουρκικών και ελληνικών στρατευμάτων είτε απαραίτητη (το 24 τοις εκατό), είτε ιδιαίτερα επιθυμητή (το 9 τοις εκατό), είτε ικανοποιητική (το 19 τοις εκατό) ή ανεκτή (το 19 τοις εκατό). “Κύπρος 2015”, ό. π.

²⁰³ “Χρειαζόμαστε εγγυήσεις για την αποχώρηση του τουρκικού στρατού. Εάν δεν το πράξουν, τότε τι; Ήταν ένα μεγάλο ζήτημα [στην αποτυχία του Σχεδίου Ανάν] το 2004. Θέλουν πραγματικά να φύγουν, και δεν θα επιστρέψουν;” Συνέντευξη στην Crisis Group, Ελληνοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Ιούνιος 2013.

²⁰⁴ Οι Ελληνοκύπριοι μπορεί τώρα να θέλουν να κρατήσουν ανοιχτό το ενδεχόμενο να μπορούν να υπερασπιστούν τις μελλοντικές εγκαταστάσεις φυσικού αερίου τους. Πρέσβης Τάσος Τζιωνής, πρώην επικεφαλής διαπραγματευτής της Κυπριακής Δημοκρατίας, “Η Αποστρατικοποίηση καθίσταται αναχρονιστική εξαιτίας των νέων συνθηκών”, Φιλελεύθερος, 2 Ιανουαρίου 2014.

Η κοινή δήλωση του Φεβρουαρίου του 2014, όπως και η συμφωνία του 1979, απέκλεισε το ενδεχόμενο απόσχισης ενός μέρους του νησιού και προσάρτησής του από άλλη χώρα. Τα παραπάνω αντικατροπτίζουν μία πραγματική ανησυχία για το ενδεχόμενο μίας μη συμφωνημένης απόσχισης, ότι δηλαδή ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος θα μπορούσε να ψηφίσει για την προσάρτησή του στην Τουρκία, όπως έγινε με την πρώην συριακή επαρχία της Αλεξανδρέττας (Χατάι) μετά την ανεξαρτησία της κατά το 1938-1939. Κάτι τέτοιο δεν φαντάζει πολύ πιθανό, ιδιαίτερα σε περίπτωση που η ένταξη στην ΕΕ αποτελεί μέρος της προσφοράς.²⁰⁵ Ωστόσο, μία ισχυρή διασφάλιση θα ήταν ζωτικής σημασίας, καθώς η αποδοχή μίας διχοτόμησης από πλευράς Ελληνοκύπριων είναι απολύτως εκτός συζήτησης σε περίπτωση που μία τέτοια διχοτόμηση θα ήταν ισοδύναμη με την προσάρτηση από την Τουρκία. Αυτή η εξέλιξη θα ήταν, επίσης, απίθανο να τύχει αναγνώρισης από την ΕΕ και τις ΗΠΑ.²⁰⁶

Z. Το Εδαφικό Ζήτημα και ο Χάρτης

Οι Ελληνοκύπριοι έχουν επί μακρόν θεωρηθεί ως οι κύριοι δικαιούχοι στις όποιες διαπραγματεύσεις επί του εδαφικού ζητήματος. Το Σχέδιο Ανάν του 2004 προέβλεπε τη μείωση της τουρκοκυπριακής ζώνης στο 29% του νησιού από το 37% το οποίο βρίσκεται σήμερα υπό την κατοχή των τουρκικών στρατευμάτων.²⁰⁷ Αυτό θα περιελάμβανε και την πόλη-φάντασμα των Βαρωσίων, με την ομορφότερη παραλία του νησιού, καθώς επίσης και την πόλη της Μόρφου/Γκιουζέλγιουρτ. Μία ενδεχόμενη συμφωνία θα ωφελούσε όλους τους Κύπριους με την επιστροφή της πράσινης γραμμής του ΟΗΕ στους αρχικούς της ιδιοκτήτες και την πιθανή μείωση των κυρίαρχων βάσεων του Ηνωμένου Βασιλείου κατά το ήμισυ.²⁰⁸

Τούρκοι και Τουρκοκύπριοι αξιωματούχοι έχουν εδώ και καιρό υποστηρίξει σε κατ' ιδίαν συνομιλίες ότι η επιφάνεια του εδάφους που θα επιστρέψει η Άγκυρα στα πλαίσια μίας συμφωνίας θα είναι ανάλογη με το επίπεδο αυτοδιάθεσης που θα προσφερθεί στους Τουρκοκύπριους.²⁰⁹ Σε περίπτωση που οι Ελληνοκύπριοι συμφωνήσουν σε ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος, η επιστροφή εδαφών θα αγγίξει το μέγιστο δυνατό βαθμό υπέρ τους. Η επιστροφή περισσότερων εδαφών στους Ελληνοκύπριους θα ωφελούσε, επίσης, και την τουρκική πλευρά, μειώνοντας το ύψος της αποζημίωσης, την οποία η Τουρκία θα είναι νομικά υποχρεωμένη να καταβάλλει στους Ελληνοκύπριους ως η de facto κατοχική δύναμη (βλέπε τμήμα IV.B παραπάνω).

²⁰⁵ Αμφότερες οι κοινότητες κατατάσσουν την ιδέα της προσάρτησης του βορρά από την Τουρκία ως την λιγότερο επιθυμητή από όλες τις επιλογές. "Κύπρος 2015", ό. π.

²⁰⁶ Συνέντευξη στην Crisis Group, Αμερικανός αξιωματούχος, Κωνσταντινούπολη, Δεκέμβριος 2013.

²⁰⁷ Κατά τα τελευταία 40 χρόνια, το νησί έχει λειτουργήσει υπό τέσσερις κύριες δικαιοδοσίες: τις περιοχές της κυβέρνησης της Κυπριακής Δημοκρατίας (το 59 τοις εκατό), τις περιοχές που διοικούνται από την "ΓΔΒΚ" (το 37 τοις εκατό), την περιοχή της νεκρής ζώνης που διοικείται από τον ΟΗΕ (το 3 τοις εκατό), και τις κυρίαρχες βάσεις του Ηνωμένου Βασιλείου (το 1 τοις εκατό).

²⁰⁸ Το Ηνωμένο Βασίλειο είναι πιθανό να τηρήσει τη μόνιμη δέσμευση για μείωση κατά το ήμισυ του μεγέθους των δύο κυρίαρχων βάσεων του προς διευκόλυνση μίας διευθέτησης. Συνέντευξη στην Crisis Group, Βρετανός διπλωμάτης, Ιούλιος 2013.

²⁰⁹ "Αν το διαζύγιο έλθει ως αποτέλεσμα μίας διαπραγμάτευσης, τότε [θα επιστρέψουμε] τα Βαρώσια. Αλλά ελλείψει μίας συμφωνίας [για μία λύση οποιασδήποτε μορφής στο Κυπριακό], δεν είναι προφανές ότι τα Βαρώσια θα επιστραφούν". Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Άγκυρα, Μάιος 2013. "Η λύση των δύο κρατών θα είναι πιο γενναϊόδωρη όσον αφορά το ιδιοκτησιακό και το εδαφικό ζήτημα. Το να έχεις ένα ανεξάρτητο κράτος σε κάνει να αισθάνεσαι πιο σίγουρος". Συνέντευξη στην Crisis Group, Τουρκοκύπριος ανώτερος αξιωματούχος, Λευκωσία, Ιούνιος 2013.

Οι πολιτικές ηγεσίες ενδεχομένως να θεωρούν δύσκολο τον ορισμό της ακριβούς συνοριακής γραμμής μεταξύ των αξιώσεών τους. Σε περίπτωση συμφωνίας για έναν συναινετικό διαχωρισμό, οι πλευρές θα μπορούσαν να υποβάλουν το ζήτημα προς έκδοση δεσμευτικής απόφασης σε μία ομάδα επιδιαιτησίας για παράδειγμα. Θα έπρεπε, επίσης, να υπάρξει και ισχυρή διεθνής εποπτεία, ιδίως για να αμβλυνθούν οι ελληνοκυπριακές ανησυχίες και να βεβαιωθεί πως η απόσυρση των στρατευμάτων θα λάβει πραγματικά χώρα.

Κατά τις διαπραγματεύσεις για μία ομοσπονδία, οι υπεράκτιες θαλάσσιες ζώνες έχουν θεωρηθεί ομοσπονδιακή, κοινή αρμοδιότητα. Οι Τουρκοκύπριοι έχουν αξιώσει μέρος των ενδεχόμενων μελλοντικών εσόδων, αλλά μέχρι στιγμής δεν έχει βρεθεί καν ο τρόπος για να ξεκινήσει μία διαπραγμάτευση επί του ζητήματος αυτού (βλ. Ενότητα II.Δ παραπάνω).²¹⁰

Σε περίπτωση μίας λύσης δύο κρατών, οι κύριες περιοχές στα νότια του νησιού που σήμερα πιστεύεται ότι διαθέτουν φυσικό αέριο θα συμπεριληφθούν ξεκάθαρα στην επικράτεια της Κυπριακής Δημοκρατίας.²¹¹ Η Τουρκία έχει ήδη οριοθετήσει μονομερώς τα θαλάσσια σύνορά της με την “ΤΔΒΚ”, κυρίως στα βόρεια του νησιού. Προφανώς η διευθέτηση αυτή θα παραμείνει σε ισχύ μεταξύ της Τουρκίας και μίας ανεξάρτητης “ΤΔΒΚ”. Η σαφήνεια μίας τέτοιας νέας κατάστασης πραγμάτων θα επιτρέψει την ταχύτερη, οικονομικότερη, και ασφαλέστερη εκμετάλλευση των πόρων· απαλλαγμένες από την απειλή των τουρκικών κυρώσεων, μεγαλύτερες εταιρείες θα εισέλθουν στην κυπριακή αγορά, και θα υπάρξουν περισσότερες επιλογές για εξαγωγικές οδούς.

---

²¹⁰ “Δεν έχουμε καμμία αναλογία υπόψη, θα μπορούσε να βασιστεί σε δημογραφικά στοιχεία”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Μάιος 2013.

²¹¹ “Σε περίπτωση μίας λύσης δύο κρατών, ο νότος θα έχει τη νότια [θαλάσσια ζώνη], ο βορράς θα έχει τη βόρεια”. Συνέντευξη στην Crisis Group, Τούρκος αξιωματούχος, Μάιος 2013.

V. Συμπεράσματα

Κατά πολλούς τρόπους, οι τέσσερις δεκαετίες συνομιλιών περί μίας ομοσπονδιακής επανένωσης έχουν λειτουργήσει ως ένα καθησυχαστικό υποκατάστατο, το οποίο επιτρέπει τη διαιώνιση ενός ατελούς, μα ασφαλούς status quo. Αν και αμφότερες οι πλευρές κατανοούν πλήρως πώς θα είναι μία δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία με πολιτική ισότητα, καμμία από τις δύο δεν έχει φανεί να την επιθυμεί ιδιαιτέρως ούτε και να πιστεύει πραγματικά ότι θα συμβεί. Οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν συντριπτικά την ιδέα τη μοναδική φορά κατά την οποία ρωτήθηκαν, το 2004. Οι Τουρκοκύπριοι, με μία και μόνο εξαίρεση (2005-2010), έχουν ανέκαθεν εκλέξει ηγέτες που προτιμούν μία λύση δύο κρατών.

Η Κύπρος, ως εκ τούτου, παραμένει σε ένα τέλμα. Είναι ένα ειρηνικό τέλμα που διαιωνίζει τη νοσταλγία για ένα ως επί το πλείστον φανταστικό παρελθόν μίας χώρας που έζησε προβληματικά ενωμένη για τρία μόλις χρόνια μετά την ανεξαρτησία της από τη βρετανική κυριαρχία. Συντηρεί την ψευδαίσθηση – όλο και λιγότερο κοινή μεταξύ των Κύπριων – ότι δύο τραυματισμένες από τον πόλεμο, εθνικά εκκαθαρισμένες οντότητες που διαθέτουν σημαντικά διαφορετικούς πληθυσμούς μπορούν κατά κάποιον τρόπο να επανενωθούν επειδή και οι δύο ακόμη οδηγούν από την αριστερή πλευρά, χρησιμοποιούν βρετανική νομολογία, έχουν την ίδια προφορά όταν μιλούν αγγλικά και διαθέτουν την ίδια αίσθηση του χιούμορ.

Πολιτικές βασισμένες στη νοσταλγία και σε μία ατέρμονη διαδικασία συνομιλιών με τη διαμεσολάβηση του ΟΗΕ συνιστούν μία δραστηριότητα οπισθοδρομικής μετατόπισης. Επιτρέπει στις δύο πλευρές να αποφεύγουν την εξέταση των πραγματικών ζητημάτων σχετικά με την αποτελεσματική λειτουργία του νησιού, την επιστροφή του σε μία κατάσταση ευημερίας και, αναμφίβολα, στην επίτευξη πραγματικής ειρήνης. Οι δύο πλευρές μοιάζουν πλέον με ένα ζευγάρι που διαπληκτίζεται άσκοπα εντός ενός γάμου από συνοικέσιο ο οποίος εξελίχθηκε στραβά, που έχουν συνηθίσει ο ένας τον άλλο και είναι καταδικασμένοι να μοιράζονται το ίδιο σπίτι και να συνεχίσουν να διάγουν ένα δυστυχημένο και αναγκαστικό κοινό βίο. Οι Ελληνοκύπριοι αισθάνονται ότι έχουν πέσει θύματα ληστείας, ότι δεν μπορούν να είναι ποτέ ασφαλείς, και ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να εκμεταλλευτούν τους πόρους τους ελεύθερα όπως αρμόζει σε κάθε χώρα. Οι Τουρκοκύπριοι αισθάνονται ότι έχουν απομονωθεί αδικώς, έχουν τεθεί στο περιθώριο από τους πάντες (συμπεριλαμβανομένης και της Τουρκίας), και υφίστανται διακρίσεις.

Ένα ανεξάρτητο τουρκοκυπριακό κράτος-μέλος της ΕΕ πλάι σε μία ελληνοκυπριακή Κυπριακή Δημοκρατία θα ικανοποιούσε πολλές από τις πραγματικές επιθυμίες αμφοτέρων των πλευρών. Καθώς μία τέτοια εξέλιξη εν πολλοίς θα αποτελούσε μία επανένωση του νησιού εντός της ΕΕ, με το ίδιο νόμισμα, τους ίδιους κανόνες, και το ίδιο καθεστώς βίζας, θα επέτρεπε στα δύο μέρη να επανασυνδεθούν χωρίς επιπλέον σύνορα, όπως συμβαίνει μεταξύ των ηπειρωτικών ευρωπαϊκών κρατών. Αυτό θα αποτελούσε την ευρωπαϊκή λύση, την οποία επιθυμούν οι Ελληνοκύπριοι. Οι Τουρκοκύπριοι θα αισθάνονταν πιο ασφαλείς, ότι τυγχάνουν σεβασμού, θα ήταν πιο σίγουροι για τον εαυτό τους, και πιθανόν να παραιτούνταν από πολλές αξιώσεις τους που ενδεχομένως να καθιστούσαν μία ομοσπονδιακή κυβέρνηση επίπονη και δαπανηρή. Η Τουρκία και η Ελλάδα θα αισθάνονταν απαλλαγμένες από ένα μεγάλο διπλωματικό φορτίο το οποίο τους βαραίνει επί πέντε δεκαετίες.

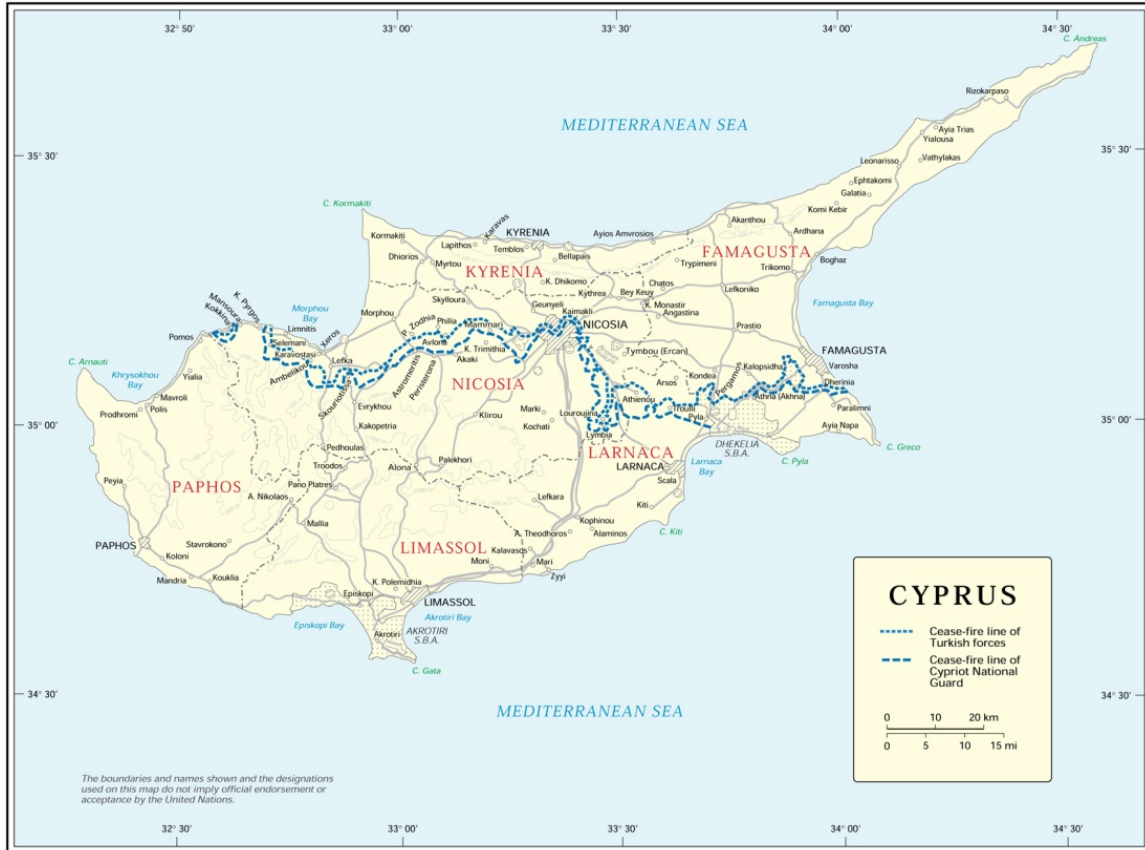
Όλα τα εμπλεκόμενα μέρη θα πρέπει να αντιμετωπίσουν με ειλικρίνεια την πραγματικότητα που συνίσταται στο ότι μία βιώσιμη λύση θα προσομοιάζει κατά πολύ στο υφιστάμενο status quo. Θα πρέπει να αδράξουν την ευκαιρία της πρόσφατης έξαρσης ενδιαφέροντος για μία διευθέτηση μεταξύ των Ελληνοκύπριων, των Τουρ-

κοκύπριων, της Τουρκίας και άλλων περιφεριακών παραγόντων, ώστε να ξεκινήσει ένας ευρύς διάλογος για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να επιτευχθεί μία πραγματική συμφωνία. Αυτό που το σύνολο των Κύπριων επιθυμεί και χρειάζεται περισσότερο είναι να τεθεί ένα τέλος στην αβεβαιότητα, και να βρεθεί ένα σταθερό νομικό πλαίσιο και μία μακροπρόθεσμη προοπτική επί της οποίας θα βασίσουν τη δική τους ζωή και των παιδιών τους.

Λευκωσία/Κωνσταντινούπολη/Βρυξέλλες, 14 Μαρτίου 2014

Παράρτημα Α: Χάρτης της Κύπρου

Map No. 4038 UNITED NATIONS
October 1997 (Colour)

Department of Public Information
Cartographic Section

Π.Β.Β. = Περιοχή των υπό Βρετανική Κυριαρχία Βάσεων

Παράρτημα Β: Οι σημαντικότεροι γύροι διαπραγματεύσεων για τηνΚύπρο

- 1977 **Συμφωνία Υψηλού Επιπέδου Μακαρίου-Ντενκτάς.** Οι ηγέτες των Ελληνοκύπριων και Τουρκοκύπριων έθεσαν τις παραμέτρους, οι οποίες επικυρώθηκαν ξανά το 1979, για μια δικοινοτική, διζωνική ομοσπονδία, αν και ποτέ δεν συμφώνησαν σχετικά με τον ορισμό των όρων.
- 1985-89 **Πέρεζ ντε Κουεγιαρ.** Μετά τη μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας της 'ΤΔΒΚ' το 1983, ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών ξεκίνησε συνομιλίες μεταξύ του Κυπριανού (αργότερα του Βασιλείου) και του Ντενκτάς. Η διαδικασία απέτυχε, καθώς οι Τουρκοκύπριοι επέμειναν στο ξεχωριστό δικαίωμα στην αυτοδιάθεση.
- 1992 **Δέσμη Ιδεών του Μπούτρος Γκάλι.** Ο Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών πρότεινε ένα σημαντικό πλαίσιο διαπραγματεύσεων για μια συνολική διευθέτηση. Έγινε δεκτό ως βάση για διαπραγμάτευση από τον Ελληνοκύπριο ηγέτη Γιώργο Βασιλείου, αλλά απορρίφθηκε από τον Τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς. Η διαδικασία κατέληξε σε αδιέξοδο.
- 2002-2004 **Σχέδιο Ανάν.** Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κόφι Ανάν πρότεινε ένα σχέδιο οραματιζόμενος μια ομοσπονδία αποτελούμενη από δύο συνιστώσα μέρη με μία ενιαία διεθνή νομική προσωπικότητα. Συνοδευόταν από το άνοιγμα των διακοινοτικών συνόρων το 2003. Το σχέδιο τέθηκε σε διπλό δημοψήφισμα το 2004, σε μια απόπειρα της τελευταίας στιγμής ώστε να επιτευχθεί ενιαία ένταξη στην ΕΕ. Εγκρίθηκε από τα δύο τρίτα των Τουρκοκύπριων, αλλά απροσδόκητα απορρίφθηκε από τα τρία τέταρτα των Ελληνοκύπριων.
- 2008-2012 **Συνομιλίες Χριστόφια – Ταλάτ.** Αυτή η διαδικασία ξεκίνησε πολύ ελπιδοφόρα, αλλά έχασε τη δυναμική της λόγω της βραδείας κινητοποίησης των Ελληνοκύπριων και στην πραγματικότητα ξεφούσκωσε όταν οι Τουρκοκύπριοι εξέλεξαν ένα σκληροπυρηνικό ηγέτη το 2010.